

Lunds universitet
Historiska institutionen
HISM63
Examinator: Klas-Göran Karlsson
Handledare: Jens Ljunggren
Uppsattsseminarium: Konferensrummet, 31 maj, 10.15.

ETT REALISTISKT ALTERNATIV?

SOLBYN OCH DET RELATIONELLA PLATSSKAPANDET
1978-2010

Abstract

I denna uppsats undersöker jag ekoby Solbyn i ett historiskt perspektiv med hjälp av Doreen Masseys och Allan Preds kulturgeografiska teorier om plats. Solbyn ses i ljuset av ett längre skeende, som en del av en kritik mot det etablerade moderna samhället genom formulerandet av ett naturnära alternativ. Detta alternativ förstås även med Michael Foucaults begrepp heterotopi. Undersökningen är baserad på Solbyns egna protokoll och intervjuer med boende. Slutsatsen är att plats måste ses som något rörligt, något som förändras. Den alternativa platsen Solbyn kan inte heller ses som en enkel motplats i relation till ett samhälle. Jag menar att platser som denna måste ses som en typ av mellanplats. Någonting mellan det rena avståndstagandet och det totala accepterandet.

Tack

Först och främst vill jag rikta ett tack till Solbyn och dess invånare som gett mig tillgång till deras arkiv och låtit sig intervjuas. Ett stort tack går också till min handledare Jens Ljunggren för de viktiga tips och synpunkter han kommit med under terminens gång. Jag vill även tacka alla de lärare och klasskamrater som inom Malmö högskola och Lunds universitet gjort min utbildning till en givande period. Dessutom förtjänar Hanna, Marcus och Johan ett särskilt tack för givande diskussioner om den alternativa platsens möjligheter och vår tvehågsna inställning till vår plats i staden. Till sist vill jag rikta ett tack till min familj, framförallt till mina föräldrar Birgitta och Göran som hela tiden stöttat mig oavsett vad jag tagit mig för.

Inledning	1
Problemformulering och syfte	2
Disposition	4
Plats och alternativ – ett forskningsläge	5
Plats, tid och rum	5
Plats som grunden för det mänskliga varat	6
Sense of place	7
Det moderna projektet och dess kritiker	8
Efterkrigstidens kritik	11
Den ekologiska platsen	13
Konstruktionen plats – teoretiska verktyg	16
Heterotopi	16
Plats som relationell konstruktion	18
Att ”göra” plats	20
Sammanfattning - forskningsläge och teori	21
Metod och Material	22
Den historiska intervjun	25
Konkretisering av metod	27
Avgränsningar	28
Analys – Solbyn, en alternativ plats	29
Historisk bakgrund	29
Solbyns organisering	30
1978-1984 – Att skapa något nytt	31
Helhetens by	32
Plats för vad	34
Jämförelse och positionering	38
Akademisk utformning och beroende	39
Få plats i systemet	41
Sammanfattning	43
1985-1992 – Ett alternativ realiserar?	44
Det går bra nu	44
Från idé till verklighet	46
Inte som det var tänkt	47
En miljövänlig plats, miljövänliga delplatser?	49
En opolitisk plats	51
Sökandet efter stabilitet	52
Sammanfattning	54
1993-2000 – Plats(er) i kris och förändring	54
Teknisk innovation och miljöengagemang i Solbyn och samhälle	55
Den bittra verkligheten	56
Vems platser och vilka platser?	59
Det gemensamma utmanas och förändras	60
Sammanfattning	61
2001-2010 – Gemenskap i ny form och framtidens miljöarbete	62

<i>Gemenskap kring produktion eller konsumtion?</i>	62
<i>Solbyn, nyttig eller vacker?</i>	64
<i>Den trygga platsen</i>	66
<i>Tre pelare blir en?</i>	67
<i>Förhoppningar om framtiden</i>	69
<i>Avslutande diskussion</i>	71
<i>En by i förändring</i>	73
<i>Solbyn - ett försök till definition.</i>	75
<i>Ett alternativ eller beståndsdel?</i>	78
<i>Utsikter från en akademisk plats</i>	80
<i>Referenser</i>	82
<i>Bilaga 1 - Frågor & teman</i>	87
<i>Bilaga 2 – De intervjuade</i>	89

Inledning

Det finns också[...]platser som är faktiskt existerande och som formas vid själva grundande av samhället – som är ett slags mot-platser, ett slags reellt förverkligade utopier i vilka de verkliga platserna, alla de andra verkliga platser som man kan finna i kulturen, på samma gång representeras, motsägs och kastas om.

Michel Foucault, 14 mars 1967¹

Att ta avstånd från stadens liv och flytta ut på landet är en dröm många har. En dröm som genom olika populärkulturella berättelser förstärks. Landet visas upp som en konkret, lugn och ”enkel” plats.² Som uppväxt mitt ute på närkeslätten har jag någonstans i bakhuvudet lovat mig själv att aldrig romantisera landsbygden, exemplifierad i den hatade höskörden och regniga promenader till busshållplatsen en kilometer bort. Trots det har landsbygden trängt sig in i mitt medvetande efter flera år i en stadsdel med väldigt urban prägel, Möllevången i Malmö.³ Detta har gjort att jag intresserat mig för uppdelningen mellan stad och landsbygd under tiden för det moderna samhällets framväxt. Varför lockas människor fram och tillbaka mellan dessa platser?⁴

För vissa av de som valt landsbygden som ideal har den inte bara varit en romantisk bild. Under hela 1900-talet har drömmen om att skapa en plats på landet också uttryckts som en kritik mot samhället och staden. Den naturnära platsen har under vissa perioder fungerat som ett uttryck för alternativ till det moderna och urbaniserade rummet. Under slutet av 1970-talet uppkom idén till en ny typ av naturnära alternativ i form av ekobyn.

Ekobyn Solbyn är ett exempel på en plats som har tagit steget från att formulera tanken om en ”grön gemenskap”, till att faktiskt genomföra den. En ekoby kan definieras som en mindre bebyggelse som drivs av en vilja till energisnålhet och miljövänlighet genom teknik och närhet till naturen. Men en ekoby bör enligt definitionen också innehålla ett högre mått av

¹ Foucault, Michel. *Diskursernas kamp*. Symposium. Stockholm/Stehag. 2008. S. 252-253. (Texten finns fritt tillgänglig på engelska på: <http://foucault.info/documents/heteroTopia/foucault.heteroTopia.en.html>)

² Till exempel filmerna: *Erik och Sigvard: ett år i Småland*. 1994. *Bondens tid på jorden*. 2003. *Hästmannen*. 2006. *Kokvinnorna*. 2011. Det framkommer problem även i dessa uttryck men de är underordnade den okomplicerade bilden.

³ Staden har ju också en förmåga att locka genom bland annat sina tillsynes oändliga valmöjligheter. Platsen Möllevången har för mig framförallt symboliserat en stor tillgång till kultur.

⁴ Jag är medveten om att det inte alltid har handlat om lockelse utan också ekonomiska tvång.

gemenskap än övriga samhället.⁵ I denna uppsats kommer jag analysera Solbyn som ett uttryck för de gröna idéerna i ett speciellt tids-rum med hjälp av begreppet plats. De teorier som kommer att styra min analys är hämtade från kulturgeografin och ser plats som något som sker, en viss samling relationer och beteenden i ett givet tids-rum. Solbyn som alternativ, och platsen som skapad utifrån de relationer och beteenden som finns där, är mitt huvudsakliga teoretiska paket. Men, jag kommer också förstå Solbyn som en kulturellt informerad vilja att söka trygghet och stabilitet utifrån ett mer filosofiskt platsbegrepp. Materialet som kommer analyseras är Solbyns egna protokoll samt ett mindre antal intervjuer med boende i Solbyn. Viktigt att ha med sig under läsningen är att det är platsen Solbyn som undersöks och inte de enskilda personerna i projektet Solbyn, detta med vetskapen om att platsen Solbyn kan innebära olika saker för olika personer.

Problemformulering och syfte

Det moderna samhället i meningen urbaniserade, storskaligt industriella och rationellt organiserade, har under hela 1900-talet gett upphov till kritik. I vissa fall har dessa kritiska röster försökt skapa alternativ till detta samhälle. Småskalighet i lantlig miljö har av dessa ”rörelser” setts som ett möjligt alternativ till en modernisering och urbanisering som ansetts människo- och naturfientlig. I bred mening kan denna kritik benämnas som moderniseringskritisk. I de fall där de moderniseringskritiska idéerna materialiserats under det tidiga 1900-talet har detta främst skett i form av skolor och kursgårdar. Under 1960-talet fick dessa idéer ett uppsving och flera sökte sig ut i landet för att leva och bo närmare naturen i större oberoende av övriga samhället. Politiskt öppnades en möjlighet, ett ”window of opportunity” för dessa idéer.⁶ Dessa grupper i 1960- och 1970-talets Sverige drevs ofta av en stark anti-konsumism och ett sökande efter en mer meningsfull tillvaro med hjälp av vissa andliga dimensioner; en typ av alternativ som statsvetaren Josefin Larsson har kallat mörkgrönt.⁷ Denna rörelse har i vardagligt tal benämnts gröna vågen.⁸ I efterdyningarna av

⁵ Wiberg, Krister & Persson Bengt. *Ekobyar- ett förslag till definition*. Boverket. 1991. Det bör påpekas att definitionen från Boverket är utarbetad av arkitekten och landskapsarkitekten till Solbyn och kom till efter att Solbyn stod klar. Solbyn kan därför ses som grundmallen för en ekoby.

⁶ ”Window of opportunity” är ett begrepp som används inom statsvetenskapen för att förklara förändring i strukturbaserade teorier. En lucka i strukturen möjliggör aktörer att förändra.

⁷ Larsson, Josefin. *Aiming for change – Intentional communities and ideology in function*. Örebro studies in political science 12. Örebro Universitet. 2004. S.193.

⁸ När jag använder gröna vågen i denna uppsats är det en snäv definition och jag åsyftar de mer spektakulära uttrycken för denna och inte den ökade utflyttningen till villaorter som uppmärksammats under samma period.

gröna vågen under slutet av 1970-talet uppkom på en del platser ett annat alternativ, ekoby. Ekoby är, med Larssons definition, en ljusgrön enhet som står i en närmare relation till samhället. Till skillnad från de mörkgröna tar ekoby inte samma avstånd från samhället och är mer inriktat på miljövänlig teknik och resurs- och marksnålhet.⁹ Solbyn som är studieobjektet i denna text, är en av de tidigaste ekobyerna i Sverige

Forskningen kring stad-land problematiken i allmänhet och om moderniseringskritik i synnerhet har ofta kretsat kring idéer, sällan hur dessa omsätts i praktik. Inom kulturgeografin har forskare under en period uppmärksammat att det blivit allt vanligare att människor prioriterar närhet, inflytande och en känsla av rotfasthet när de ska bosätta sig. Detta har dessa forskare analyserat som en postmodern tendens i reaktion till de moderna storskaliga byggnadsprojekten planerade uppifrån.¹⁰ Genom att se ekoby Solbyn som delvis en del i denna tendens och som en del av en längre tradition av kritik mot det moderna samhället i materiell form vill jag ytterligare kunna belysa den viktiga förhandlande mellanposition som ekoby Solbyn har. Jag tolkar här Solbyn som en länk och förhandlare mellan 1960- och 1970-talets kollektivistiska ”tillbaka till landet” initiativ och dagens individualiserade ekologiska medvetenhet.

Syftet med denna uppsats är därför att analysera Solbyn som ett sätt att skapa en alternativ plats samt att förstå hur detta platsskapande går till.

Mina frågor är:

- Varför skapas en alternativ plats som Solbyn, och vilken roll har den alternativa platsen?
- Hur förhandlas och förändras Solbyn (och samhället) under den undersökta perioden?
- Vilken typ av plats är Solbyn?
- Vilka möjligheter finns för alternativa platser *inom* ett samhällssystem?

De två första frågorna är mina huvudfrågor. De handlar om att försöka förstå det speciella sätt som platsen Solbyn skapa(de)s på. Hur kan detta skapande förstås, dels i relation till en större samhällelig kontext dels som ett lokalt görande? Här kommer jag att använda mig av de två

⁹ Larsson, Josefin. S. 193.

¹⁰ Exempelvis: Ley, David. "Styles of the times: Liberal and neo-conservative landscapes in inner Vancouver, 1968-1986". *Journal of historical geography*. 13:1.1987. S. 42-43.

kulturgeograferna Doreen Massey och Allan Pred¹¹ för att förklara platsens förändring genom sociala relationer och kroppslig praktik utåt, inom och genom Solbyn. Den tredje frågan handlar om Solbyns positionering till samhälle och till tidigare alternativa platser. Vad är Solbyn, och i viss mån, vad är en ekoby? Den sista frågan handlar om möjligheterna för alternativt platsskapande utifrån platsen Solbyns speciella exempel. Platser har använts och uppkommit på flera olika sätt för att visa på alternativ, till exempel husockupationer, Reclaim the streets, och avskilda boenden nära naturen. Detta sker i tydlig opposition till ”makten”. Solbyn utformas tillsammans med de makthavande vilket gör det intressant att se hur just detta speciella motstånd fungerar och uttrycks.

Disposition

Efter att ha presenterat mitt undersökningsämne följer här en genomgång av uppsatsens teoretiska utgångspunkter och forskningsläge. Uppsatsen börjar med en introduktion av platsbegreppet; en introduktion som fungerar mer som forskningsläge än teori eftersom jag inte kommer använda denna del aktivt i analysen. Jag ser i denna del närmare på hur plats har förstått från ett mer filosofiskt håll. Plats har tolkats som både strukturerande av vår världsförståelse och som något vi människor ständigt söker för att finns vår ”sense of place”. Jag framför där kritik mot detta synsätt och menar att plats inte behöver bestå av dessa påstått genuina egenskaper. Därefter går jag vidare till ett avsnitt som rör forskningen kring tidigare samhällskritiska grupper med grön profil, grupper som inspirerats av idéer om småskalighet och ekologi och sökt sig till platser i förhandling med, och motstånd till, det moderna samhället. Efter denna bredare identifiering av gröna idéer och moderniseringskritik koncentrerar jag mig på fysiska uttryck för dessa idéer i Solbyns tidsmässiga närhet. Dessutom diskuterar jag den tidigare forskningen om just Solbyn. Därpå följer en diskussion om den teoretiska ”verktygslåda” som kommer användas för att förklara Solbyn som alternativ plats och platsskapande process. Efter denna teoretiska genomgång kommer ett avsnitt, med metodologiska övervägningar och avgränsningar, som visar på hur jag rent praktiskt gått tillväga i tolkningen. Ett eget avsnitt har skapats för intervjuetod eftersom muntliga källor tillhör undantag inom historieämnet.

¹¹ Massey, Doreen. *Space, place and gender*. Polity Press. Cambridge. 1994. & Pred, Allan. “Place as Historically Contingent Process: Structuration and the Time-Geography of Becoming Places” *Annals of the Association of American Geographers*. 74:2. 1984.

Uppsatsens analys börjar med en bakgrund till alternativt platsskapande och Solbyns organisering. Analysen är sedan indelad kronologiskt i fyra perioder med utgångspunkt i viktiga förändringsfaser som jag uppmärksammat i materialet. Inom dessa perioder kommer jag arbeta med teman som sträcker sig över delar av, eller hela perioden. Efter min analyserande huvuddel följer en avslutande diskussion där jag presenterar mina resultat samt diskuterar frågor för vidare forskning.

Plats och alternativ – ett forskningsläge

Plats, tid och rum

Vad är plats? Plats är ett begrepp som vi människor använder dagligen för att orientera oss i tid och rum. Att förhålla sig till platser, att identifiera sig med dem och att skapa identitet genom platser har av vissa forskare setts som något djupt mänskligt.¹² Människor har en benägenhet att använda plats vardagligt genom att presentera sig själva för nya bekanta genom nationell identitet, som stadsbo eller i mitt fall som boende på platsen Möllevången i Malmö. För en historiker brukar den givna axeln att studera vara tiden. Tid är historikerns medel för att förstå världen. I denna uppsats vill jag lägga ett aktivt spatialt raster över tid genom begreppet plats. Inom kulturgeografien står ofta de två begreppen plats och rum som varandras motsatser. Rummet är tomt, fritt och symboliserar rörelse. Plats har tvärtom betraktats som meningsfyllt, tryggt, och stillastående.¹³ Vissa försök har gjorts för att utveckla rumsbegreppet genom att tala om socialt rum. Rumsbegreppet fylls då med platslika egenskaper som mening.¹⁴ Skillnaden mellan plats och socialt rum är av denna anledning svårdefinierad. Jag kommer använda mig av platsbegreppet eftersom jag anser att det ger en större förståelse för Solbyns specifika platsskapande än det mer strukturinriktade begreppet socialt rum. Begreppet socialt rum innebär de samhällseliga värden som ger rummet mening; det är ett begrepp som fokuserar på strukturen och minskar därför aktörens roll. I denna undersökning betraktar jag aktören som delaktig i meningsskapandet. Av samma skäl menar jag att plats är ett lämpligare begrepp än socialt rum.

¹² Exempelvis: Casey, Edward S, *The fate of place – a philosophical history*. University of California press. Los Angeles. 1998. & Relph, Edward. *Place and placelessness*. Pion. London. 1976.

¹³ Cresswell, Tim. *Place – A short introduction*. S. 8-10.

¹⁴ Cresswell, Tim. S. 12.

I denna uppsats förstår jag plats främst som något meningsfullt och laddat med värden, detta till skillnad från begreppet rum. Rum ses som den arena som byggs upp av våra materiella och subjektiva platser. Alltså kan rum och plats aldrig förstås för sig själva. Det samma gäller tid och rum vilka jag använder som en enhet där varken tiden kan förklaras utan rummet eller rummet utan tiden. Platser ses som meningsfyllda tids-rumsliga uttryck. De två nedanstående styckena om platsbegreppet bör ses som en ingång till platsbegreppet, ett forskningsläge kring plats och inte som min teoretiska grund för undersökningen.

Plats som grunden för det mänskliga varat

Inom filosofin finns en tradition från existentiellt fenomenologiskt håll att uppvärdera platsbegreppet. Denna gren av filosofin vill återinföra det meningsfyllda platsbegreppet som något som bestämmer människans hela förståelse av vårt varande i världen.¹⁵ Plats blir något mer än bara en lokalisering i ett rum. Plats ses av den existentiella fenomenologin som själva grunden för människans förståelse av sitt liv och sin omvärld.¹⁶ Förespråkarna menar att meningsfylld placering i tid och rum kommer först och att det är först i denna placering som våra minnen och känslor kan komma till liv. Ett tankeexperiment kan illustrera: När du tänker dig tillbaka i tid, tänker du dig tillbaka, inte bara till en tid, utan till en plats i den tiden. När du tänker dig någon annanstans än just där du befinner dig nu tänker du dig inte till en position i ett vakuum utan på och i en plats, hur det ser ut, hur det känns. Svårigheten med att tänka bort plats i första hand visar sig i svårigheten att föreställa sig någonstans utan att kroppsligt ta in hur det skulle kännas att vara där, vara på plats.

En fara med att se plats som det som strukturerar människors tankevärld handlar om vilken typ av världsförståelse som skapas av ett platsbaserat tänkande. Om plats ligger till grund för hur vi tänker, kommer tid och rum i andra hand. Världen och ens tankar får därför en statisk och uppdelad karaktär. Platsbegreppet har en tendens att bli klart avgränsat i både tid och rum vilket gör att platsforskning, av kulturgeografer som David Harvey, anklagats för att premiera konservativa idéströmningar.¹⁷ Fenomenologerna menar dock att det i detta platsbegrepp finns

¹⁵ Exempelvis: Casey, S, Edward. *The fate of place – a philosophical history*. University of California press. Los Angeles. 1998. Preface. Tydligt inspirerad av Martin Heideggers filosofi.

¹⁶ Malpas, J.E. *Place and experience – A philosophical Topography*. Cambridge university press. Cambridge. 1999. S. 175ff

¹⁷ Harvey, David. *Justice, nature & the geography of difference*. Blackwell. Oxford & Massachusetts. 1996. S. 325-326

dynamiska dimensioner. För den existentiella fenomenologin är det kontakten mellan objekt och subjekt som skapar platser. Av den anledningen blir platser till genom våra kroppars handling inom en plats, och därför aldrig stillastående. Våra rörelser (vår kulturbundna kropp) i relation till den materiella omgivningen skapar plats och plats blir därför inte statisk lokalisering utan något som händer, en händelse och en process.¹⁸ Om plats förstås som en viktig del i hur vi människor strukturerar våra tankar blir vårt liv i platser också uttryck för politik och identitet. Platsers begränsningar och möjligheter betyder något för hur människor förstår sin omgivning. Alternativa platser är uttryck för alternativa idéer och har därför kraft att förändra tankar om samhällets organisering.

Sense of place

Inom platsforskningen har man uppmärksammat att den ökade globaliseringen har skapat en större rörlighet för många människor. Denna rörlighet har enligt vissa forskare gjort att vi förlorat vår känsla av att tillhöra, vår "sense of place".¹⁹ Att identifiera en plats är att skilja ut den, att skapa ett här mot ett kontrasterande där. I en globaliserad värld menar vissa forskare att det blir svårt att hitta detta här eftersom allting hela tiden är i rörelse. En lösning på detta rumsliga uppbrott skulle då vara att tydligare rota sig i vissa platser.²⁰ Detta problem kan också förstås som att vissa människor har börjat identifiera sig med det globala, vi ser oss som globaliserade subjekt och därför blir det lokala mer spännande, något vi söker oss till, en förlorad del av oss själva.

Begreppet "sense of place" handlar om att finna ett här som kan vara en grund för människans förståelse av sig själv, en plats att känna sig hemma i och skapa identitet genom. Forskningen kring detta begrepp har blivit kritiserad på grund av den romantisering som uppstår kring platsbegreppet. Plats blir en trygg enhet i stillestånd där personer kan känna sig hemma.²¹ Kritik mot den romantiska synen har framförts från främst feministisk forskning. Hemmets egenskap som tryggt har av denna forskning ifrågasatts; för vem är hemmet tryggt?²²

¹⁸ Exempelvis: Tuan, Yi-Fu. *Space and Place*. University of Minnesota Press. Minneapolis. 1977. S. 71.

¹⁹ Exempelvis: Casey, Edward. *Getting back into place – Toward a renewed understanding of the place-world*. 2nd Ed. Indiana University Press. Bloomington. 2009. S. 365.

²⁰ En tanke som präglar Relph, Edward. *Place and placelessness*. Pion. London. 1976.

²¹ Tydligt i Casey, Edward. S. 259. & Tuan, Yi-Fu. *Space and place*. S. 152-154.

²² Cresswell, Tim. *Place – A short introduction*. Blackwell Publishing. Malden. USA. 2004. S. 25.

Personerna bakom Solbyn och deras sökande bort från staden som symbol för det globaliserade samhället, i riktning mot byns förmodade trygghet, kan förstås utifrån teorier om "sense of place" och "autentiska" platser.²³ Det är tydligt att även om känslan av att förlora sin plats kan uppfattas som kulturellt och tidsrumsligt specifik och vilar på tveksam grund som mänsklig betyder den ändå något för de grupper som liksom Solbyn försöker finna sin plats.²⁴ Det innebär inte att jag menar att plats alltid måste vara grundad i en romantisk föreställning om en genuin plats eller ett hem. Känslan av att förlora sin "sense of place" *behöver* inte betyda att människor inte kan finna meningsfullhet och skapa platser även i våra mest extrema uttryck för modernitet.²⁵ Snarare är det idén om det exotiska andra som utgör min förståelse för denna typ av platssökande.

Utifrån ett *här* som Solbyns invånare av olika anledningar känner sig distanserade från skapas först ett *där* i form av utopisk plats och sedan ett nytt här; ett här som förhoppningsvis ska innehålla de delar som saknades i det gamla. Att personerna som står bakom Solbyn själva har formulerat en idé om en plats är en av huvudorsakerna till att jag använder platsbegreppet och inte rumsbegreppet. Plats är därför inte bara en analytisk kategori vald på måfå utan finns inbyggd i projektet. Även om plats väldigt sällan realiseras i form av ett avgränsat kollektiv²⁶ har detta sätt att skapa eller drömma om plats i utopisk form varit kännetecknande för grupper som kritiserat samhället.

Det moderna projektet och dess kritiker

Solbyn kan analyseras som en typ av postmodernt boendeprojekt i och med sitt sökande efter närhet, historia och gemenskap, men rörelsen bort från det moderna har djupare rötter. Jag studerar i denna uppsats Solbyn som en förlängning och i viss mån motreaktion på den kritik som framförts mot det moderna samhället under det sena 1960-talet och tidiga 1970-talet. Men den moderna industriella staden hade redan i sin födelse utsatts för kritik av grupper och personer som såg problem med det moderna samhällets distansering från naturen och stadens

²³ Harvey, David. S. 302.

²⁴ Doreen Massey menar exempelvis att bilden av plats som något stabilt marknadsförs och visas upp i en mängd sammanhang i samhället. Massey, Doreen. 1994. S. 168.

²⁵ Staden har till exempel ofta setts som något som skapar alienation, men vissa menar att för många kvinnor har staden snarare inneburit möjligheter. Massey, Doreen. 1994. S. 171.

²⁶ Massey, Doreen. 1994. S. 163.

anonymitet.²⁷ För min undersökning har det därför varit relevant att närmare granska just dessa uttryck i den svenska forskningen. Jag har fokuserat på den forskning som behandlat grupper och idéer som åtminstone strävat efter att skapa en alternativ plats i kontrast till det övriga samhället.

Moderniseringskritiken har jag delat upp i två delar, civilisationskritik och kulturkritik. Historikern Martin Stolare har i sin avhandling om moderniseringskritiska rörelser under det tidiga 1900-talet gjort en modell över moderniseringskritikens uppdelning och vilket fokus de olika delarna av denna kritik har.²⁸

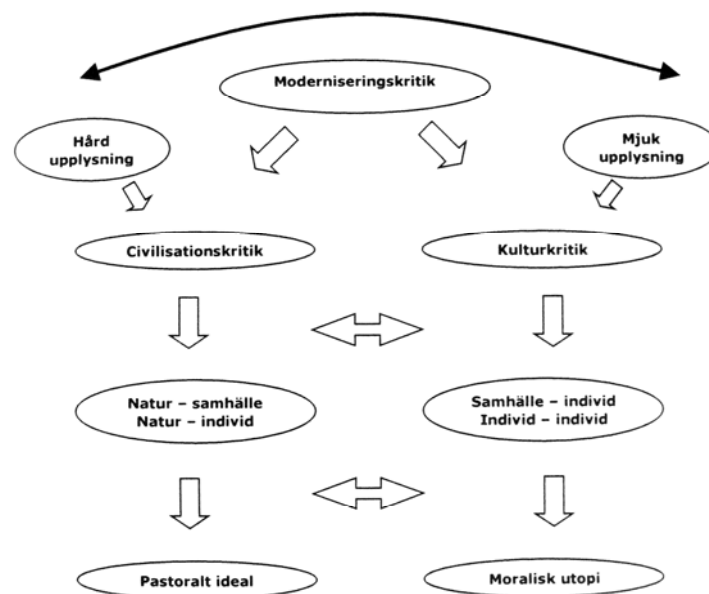

Fig.1: Moderniseringskritikens nyanser²⁹

Stolare refererar till Sven-Eric Liedmans uppdelning av upplysningen och det moderna som hård och mjuk upplysning, där den hårda står för det materiella och den mjuka för kulturella och idémässiga förändringar.³⁰ Uppdelningen är inte självklar och många grupper har rört sig mellan dessa två kritiska uttryck.

²⁷ Romantiska strömningar inom kultursfären under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet vittnar om detta.

²⁸ Stolare, Martin. *Kultur och natur – Moderniseringskritiska rörelser i Sverige 1900 – 1920*. Göteborgs universitet. Historiska institutionen. Göteborg. 2003.

²⁹ Stolare, Martin. *Kultur och natur – Moderniseringskritiska rörelser i Sverige 1900 – 1920*. Göteborgs universitet. Historiska institutionen. Göteborg. 2003. S. 27.

³⁰ Liedman, Sven-Eric. *I skuggan av framtiden*. Albert Bonniers förlag. Bonnier pocket. 1999. S. 26-41.

De grupper Stolare undersöker såg den moderna staden och det framväxande industrisamhället som ett hot mot vissa kulturella värden. Stolare menar att det är viktigt att se att kritiken inte var riktad mot moderniseringen som sådan utan mot de problem som en, enligt dessa grupper noterad, övermodernisering kunde skapa. Framförallt oroades de moderniseringskritiska rörelserna över att det skedde ett förfall inom den kulturella och moraliska sfären, något Stolare ser som kulturkritik.³¹ Eftersom det var dessa mjuka världens förfall som kritiserades hade de inte samma problem med den tekniska utvecklingen. Masssamhället, i form av urbanisering, industrialisering och storskalighet antogs skapa ökade konflikter. Dessa rörelser ville lyfta människorna över konflikten, över politikens snäva område.³²

Liknande tankegångar finns i etnologen Magnus Bergquist avhandling *En utopi i verkligheten*. Han menar att Göteborgs koloniträdgårdar uppfattades som frizoner när det gällde politik. Där skulle det allmänna ställas framför särintressen.³³ Att dessa grupper skulle ställa sig över politiken genom att åberopa mänskliga allmänna värden är något som jag återkommer till i min analys. Bergquist menar att koloniträdgårdarna var ”mer en miniatyr av det kommande samhället än[en del av] det samtida”,³⁴ det var platser som visade vägen och kunde ifrågasätta samhället. Koloniträdgårdarna ses av Bergquist som förhandlande enheter i ett gränsland.³⁵ För att tala med denna uppsats språk var de uttryck för ett alternativt platsskapande där det större samhället förhandlades.

Frågan är om Solbyn kan sägas ha en liknande ambition och effekt?³⁶ Både Bergquist och Stolares avhandlingar handlar om att skapa platser för alternativa framtidsdrömmar, platser som stod i motsättning eller förhandling med omgivande samhälle. Koloniträdgårdarna stack upp som gröna öar i utkanterna av städerna och försöken att realisera de moderniseringskritiska idéerna återfinns i diskussioner om bland annat jordbrukskolonier i anslutning till folkhögskolan Brunnsvik.³⁷

³¹ Stolare, Martin. S. 307-308.

³² Stolare, Martin. S. 307.

³³ Bergquist, Magnus. *En utopi i verkligheten*. Magnus Bergquist & Etnologiska föreningen i Väst-Sverige. Göteborg.1996. S. 270.

³⁴ Bergquist, Magnus. S. 255.

³⁵ Bergquist, Magnus. S. 255-256.

³⁶ Många av de lösningar och tankar som introducerades i ekobyarna är idag självklarheter i stora delar av samhället, till exempel sopsortering.

³⁷ Stolare, Martin. S. 194.

Samhället som dessa två avhandlingar behandlar skiljer sig dock avsevärt från det samhälle som Solbyn uppkom i, inte minst på grund av den ställning som det moderna samhället hade. Under det tidiga 1900-talet och kanske tydligast efter 1930-talet var det moderna samhället på frammarsch. Skaran av kritiker var begränsad. Under 1960- och 1970-talet fick det moderna samhället utstå svidande kritik. Det är tydligt att de tidiga civilisationskritiska rörelserna kämpade i motvind medan sjuttioalets gröna vågare, alternativrörelser och efterföljande ekobyar hade, om inte medvind, så betydligt färre hinder att övervinna. Möjligheten och acceptansen för mindre grupper att söka sig ut från staden kan sägas vara betydligt större under 1970-talet än 1920-talet. Detta innebär inte att det inte var svårt att realisera de senare gröna drömmarna. Skillnaderna och likheter mellan de båda perioderna är viktigt att uppmärksamma för att se hur de gröna idéerna har utvecklats och vilka möjligheter till platsskapande som funnits under olika tider.

Efterkrigstidens kritik

De gröna alternativen har inte bara undersökts under det tidiga 1900-talet. Historikern Martin Wiklund skriver om alternativrörelsen i Sverige under den senare delen av 1970-talet i avhandlingen *I det modernas landskap*. I denna rörelse ser han ett speciellt förhållande till det moderna projektet. Från alternativrörelsen formulerades kritik mot ett samhälle som sågs som alltför centraliserat. Rörelsen såg en konflikt mellan folket och politikerna medan Wiklund menar att det snarare handlade om en konflikt mellan grupper med olika åsikter.³⁸ För att återkomma till de tidiga moderniseringskritiska rörelserna lyckades alternativrörelsen formulera sina åsikter som allmänna, när de snarare handlade om vissa gruppers intressen gentemot andra. Kritiken från alternativrörelsen riktades mot det centraliserade samhället och uttryckte sig tydligast som en längtan till närhet och gemenskap.³⁹ Även om denna kritik har tolkats som uttryck eller en väg mot ett mer slutet konservativt samhälle⁴⁰ vill Wiklund ”rädda” alternativrörelsen när han talar om att denna rörelse måste ses som en önskan om en alternativ modernisering.⁴¹

³⁸ Wiklund, Martin, *I det modernas landskap – Historisk orientering och kritiska berättelser om det moderna Sverige mellan 1960 och 1990*. Brutus Östlings bokförlag symposion. Stockholm/Stehag. 2006. S. 292.

³⁹ Wiklund, Martin. S. 286.

⁴⁰ Se Harvey, David. Kap 11.

⁴¹ Wiklund, Martin. S. 286.

Precis som begreppet ”sense of place”, innehåller den ekologiska/naturnära visionen flera element som pekar mot något stillastående eller till och med tillbakablickande. Men precis som med platsbegreppet handlar det om att försöka se alla delarna. En kritik mot det moderna samhället betyder inte att man alltid vill stanna eller röra sig bakåt utan kan ses som en alternativ väg in i framtiden.⁴² Wiklund håller med Stolare om att modernitetskritik inte måste vara romantisk. Jag menar att Solbyn var en del eller fortsättning på denna idé om att skapa en alternativ modernisering. Det är därför intressant att se hur detta går när en grupp skapar möjligheten att genomföra en del i en sådan alternativ modernisering.

Historikern Carl Holmberg har i sin avhandling om den gröna vågen och civilisationskritik i 1970-talets Sverige studerat idén om lokalsamhället.⁴³ Denna idé var väldigt viktig inom Centerns ungdomsförbund vilket är den organisation han undersöker. Han ser flera kopplingar mellan den gröna vågen och den tidiga civilisationskritiska vågen under tidigt 1900-tal.⁴⁴ Holmbergs undersökning är viktig för mina syften av framförallt två skäl: dels för att den ger en bakgrund till det samhälle i vilket idén om Solbyn föddes, dels för att den knyter ihop de gamla rörelserna med de nya. Holmberg visar på, vilket också är tydligt i Wiklund, att den nya alternativrörelsen i likhet med den tidiga formulerar sin egen vision som stående över politiken.^{45,46} Men viktiga skillnader finns också, framförallt på vilket sett man såg på bönderna. I den tidiga rörelsen hade de setts som hjältarna men under 1960- och 1970-talet var de en del av det moderna samhället som kritiserades.⁴⁷

En viktig poäng att lyfta upp här är att de moderniseringskritiska rörelserna har vuxit sig starka under perioder då den moderna staden och dess värden har omförhandlats.⁴⁸ Detta kan förstås som ett uttryck för det nämnda begreppet ”window of opportunity”. Stadsförhandlande perioder kan ses som möjlighetsfönster där det blev möjligt att komma med nya idéer om hur samhället skulle se ut. Självklart finns det exempel på gröna idéer och uttryck även under

⁴² Stolare, Martin. S. 318.

⁴³ Holmberg, Carl. *Längtan till landet*.

⁴⁴ Holmberg, Carl. S.203-205.

⁴⁵ Holmberg, Carl. S. 23

⁴⁶ Wiklund, Martin. S.277.

⁴⁷ Holmberg, Carl. S. 98.

⁴⁸ Exempelvis Bergquist, Magnus. S. 281. Stadens roll för att förstå dessa yttringar av motstånd behandlas också i Williams, Raymond. S. 289-306.

perioder då staden och det moderna projektet varit mer stabilt, men de är betydligt mer ovanliga.⁴⁹

De ovanstående forskarna visar på ett tydligt sätt att de ekologiska/alternativa idéerna är flerbottnade. De består av en komplicerad sammansättning idéer som varken kan sägas vara för modernisering eller strikt emot den. Genom att dela upp moderniseringskritik i civilisationskritik och kulturkritik har ovanstående forskare nyanserat moderniseringskritiken och dess motstånd mot framtiden. Den alternativa moderniseringen som de ovanstående talar om handlade om att skapa ett samhälle som tog tillvara på egenskaper som ansågs gå förlorade i den moderna utvecklingen. En alternativ modernisering kan kännetecknas av en blandning av romantiska ideal om närhet mellan människor och natur samt att låta dessa relationer berika människan. Detta samtidigt som nya tekniska lösningar skulle användas, så länge de inte distanserade eller skiljde människor åt. Tankarna om den alternativa moderniseringen bör sättas i relation med den kritik som de moderniseringskritiska idéerna utstått. Moderniseringskritiken och de gröna småskaliga har kritiserats för att vara en vilja att röra sig mot en förmodern samhällsorganisering i bygemenskap (community, gemeinschaft) och därför alltid konservativ och utestängande.⁵⁰ Idén om en alternativ modernisering tjänar alltså att nyansera moderniseringskritiken, att ge dessa idéer samhälls- och politisk progressiv potential. Frågan är dock hur mycket kulturkritik eller civilisationskritik som dessa rörelser består av. Även om de främst handlar om en kulturkritik för alla ovanstående, formulerar alla dessa grupper utopiska idéer om ett liv i kontrast till staden och civilisationen. De nyanserade perspektiv som dessa forskare anlagt på rörelsernas idévärld vill jag här föra över till den praktiska verkligheten, när en plats för dessa idéer görs. Möjligheten att genomföra sina projekt skiljer sig starkt mellan den tidiga moderniseringskritiska rörelsen, gröna vågen och ekobyarna vilket borde påverka både idéer och ställning i samhället.

Den ekologiska platsen

Redan tidigare i texten har jag hänvisat till Josefin Larssons avhandling om ”intentional communities”; detta översätter Larsson med kollektiva boenden eller samfällighet och är ett begrepp som beskriver olika alternativa bosättningar som aktivt eller under upplevt tvång

⁴⁹ Ofta är de kollektiv som levt kvar över perioder av minskat intresse som byn *Eden* i Tyskland. Larsson, Josefin. S. 183.

⁵⁰ Harvey, David. S. 325-326.

skiljer ut sig från övriga samhället. I avhandlingen gör Larsson en åtskillnad mellan ekologiska grupper som hon benämner light green och dark green.⁵¹ Tidsmässigt identifierar jag de mörkgröna som den första gröna vågen och de ljusgröna som den andra gröna vågen, ekobyarna. Larsson menar att det är delvis olika saker som styr utformningen av de olika alternativa nyanserna:

Det finns olika inriktningar bland de ekologiska samfälligheterna. Vissa strävar efter att "återvända till naturen" och förespråkar en så enkel livsstil som möjligt, utan elektricitet och maskiner. Andra menar istället att man måste utveckla nya tekniker som gör att vi med bibehållen levnadsstandard kan sluta tära på naturen.⁵²

Jag ser Solbyn som en samfällighet som har mest gemensamt med det senare synsättet. Exempel på det andra, mer radikala synsättet, ges av sociologen Britta Jonsson i hennes undersökning *Alternativa livsformer i 70-talets Sverige*. I denna gör Jonsson en deltagande studie av fyra grupper som valt att leva på ett "alternativt" vis under slutet av 1970-talet. Tre av de studerade grupperna räknar jag till de mörkgröna och tillhöra den första gröna vågen. Det som kännetecknar dessa är ett starkt avståndstagande från det moderna samhället och framförallt den konsumism som anses prägla detta. Dessa grupper kan med ovanstående uppdelning av moderniseringskritik, betecknas som civilisationskritiska på grund av att konfliktlinjen ligger tydligt mellan natur och samhälle. Grupperna har flyttat ut på landsbygden och tagit över äldre byggnader och i ett fall restaurerat en gammal kvarn för att kunna producera egen miljövänligt odlad säd.⁵³

Det är två stora saker som skiljer de två gröna nyanserna åt. Den ena är graden av kontakt med det samhälle som grupperna vill förändra och påverka. Hos de mörkgröna är kontakten främst med lokalsamhället medan man i de ljusgröna alternativen inte klipper kontakten med staden på samma radikala sätt. Den andra skillnaden är synen på teknik. I de mörkgröna alternativen i exempelvis Jonssons bok arbetar man med traditionella metoder och använder äldre redskap. I de ljusgröna är det istället den nya tekniken i kombination med det gamla som är vägen till det miljövänliga samhället. Ett flertal andra skillnader finns men det är inte alltid skillnaderna är så stora som de målas upp här. För att göra det tydligt och klart kommer jag att analysera Solbyn som ett ljusgrönt alternativ. På så sätt identifierar jag också ett brott mellan

⁵¹ Larsson, Josefin. S. 185.

⁵² Larsson, Josefin. S. 217.

⁵³ Jonsson, Britta. *Alternativa livsformer i 70-talets Sverige*. Uppsala universitet. Soc. Inst. Uppsala. 1983. S 81.

de lantbrukskollektiv som återfinns i Jonsson och de ekobyar som började växa fram i mitten och slutet av 1980-talet.

Ekobyn är en typ av ekologisk gemenskap. Detta gör dock inte att alla ekobyar ser likadana ut eller fungerar på samma sätt. Sociologen Karin Lindén Palm har urskilt två generationer av ekobyar.⁵⁴ Den första byggde på privata initiativ och den andra generationen var ofta stödd och utvecklad av kommuner.⁵⁵ Solbyn hör till den första generationen enligt denna uppdelning. Ur denna är det främst Tuggelite utanför Karlstad och Solbyn (de två första) som har varit föremål för undersökningar. Direkt efter att de första ekobyarna stod klara kom en mängd rapporter om utformningen av dessa. Rapporterna rönt ett stort intresse och hade också en funktion att motivera de extrakostnader som ekobyarnas nya obeprövade teknik gett. Dessa undersökningar är dock relativt statiska då de endast undersöker ekobyarna antingen som tekniskt intressant konstruktion eller som utformad och avgränsad plats.⁵⁶ Min undersökning kommer att röra sig bort från dessa mer stillastående perspektiv för att se hur platsen förändras och sträcker ut sig i tid och rum. Lindén Palms artikel ger, trots att den bara studerar Solbyn vid en specifik tidsrumslig punkt, en del viktiga uppslag. Lindén Palm studerar platsens utformning som i viss mån begränsande eller tillåtande för de boende. Vissa beteenden uppmuntras eller undertrycks beroende på hur platsen ser ut. Dessa iakttagelser är mycket viktiga för mig eftersom jag just ser kroppen i samspel med det materiella som platsskapande. Solbyn kommer här att studeras över en längre tid vilket ger en möjlighet att till skillnad från Lindén Palms artikel se hur platsens utformning förändras i samspel med mänsklig praktik.

På en avgörande del kommer denna uppsats alltså att skilja sig från de tidigare undersökningarna av ekobyar. Även om dessa undersökningar ibland försöker förklara ekobyn som fenomen utifrån större samhälleliga förändringar håller de sig ofta inom den avgränsade platsen. De försöker förklara ekobyn eller den alternativa platsen utifrån inneboende kvaliteter. Min ambition är att sträcka platsens tentakler betydligt längre ut i både tid och rum. I linje med Doreen Massey ser jag platsen Solbyn som just Solbyn på grund av

⁵⁴ Lindén Palm, Karin. *Bostadsmiljö, ekologi och vardagsliv – en studie av två ekobyar*. I Lundgren, Lars J. (red) *Livstil och miljö – Värderingar, val, vanor*. Byggeforskningsrådet m.fl. Stockholm. 1999. S. 120.

⁵⁵ Lindén Palm, Karin. S. 120.

⁵⁶ Exempelvis. Jöborn, Anna. *Tuggelite, Solbyn*. CTH. 1986, & Persson, Bengt. & Karsten, Eva. *Solbyn före inflyttningen – Tillkomst, inflyttning och befolkning*. Byggeforskningsrådet. Rapport R10:1990. Bülow-Hübe, Helena. Blomsterberg, Rolf. *Solbyn i Dalby – utvärdering av en energisnål radhuslägenhet med glasrum*. Rapport TABK-92/3003. LTH. Lund. I den mån dessa använts i denna undersökning är det främst som andrahandskällor.

de specifika kontakter och förhållanden som platsen har inom sig och till omgivande platser och samhälle. Med denna iakttagelse övergår jag nu till de teorier som ska präglade analysen av Solbyn.

Konstruktionen plats – teoretiska verktyg

Ovan har jag visat på hur forskare har diskuterat platsens meningsfullhet för människan och hur Solbyn kan ses som ett uttryck för sökandet efter en meningsfull plats. Genom det har jag argumenterat för varför jag kommer använda just platsbegreppet. Jag har också visat vilka idéer om ekologiskt eller naturnära platsskapande som funnits under det svenska 1900-talet. Men hur går det egentligen till när plats görs? Nedan ska jag visa på hur jag kommer använda platsbegreppet utifrån idén om platsen Solbyn som heterotopi, relation och process.

Heterotopi

Heterotopi är ett begrepp som lanserats av Michel Foucault i ett antal mindre skrifter och tal, tydligast i ett tal till en grupp arkitektstuderande 1967, från vilket det inledande citatet är hämtat.⁵⁷ Heterotopin förstås som en motplats, en plats som genom sin existens och det som sker där utmanar det större samhället. Detta även fast den alltid är ett speciellt uttryck för detta samhälle.⁵⁸ Begreppet kommer här att användas för att visa på den roll som Solbyn har som förhandlare av samhällets värden genom att visa på alternativ. Till skillnad från begreppet intentional community som Larsson diskuterar, rymmer heterotopibegreppet fler dimensioner. Där intentional community endast beskriver ett skeende, att grupper skapar egna samhällen, rymmer heterotopi en förhandlande aspekt och en relation till det omgivande samhället. Begreppet intentional community blir mer distanserat från omvärld medan heterotopi aldrig kan existera utan denna omvärld.

Sociologen Kevin Hetherington skriver: "Heterotopic places are sites which rupture the order of things through their different mode of ordering to that which surrounds them."⁵⁹ Om utopi förstås som ett ideal om det goda samhället, är heterotopi resultat och uttryck för något annat

⁵⁷ Foucault, Michel. *Diskursernas kamp*. Symposion. Stockholm/Stehag. 2008.

⁵⁸ Foucault, Michel. S. 254.

⁵⁹ Hetherington, Kevin. *Badlands of modernity – heterotopia and social ordering*. Taylor & Francis e-Library. 2003. S. 46.

än den dominerande utopin.⁶⁰ När begreppet heterotopi används här, är det främst för att förstå på vilka sätt som Solbyn som plats skiljer ut sig från omvärlden. Vilka saker eller värden är det som initiativtagarna reagerar på och vill förändra? Varför behövs den annorlunda platsen Solbyn? Hetherington skiljer ut två sätt som en heterotopi kan fungera. Antingen som en reaktion mot en värld som ses som *för ordnad* genom oordning eller som en plats som är mer ordnad i reaktion på en värld med *för lite ordning*. Detta sker exempelvis genom att hålla oordnade element borta från den ordnade världen i exempelvis fängelser, eller att grupper frivilligt söker sig till ”friare” platser och händelser. Den andra typen av heterotopier, som söker mer ordning eller tydligare ordning, menar att samhället är för ostrukturerat, och vill därför skapa en annan ordning.⁶¹ Solbyn analyseras här som ett exempel på den andra typen av heterotopi som av Foucault benämns som kompensations heterotopi.⁶² Men Solbyn ses inte som en klar motplats eller något helt avskilt från omgivande samhälle. Ett förhållande som skiljer de ljusgröna ekobyarna från de mörkgröna landsbygdskollektiven, var enligt Larsson just en större kontakt med omvärld.⁶³ Jag menar därför att heterotopin Solbyn möjligtvis kan förstås mer som *mellanplats* än som motplats. En mellanplats som konstrueras och förhandlas mellan utopin och samhället. Denna tendens till mellanplats förstärks också av Solbyns placering i varken stad eller landsbygd, utan i en lantlig förortsbebyggelse i nära kontakt med staden.

Socialantropologen Victor Turner används ofta när mellan- eller gränsplatser diskuteras.⁶⁴ Hans begrepp *liminalitet* betecknar företeelser som befinner sig, varken här eller där.⁶⁵ Solbyn skulle kunna passa in i detta genom att befinna sig mellan både samhälle och gröna vågen. Begreppet blir dock i denna uppsats missvisande. Liminalitet är först och främst utvecklat för att förklara passage-riter, exempelvis inträde i vuxenlivet eller en bröllopsresa.⁶⁶ De betecknar därför mer en tidmässig mellanplats än vad heterotopibegreppet gör. Detta ickegeografiska mellanting återfinns dock i Foucaults tal där han talar om bröllopsresan som en krisheterotopi, befinnande sig i ingenting.⁶⁷ Solbyn ses som en fysiskt uttryckt plats och heterotopi. Därför bör Solbyn varken jämföras med liminaliteten eller krisheterotopin. Liminalitetsbegreppet

⁶⁰ Hetherington, Kevin. S. 56.

⁶¹ Hetherington, Kevin. S. 46.

⁶² Foucault, Michel. S. 258-259.

⁶³ Larsson, Josefin. S. 195.

⁶⁴ Exempelvis i Bergquist, Magnus. S. 256.

⁶⁵ Turner, Victor. *The ritual process – structure and anti-structure*. Aldine de Gruyter. New York. 1995. (orig. 1969) S. 95.

⁶⁶ Turner, Victor. S. 94-95.

⁶⁷ Foucault, Michel, S. 254.

handlar om tid, om en övergång från ett till ett annat. Solbyn är inte en enkel övergång, övergången kännetecknas av kritik. Av den anledningen anser jag heterotopi vara ett mer givande begrepp än liminalitet. Heterotopi i form av den alternativa platsen har udden riktad mot någonting. Därför tolkar jag Solbyn som en *kritisk mellanplats*. En mellanplats men med heterotopins konfliktorienterade egenskaper.

Plats som relationell konstruktion

Att se plats som något konstruerat är att problematisera de teorier som menar att det finns vissa typer av platser som är genuina eller mer mänskliga än andra. Konstruktionen av vad som är en ”bra” plats att leva på förstås istället som beroende och påverkat av historiska och samhällsliga tendenser. Doreen Massey skriver att känslan av att förlora sin plats (sense of place) ofta kommer från någon som tidigare ansett sig vara en del i en stabil miljö.⁶⁸ Att befinna sig i rörelse och bli påverkad av främmande och distanserade krafter är något som varit en realitet för en stor del av världens befolkning under lång tid.⁶⁹ Platsskapande och påverkan är därför inte en jämlik process. Att se plats som social konstruktion betyder att det finns olika sätt att bygga upp eller skapa plats, vissa intressen dominerar medan andra undertrycks. En god bild av vad jag i denna uppsats menar med sociala konstruktioner ges av sociologerna Acker m.fl:

Although we view people as active agents in their own worlds and as such constructors of their social world, we do not see that activity is isolated and subjective. Rather, we locate individual experience in society and history embedded within a set of social relations which produce both the possibilities and limitations of that experience.⁷⁰

Utifrån en socialkonstruktivistisk utgångspunkt är plats främst ett uttryck för de relationer som finns och de materiella uttryck dessa får inom ett visst område. Massey menar: “a ”place” is formed out of the particular set of social relations which interact at a particular location.”⁷¹

⁶⁸ Massey, Doreen. *Space, place and gender*. Polity Press. Cambridge. 1994. S. 165.

⁶⁹ Jämför exempelvis hur vi i Sverige måste besöka speciella kulturella evenemang för att ta del av exempelvis latinamerikansk kultur medan den ”västliga” kulturen är uppenbar och en del av vardagen i länder som El Salvador och Chile.

⁷⁰ Acker, Joan. Barry, Kate & Esseveld, Johanna. ”Objectivity and Truth – Problems in doing feminist research” I Fonow, Mary Margret & Cook, Judith A. (eds.) *Beyond Methodology – Feminist Scholarship as lived research*. Indiana University Press. Bloomington & Indianapolis. 1991. S. 135.

⁷¹ Massey, Doreen. 1994. S. 168.

Plats kan enligt detta synsätt inte ses som en statisk avgränsad enhet som vissa forskare menar eller önskar, utan är under ständig förändring. Att studera plats som social konstruktion ser jag alltså inte som en motsats till den fenomenologiska forskningen, även om det finns svårigheter att föra ihop de olika platsbegreppen. Ens vara i världen kan utgå ifrån plats som de fenomenologiska forskarna anser, men ens vara i världen och ens vara i platser ses framförallt som ett socialt och samhälleligt varande. Olika grupper rör sig olika inom platsen och har olika kopplingar till platser utanför. Jag har av den anledningen, till viss del, granskat den sociala sammansättningen av de som bor i Solbyn.

Genom att studera plats som något som är beroende av omgivning och att se att platser kan, som den humanistiske kulturgeografen Yi-Fu Tuan skriver, ”be as small as the corner of a room or as large as the earth itself”⁷² menar jag att det är viktigt att uppmärksamma platsers beroende av andra platser. Dessa platser kan lika gärna vara mindre som större än Solbyn. Det är med andra ord viktigt att påpeka att det inte bara är yttre faktorer som jag ser som platsskapande utan också de inre. Relationerna sträcker sig in i Solbyn och skapar kommunikation mellan delplatser.

Att skilja ut och benämna en plats på det sätt som sker inom ramen för denna undersökning är dock också att skapa gränser, att identifiera *en* plats. Jag menar att det är fruktlöst att försöka se hur Solbyn har skapats, fungerat och fungerar utan att identifiera sådana gränser. Plats analyseras som något föränderligt som ekonomiska, kulturella och samhälleliga människor gör genom sina liv. Att skapa gränser tolkar jag därför som ett av flera sätt att distansera eller interagera med sin omgivning. Michael Foucault skriver: ”Vi lever inte inuti ett tomrum med olika färgskiftningar, vi lever inuti en samling relationer som avgränsar platser som varken reduceras till eller underordnas varandra.”⁷³ Detta är speciellt viktigt att tänka på när det gäller platser som Solbyn, eftersom tillkomsten förstås genom ett avståndstagande från och relation till en annan plats. Kort sagt genom att skapa en gräns. Med detta menar jag också att genom att skapa gränser eller tillåtande strukturer möjliggörs vissa platser eller idéer att flöda igenom och påverka Solbyn medan andra undertrycks. När Doreen Massey talar om hur platser bör förstås som det som händer när vissa kopplingar till omvärlden eller relationer finns, skriver

⁷² Tuan, Yi-Fu citerad i Cresswell, Tim. *Place – A short introduction*. S. 20.

⁷³ Foucault, Michel. *Diskursernas kamp*. Symposion. Stockholm/stehag. 2008. S. 252.

hon i motsättning till forskning som ser platser som ”naturligt” avgränsade områden med påstått genuina och autentiska egenskaper.⁷⁴

Jag delar Masseys utgångspunkt att plats bör ses som händelse (en ständigt omformlig sådan) som bestäms mer av sina länkar till omvärlden än av inneboende kvaliteter. Men jag menar, vilket jag förstår det som att Massey också gör,⁷⁵ att plats för att kunna identifieras kräver gränser. Gränser som är uttryck för platshändelsens kopplingar till den större världen. Platsen bestäms inte i motsats till andra platser, utan av denna plats specifika relationer till andra tids-rumsliga platser.⁷⁶ Plats finns alltså inte förrän den laddas med relationer till andra platser och sociala/språkliga normer. Det finns ingen genuin plats som kan bli påverkad och förändrad. En plats blir till genom påverkan och förändring. I den meningen är alla lokaliseringar vi kan tänka platser, eftersom vi måste ge dessa lokaliseringar mening.

Att ”göra” plats

Allan Pred är en av föregångarna bland de forskare som ser plats som en process. Han skriver i sin (för geografin) nyskapande artikel från 1984 att “[...]the mix of everyday practices that take place locally is constrained – but also enabled – in usually unseen ways by the ongoing dialectic between those practices and local and more encompassing structural properties.”⁷⁷ I denna artikel bygger Pred vidare på Anthony Giddens inlytelserika teoretiska försök att överbygga problemet med struktur och aktör.⁷⁸ Genom att se plats som process och som en process som görs både globalt till lokalt, från långa tid-rumsliga strukturer till vardagens korta händelser, hoppas jag röra mig bortom platsbegreppet som endast en yta som visar en viss del av samhället. Jag studerar Solbyn som beroende av historiska skeenden men också beroende av platsens utformning och de lokala förutsättningar, både materiellt och socialt, som gör platsen. De sociala relationerna interagerar inte bara i den ”sociala” meningsskapa(n)de delen av plats utan påverkar också den fysiska omgivningens. Jag menar att, för att riktigt förstå samspelet mellan subjekt, objekt och plats som process måste den fysiska omgivningens

⁷⁴ Massey, Doreen. *Space, place and gender*.

⁷⁵ Massey, Doreen. ”The conceptualization of place” i Massey, Doreen & Jess, Pat (eds.). *A place in the world*. Open University. 1995. S. 67-68.

⁷⁶ Massey, Doreen. 1994. S. 169.

⁷⁷ Pred, Allan. ”Place as Historically Contingent Process : Structuration and the Time-Geography of Becoming Places” *Annals of the Association of American Geographers*. 74:2. 1984.S. 284.

⁷⁸ Se Giddens, Anthony. *Central problems in social theory: action, structure and contradiction in social analysis*. Macmillan. London. 1979.

påverkan på de sociala relationerna också tas med i analysen. Solbyn fick, som jag kommer ta upp mer i analysen, backa på många punkter i byggandet. Frågan blir om livet i Solbyn i och med denna förändring blir något annat än det tänkta? Kan samma idéer realiseras fast den materiella omgivningen förändrats?

Utifrån denna problematik kommer jag också studera vilka olika symbolvärden som tillskrivs delar i Solbyn och delar utanför. Jag kommer granska hur och när vissa platser laddas med specifika värden som nyttighet, skönhet eller miljövänlighet. Genom att göra symbolladdade handlingar på en plats, laddas den med dessa värden. Att till exempel sluta laga mat och istället köpa hem mat gör köket till en ny typ av plats. Från att varit en symbol för hushållsarbete får köket mer karaktär av umgängesplats. Runt liknande symbolplatsers förändring kan konflikter om vad Solbyn är, komma att synas som tydligast. Genom att lyfta exempel där platsen förändras hoppas jag komma förbi de problem som uppkommer med strukturationsteorier, nämligen svårigheten att se *hur* detta samspel fungerar. Att nå de lokala görande dimensionerna blir naturligtvis svårt genom protokoll, det är lätt att bara rikta in sig på de strukturella förändringar som syns i protokollen. De personliga intervjuerna med boende hjälper därför till som en ingång till det lokala görandet av Solbyn.

Sammanfattning - forskningsläge och teori

Att söka sig till vissa platser och känna sig hemma i vissa av dessa kan förstås som en del av ett sökande efter trygghet. Flera forskare har försökt reda ut vilka typer av platser som kan skapa denna känsla av en trygg plats. Dessa har ofta uppfattat denna strävan efter trygghet som något grundläggande i den mänskliga existensen. Att söka sig till ett nytt här när det man befinner sig i inte känns tryggt eller inte uppfyller ens krav är en grundläggande del i hur platsen behandlas i denna uppsats. Detta betyder inte att jag menar att vissa platser är att föredra eller att människor bara kan känna sig hemma på en plats, vilket skulle öppna upp för kopplingar till främlingsfientliga och rasistiska idéer. Jag utgår istället från att drömmen om en plats att känna sig hemma i är bestämd av sociala och kulturella faktorer. En plats är ett uttryck för mening, en social konstruktion. Därför är platsen Solbyn ingen enhet som kan påverkas utifrån av samhället utan platsen Solbyn blir till just i meningsgivandet och görandet. De gränser som målas upp i och mot Solbyn är inte givna eller eviga utan tidsrumsliga uttryck. En del i händelsen plats. Av den anledningen kommer jag göra kopplingar till både den tidiga moderniseringskritiska rörelsen och alternativrörelsen. Båda dessa befann

sig i samhälleliga klimat där det gavs möjlighet att kritisera det moderna projektet, om än i betydligt olika skepnad. Tron på det moderna projektet kom under tiden efter depressionen i slutet av 1920-talet att växa sig allt starkare och det är i det ljuset jag förstår de civilisationskritiska rörelsernas nedgång. Skepsisen mot samma projekt från 1960-talets mitt och framåt ses på samma sätt som en förklaring till dessa idéers återkomst. Dessa idéer omsattes i heterotopiska platser, först i form av gröna vågen och sen i form av ekobyar. I ekobyarna materialiserades idéer om ekologi och gemenskap med en samhällelig koppling och miljöteknik. När byarna var klara var det livet i dessa som bestämde hur speciella eller annorlunda dessa var i förhållande till omgivande samhälle. Görandet av ekobyn blir centralt för att se vilken typ av plats som händer.

Att se en plats som relationell, vilket jag gör i denna uppsats, innebär att alla platser är förhandlande och ifrågasättande. En heterotopi som Solbyn i förståelsen kritisk mellanplats ses dock som ett tydligare uttryck för detta förhandlande. Solbyn lyfter förhandlandet av den större platsen samhället till ytan. Solbyn ses som ett konkret uttryck för hur platser är en del i samhällets förändring.

Den fenomenologiska forskningen och Allan Preds teori om det jag kallar görande leder in på att det är viktigt att se hur platser som Solbyn värdeladdats och kodats genom mänsklig praktik. Doreen Masseys relationella platsbegrepp visar att kommunikation och distinktion är centrala delar för att förstå hur en plats skapas i relation och utbyte med olika tids-rumsliga sammanhang. Forskningen kring moderniseringskritik och Foucaults begrepp heterotopi har också lett mig in på att en plats också skapar gränser och positionerar sig mot en omvärld för att visa på det speciella med just denna plats. Platsskapande är inte jämlikt eller okomplicerat, konflikter om platsens ”identitet” uttrycks i förändring och förhandling och det är med hjälp av dessa insikter har jag närmat mig mitt material.

Metod och Material

Jag ska i denna uppsats analysera Solbyn som ett sätt att skapa en alternativ plats och hur ett sådant platsskapande går till. För att göra detta kommer jag främst att använda mig av Solbyns egenproducerade dokument i form av mötesprotokoll. Jag har även framställt ett kvantitativt material över de boende samt genomfört 5 intervjuer med boende i Solbyn. Mitt primärmaterial är de olika typer av mötesprotokoll som Solbyn i olika skepnader har

producerat. Den första typen är mötesprotokoll från Föreningen Solbyn. Dessa protokoll sträcker sig från Solbyns skapande den 15 oktober 1978 och fram till 1990. Under vissa perioder saknas en del protokoll och har då ersatts i föreningens pärmar av de medlemsbrev som utkom efter mötena. Under tiden fram till 1990 var Föreningen en öppen intresseförening där alla med intresse i det specifika projektet och allmänt intresserade för liknade idéer kunde samlas. Protokollen beskriver alltså huvudsakligen tiden *innan* Solbyn byggdes. Trots det har det hela tiden varit centralt att se Solbyn som en ”verklig” plats för att kunna diskutera platsskapande utifrån Masseys och Preds teorier. Eftersom föreningen var en öppen intresseförening borde materialet visa en större variation av idéer än efterföljande material eftersom hindren från att uttrycka dessa är mindre. Rörligheten är större och mer okomplicerad in och ut ur föreningen.

När Solbyn var färdigbyggd la de boende i Solbyn ner Föreningen Solbyn. De inflyttade blev en del i Bostadsrättsföreningen Solbyn som fram till dess funnits i HSB:s regi. Föreningen Solbyn ansågs ha spelat ut sin roll och kraften lades nu på de stormöten som hålls ungefär var femte vecka och fungerar förberedande för Brf Solbyns möten. Stormötesprotokollen är kompletta från 13 juni 1988 till 10 januari 2010. Av de som flyttade in i Solbyn vintern 1987/1988 var det endast 7 hushåll av 50 som varit anmälda intresserade från starten av Föreningen Solbyn.⁷⁹ De idéer som fram till dess hade utarbetats hade därför relativt liten grupp att stödja sig mot. Stormötesprotokollen ser jag som en fortsättning på Föreningen Solbyns protokoll. Även om dessa är betydligt snävare kring vem som har möjlighet att diskutera hur en ekoby som Solbyn ska se ut och fungera fyller de ändå samma funktion, att diskutera och förhandla Solbyn som plats. Därför behandlar jag detta material på liknande sätt som Föreningen Solbyns protokoll, även om jag är medveten om att förutsättningarna på många sätt förändrats. Ämnena som behandlas har av förståeliga skäl en mer praktisk karaktär. Stormötesprotokollen fungerar rådgivande och beslutande för Brf Solbyns styrelse i de flesta frågor som inte rör större ekonomiska insatser, därför har jag uteslutit Brf Solbyns protokoll.

Utöver protokoll kommer jag studera de olika planritningar och idéer till planer som producerats inom Solbyn för att se just hur utformningen skulle uppmåna eller hindra vissa beteenden. Det handlar inte bara om att vissa platser eller byggnader inom Solbyn ges symboliskt värde utan också deras placering. Hur uttrycker den fysiska planeringen de idéer

⁷⁹ Persson, Bengt. & Karsten, Eva. S. 32.

som Solbyn har och på vilka sätt kan denna vara ett hinder för att förverkliga ekobyen? Här ses alltså den fysiska omgivningen som central för att förstå på vilka sätt de boende kan och antas röra sig. Det fysiska och idéerna ses som ömsesidigt strukturerande. Den görande dimensionen är dock svår att nå historiskt eftersom jag inte har möjlighet att exempelvis mäta tid på platser, eller rörelsemönster. Jag är medveten om att mina diskussioner kring detta därför måste ses som kvalificerade antaganden.

Jag har också skapat ett kvantitativt material över de som bott i Solbyn under de år platsen funnits. Detta främst för att studera fördelningen mellan vuxna och barn vilket visas i figur 2.

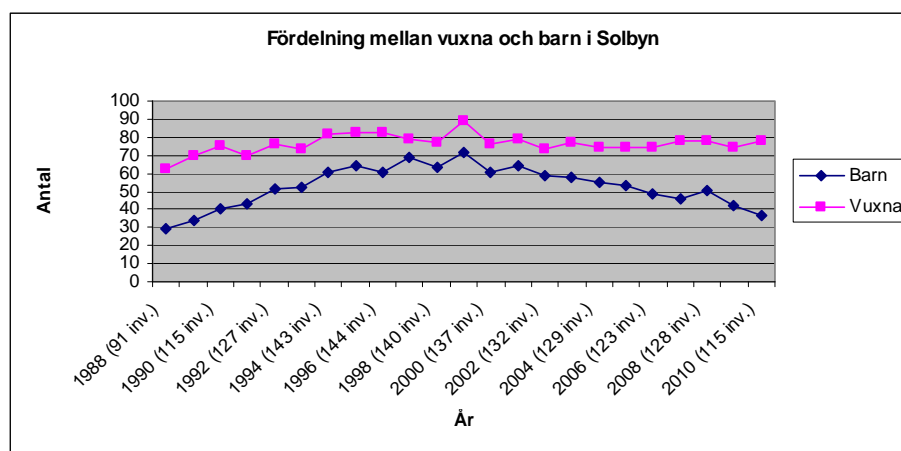

Fig.2: Fördelning mellan vuxna och barn i Solbyn

Mitt kvantitativa material är skapat utifrån Solbyns egna dokument över boende i pärmen ”Förteckning över de som bor i Solbyn” och kompletterad med material från lägenhetskontrakt. Detta gör att andrahands uthyrning i statistiken endast figurerat i mindre utsträckning och att eventuella inneboende som inte blivit inskrivna i dessa handlingar faller bort. Ett exempel på detta är att intervjuperson 3 uppgav att han levit kollektivt de första åren även om de andra boende inte finns med i materialet. Det finns inte heller antecknat när barn flyttar ut. Detta har jag löst genom att ta bort dem från statistiken när de kommer upp i medianåldern för flytt hemifrån som Statistiska centralbyrån redovisar.⁸⁰ Eftersom Solbyn ligger i Lunds Kommun har jag gått efter de siffror som gäller universitetskommuner och tagit bort kvinnor det året de fyller 21 och män det året de fyller 22 i de fall där jag har lyckats fastställa födelseår. Barn har alltså räknats som just barn fram tills att de flyttat ut.

⁸⁰ SCB. Demografiska rapporter. 2008:5. ”Ungdomars flytt hemifrån” http://www.scb.se/statistik/publikationer/BE0701_2008A01_BR_BE51BR0805.pdf hämtat den 31 mars 2011. och SCB. Demografisk analys, flytt hemifrån. http://www.scb.se/Pages/TableAndChart_180464.aspx hämtat den 31 mars 2011.

Utöver detta material har vissa artiklar, bilder, och andra mindre dokument studerats i viss utsträckning.

Den historiska intervjun

För att utveckla min analys av Solbyn har jag genomfört 5 intervjuer med boende för att se hur dessa lever/har levt och rör/har rört sig i Solbyn. När personer som varit aktiva genom stora delar av undersökningsperioden fortfarande finns i livet ger detta, för historikern, en unik inblick i dessa personers tankevärld. Meningen med intervju som metod innehåller dessutom en etisk aspekt. Genom att låta personer som varit med och skapat Solbyn har jag försökt ta hänsyn till deras bild av platsen. Däremot har jag ingen demokratisk ambition med intervjuerna, vilket varit vanligt inom muntlig historia.⁸¹ De intervjuade och Solbyn i allmänhet tillhör en samhällsklass som har goda förutsättningar att förmedla sin historia.

Intervjuerna har utförts semistrukturerat. Det vill säga att jag har utgått från vissa på förhand givna frågor och ämnen men varit öppen för de individuella olikheter som kunde uppkomma under intervjuens gång.⁸² Efter min första intervju som blev aningen mer inriktad på allmänna frågor var jag mer noggrann med att berätta att det var just deras egen erfarenhet av Solbyn som jag var intresserad av. Detta kompletterades med en inledande fråga där de intervjuade mer allmänt och personligt fick beskriva Solbyn.⁸³ Frågan var menad att fungera som en ”mjukstart” samtidigt som den gav mig som intervjuare en överblick över den intervjuades syn på Solbyn. Mina teman och frågor återfinns i bilaga 1.

Förutom att dessa intervjuer används till att studera användandet av Solbyn fungerar de också som en bakgrund, en bakgrund till varför dessa personer valde att engagera sig i Solbyn och om de upplever att platsen har förändrats. Protokollen startar när Föreningen startar vilket gör att det blir svårt att förstå initiativet till Solbyn bara utifrån dessa. Intervjupersonerna har, efter en genomgång av materialet, valts ut med hänseende till deras roll inom Solbyprojektet. Eftersom mötesprotokollen har varit mitt primärmaterial har endast fem intervjuer genomförts. Intervjupersonerna har främst valts utifrån tid i projektet. Trots detta är det endast en av de intervjuade som kontinuerligt varit aktiv och närvarande under de första 6-7 åren. Åldern på de intervjuade kan delas in i två generationskategorier där två personer är födda

⁸¹ Hansson, Lars & Thor, Malin (red.) *Muntlig historia*. Studentlitteratur. Lund. 2006. S. 14.

⁸² Dalen, Monica. *Intervju som metod*. 1. uppl. Gleerups utbildning. Malmö. 2008. S.31-32.

⁸³ Denna fråga fanns med även vid första intervjun, men då som sista fråga.

1925 och 1927 och tre födda mellan 1949-1961. Utöver detta har kön och familjestruktur spelat in men även positionering i vissa frågor. Att få en spridning trots de få intervjuer som genomförts har varit viktigt för att se de olika relationer invånarna har inom Solbyn och utåt, mot omgivande samhälle. Att jag använt mig av protokollen för att finna mina intervjupersoner gör dock att det är de mest aktiva som kommer synas även i min studie. För en kortare introduktion av de intervjuade se bilaga 2.

Solbyns protokoll, framförallt stormötesprotokoll, har den egenheten att de till större del visar upp konflikter och problem än det positiva. De intervjuade har istället uttryckt mycket positiva tankar om Solbyn vilket gör att denna möjliga snedvridning i intervjuerna kan ge ett viktigt tillskott till undersökningen. Att jag intervjuat personer som varit med länge och varit intresserade kan ses som en styrka, eftersom de enligt pionjären inom muntlig historia, Paul Thompson, då kan antas komma ihåg mer och mer korrekt.⁸⁴ Alla intervjuer gjordes i Solbyn, i tre fall i de intervjuades hem och i två fall i gemenskapslokalen Solrosen. Alla spelades in med hjälp av ett digitalt fickminne. Kvalitén på ljudet är överlag god men det finns vissa partier där intervjuerna är obrukbara, vilka har uteslutits från analysen. Jag har lyssnat igenom intervjuerna och antecknat för analysen viktiga punkter med tidsmarkörer. Detta för att sen kunna gå tillbaka och lyssna igenom, analysera och citera. Intervjuernas längd har varierat men jag har försökt att hålla en timme som riktmärke. I vissa fall har intervjun blivit runt 40 minuter och i andra närmare 80 minuter.

Intervjuerna är genomförda långt efter vissa händelser och kan därför anses icke-tillförlitliga. Intervjuerna har dock, i de flesta fall, inte använts för att svara på frågor om specifika skeenden eller händelser, för att undvika risken för att dessa personer minns fel. Mina intervjuer syftar snarare till att ge en inblick i den personliga erfarenheten varför frågan om inkorrekta uppgifter snarast blir en fråga om intressanta tolkningar. Trots denna öppenhet finns det ändå problem, den berättelse som jag får är inte bara beroende av den intervjuades erfarenhet. Denna erfarenhet tolkas olika beroende på när och var vi befinner oss.⁸⁵ Solbyn är på många sätt de intervjuades stora livsprojekt. När jag som forskare kommer och vill genomföra en intervju visar min närvaro på att Solbyprojektets idéer återigen har relevans i samhället. Detta kan förklara det sätt som de intervjuade betonar sina framtidsförhoppningar för Solbyn och de gröna idéerna.

⁸⁴ Thompson, Paul. *Det förgångnas röst - den muntliga historieforskningens grunder*. Gidlund. Stockholm. 1980. S. 105-106.

⁸⁵ Hansson. Lars & Thor, Malin, (red.) S. 30.

Ett annat problem har varit frågan om objektivitet och min roll som beskrivare av dessa personers platsmässiga verklighet. Jag har som forskare ett syfte och mål med min undersökning och det raster jag lägger över min analys med hjälp av teori, överensstämmer inte alltid med hur intervjupersonerna skulle beskriva sin verklighet. Sociologerna Acker m.fl. beskriver detta tydligt: "there was a potential conflict between our [...] frame of reference and their interpretation of their own lives"⁸⁶ Denna konflikt har jag försökt överbrygga genom att visa på när och hur min teoretiska tolkning inte överensstämmer med de intervjuades.

Alla namn på privata personer är fingerade av integritetsskäl, detta gäller även de namn som framkommer i det skriftliga materialet.

Konkretisering av metod

Eftersom materialet är omfattande och jag använder en teoretisk ram som greppar brett kommer jag att analysera *vissa* platsskapande händelser. När förändrade förhållningssätt till platsen och delplatser märks i protokollen har jag lyft dessa förändringar för att se hur sociala relationer och görande utmanat platsens tidigare "identitet". Analysen riktas in på de skeenden och protokoll som visar på när platsen och platserna *förhandlas*. Dessa förhandlingar kan ta olika uttryck och bero på såväl förändringar i samhället som inom platsen. Genom att se när saker förhandlas och tas upp till ytan blir det svårare att uppmärksamma det som består. Här fyller intervjuerna viktiga luckor och hjälper mig att balansera analysen. Utifrån min teoretiska position kommer jag rent praktiskt att studera hur platser kommunicerar med varandra och blir till i dessa kommunikationer.⁸⁷ Denna kommunikation påverkas dock av gränsdragningar och utformning av platsen. Platser positioneras i relation med varandra och möjliggör vissa beteenden. Platser tillskrivs värden genom detta, men också genom hur de används. Handlingar i platser skapar symboliskt värde och mening i just dessa platser. Med denna teoretiska grund försöker jag se hur Solbyn som plats skapas och "händer". Eftersom det teoretiska paket jag använder är abstrakt är det viktigt att poängtera att ord som *koppling*, *distansering*, *relation*, *görande* och *kontakt* är nyckelord som ska förstås som ett aktivt arbete med teori.

⁸⁶ Acker, Joan. Barry, Kate & Esseveld, Johanna. S. 142.

⁸⁷ Jag är medveten om att platser inte är kommunicerande subjekt. Med platsers kommunikation avses individers kommunikation genom plats. För att betona att det är platsen som undersökts har jag trots detta ansett att platsers kommunikation är ett lämpligare sätt att beskriva denna kommunikation.

Avgränsningar

Solbyn är *en* ekoby. Det var inte den första och inte den sista.⁸⁸ Det som gjort att jag intresserat mig för just detta uttryck för alternativt platsskapande är just att Solbyn startade på initiativ av privata personer. Att platsen dessutom ligger i Dalby, på ett för mig tillgängligt avstånd från Malmö har också spelat in. Men det viktigaste är att Solbyn, till skillnad från ekobyen Myrstacken som även den ligger nära Malmö, är startad av privata personer. Solbyn tillhör det som Karin Palm Lindén kallar för den första generationens ekobyar.⁸⁹ Efter denna första generation grundad av privata initiativ kom många kommuner att intressera sig för fenomenet och starta egna ekobyar. Att bara studera en ekoby påverkar dock naturligtvis frågan om representativitet. Kan Solbyn säga något mer generellt om ekobyar eller alternativa platser? Jag använder ett platsbegrepp som är rörligt och som betonar den speciella sammansättningen och användandet i platsen. Utifrån det är Solbyn en unik plats. Eftersom Solbyn som ekoby var en av de första, har de haft större problem i sitt genomförande än efterkommande andra generationens ekobyar. En skillnad kan därför sägas vara stöd och genomförande. Solbyn har dock flera likheter med andra alternativa platser och inte minst andra ekobyar. Solbyn har troligen inspirerat till den definition av en ekoby som Krister Wiberg och Bengt Persson skrivit för Boverket. Dessa två var arkitekt respektive landskapsarkitekt i Solbyprojektet. På det sättet förstår jag Solbyn, även fast den officiellt inte var först, som ”mallen” för en ekoby och därför speciellt intressant att studera.

Den geografiska ramen för min uppsats är Solbyn i Dalby, men detta betyder inte att Solbyn ses som en isolerad ö i ett hav. Snarare ses Solbyn som en plats med kopplingar och gränser till en stor geografisk och tidsmässig omgivning. En plats i ett större rum för att tala med kulturgeografiska termer. Den tidsmässiga ramen utgörs av startandet av Föreningen Solbyn 1978 fram till årsskiftet 2010. Även här är gränserna till viss del flytande. Starten är inte definitiv; för att svara på vissa av mina frågor kommer jag röra mig bakåt i tiden mot sekelskiftet 1800- 1900-talet. Solbyn från formulerandet av idé till dagens by är min nollpunkt i en både tidsmässig och rumslig skala.

⁸⁸ Den svenska delen av GEN – Global ecovillage network, Njord, listar ca 50 ekologiskt inriktade samfälligheter. Alla av dessa är inte ekobyar i Solbyns mening, även kursgårdar och mer mörkgröna alternativ är listade. <http://ekobogotland.se/106.html> hämtat den 14 maj. 2011.

⁸⁹ Lindén Palm, Karin. *Bostadsmiljö, ekologi och vardagsliv – en studie av två ekobyar*. I Lundgren, Lars J. (red) *Livstil och miljö – Värderingar, val, vanor*. Byggnadsnämnden m.fl. Stockholm. 1999. S. 120.

Analys – Solbyn, en alternativ plats

Historisk bakgrund

Att söka alternativa livsformer är ett fenomen som har funnits under lång tid i mänsklighetens historia. Företrädesvis har det handlat om religiösa grupper som försökt skapa ett ”paradis på jorden” eller fly förföljelse. Under 1800-talet när västvärlden industrialiserades och urbaniserades uppkom en ny typ av utopiska projekt. Främst symboliserat av den så kallade utopiska socialismen med företrädare som Henri Comte de Saint-Simon, Charles Fourier och Robert Owen⁹⁰ I dessa rörelser fanns ofta kopplingar till den ”tillbaka till naturen” vurm som präglade litteraturen i form av pastorala idyller.⁹¹ Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet kom kritiken mot den moderna staden att växa sig stark. Engelsmannen Ebenezer Howard och hans idé om trädgårdstaden blev symboler för en önskan att komma närmare naturen. Även i Sverige gjorde dessa tankar sitt intåg och gröna utopiska projekt planerades och diskuterades.⁹² Men den moderna staden och industrin var på frammarsch och dessa gröna idéer fick stå tillbaka och nöja sig med en marginell roll i det moderna samhällsprojektet.

Under 1960-talet växte kritik fram mot ett samhälle som en allt större opinion såg som omänskligt. Ett samhälle som vissa ansåg drivas av en maskinell logik istället för att vara till för människorna. Kritiken kom vid denna tid från vänster där krav på demokratisering och ett förmänskligande av innerstäderna växte fram. Staden sågs som driven av en ökad kapitalism och en obehindrad rationalism.⁹³ Åsikter fördes fram att staden inte var till för människor utan för ”kapitalet” i form av butiker och höghus. Kritiken breddades politiskt under mitten av 1970-talet då idéer om lokalsamhället och krav på politisk decentralisering fördes fram politiskt av bland annat Centerns ungdomsförbund, CUF,⁹⁴ och det under 1980-talet nybildade Miljöpartiet.⁹⁵ Alternativrörelsen formerade sina utopier och vissa valde att fly den stad som sågs som fienden. Denna process har kallats den ”gröna vågen”. Viljan från dessa alternativa

⁹⁰ Larsson, Josefin. *Aiming for change – Intentional communities and ideology in function*. Örebro studies in political science 12. Örebro Universitet. 2004. S. 18 – 24.

⁹¹ En idéströmning som beskrivs tydligt av Williams, Raymond. *The country and the city*.

⁹² Se exempelvis Stolare, Martin. *Kultur och natur – Moderniseringskritiska rörelser i Sverige 1900 – 1920*. Göteborgs universitet. Historiska institutionen. Göteborg. 2003.

⁹³ En del av vänstern och alternativrörelsen möttes här. Den statscentrerade socialismen hade fram tills denna period snarast kännetecknats av en stark tro på rationalism. Se Wiklund, Martin. S. 283.

⁹⁴ Holmberg, Carl. *Längtan till landet - Civilisationskritik och framtidsvisioner i 1970-talets regionalpolitiska debatt*. Göteborgs universitet, Historiska institutionen. Göteborg. 1998.

⁹⁵ Wiklund, Martin. S. 279.

grupper var att röra sig mot en mer ”mänsklig” miljö som präglades av gemenskap, ofta med ekologiska ambitioner.

Under 1970-talets andra hälft och 1980-talet började det växa fram idéer om att skapa samhällen där människorna skulle leva resurssnålt och mer i samklang med naturen men inom det etablerade samhället. Dessa samhällen kom senare att kallas för ekobyar och kan ses som en andra gröna våg. Den röda politiken var inte lika dominerande, snarare var en opolitisk hållning det vanliga och den stora avskildheten som hade präglat den första gröna vågen saknades.⁹⁶

Att utforma en idé om en annan plats är av bakgrunden ovan uppenbarligen något som sysselsatt en mängd olika typer och grupper av människor och med en mängd olika idéer om hur denna plats skulle se ut. Det som tydligast sammanbinder dessa är att de dels har formulerat en idé om en plats i motsättning till något, exempelvis den moderna staden. Dels att väldigt få av dessa idéer har blivit verklighet, framförallt inte under någon längre tid även om undantag såklart finns. Ekobyn Solbyn har nu funnits i fysisk form i över 20 år. Hur gick det till när man gick från idé till praktik och hur har platsen Solbyn och livet i denna utvecklats?

Solbyns organisering

Solbyn ligger i norra Dalby, i Lunds Kommun. Placeringen av byn är främst bestämd av att de inblandade ville ha nära till Lund och Malmö samt befinna sig långt från kärnkraftsverket Barsebäck. Projektet startade 1978 som en intresseförening och övergick sedan till en bostadsrättsförening inom HSB. Varje månad har Solbyn stormöten där platsen och livet i denna diskuteras, stormötet kan besluta om det mesta förutom större ekonomiska satsningar. Solbyn är uppdelad i intressegrupper, tidigare arbetsgrupper, som står för skötsel och trevnad inom området. Byn består av tio huslängor med lägenheter, ett gemenskapshus samt förrådsbyggnader. De tio huslängorna som Solbyn består av ansvarar var för sig för sitt närområde. Varje år anordnas dock två ”markdagar” för mer övergripande åtgärder i området. Lägenheterna är alla utrustade med diverse energieffektiva lösningar samt ett växthus i söderläge för att öka solinstrålning. I gemenskapshuset ”Solrosen” drivs sedan start ett föräldrakooperativt dagis. Öster om boendet ligger Solbyns odlingsområde, därefter

⁹⁶ Exempelvis. Wiklund, Martin s. 277.

Dalbybadet och ett friluftsområde. I väst gränsar Solbyn till Sandbyvägen med en parkeringsplats som buffert. I norr och söder ligger två villaområden tillkomna efter Solbyn.

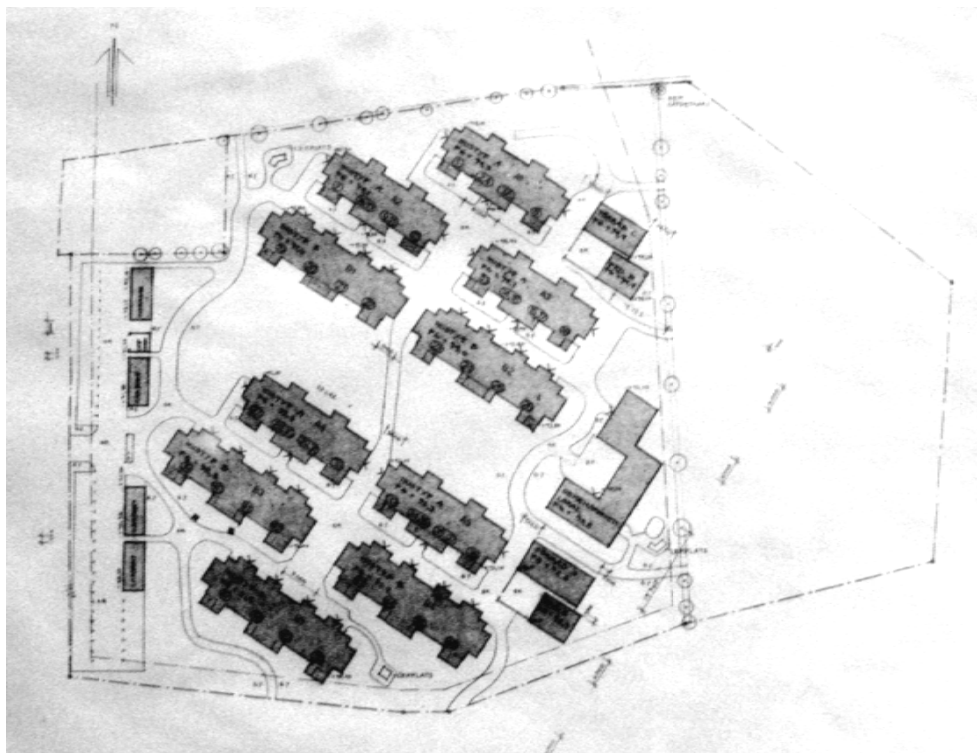

Fig.3: Ritning över Solbyn (1987) Det tomma området till höger är område för odlingslotter.

1978-1984 – Att skapa något nytt

När femton personer samlades i ett hem i Dalby den 15 oktober 1978 var det med ett mål i sikte. Att skapa ett alternativ. Debatten om hur samhället skulle organiseras hade pågått under en lång tid i det offentliga. Lokalsamhället var ett begrepp som vunnit kraft och starka krav på decentralisering och en vilja att hålla liv i landsbygden syntes i medierapporteringen.⁹⁷ Samtidigt hade världen en stor energikris i minnet, oljekrisen 1973. Det blev uppenbart att det fanns gränser för hur människan kunde använda jordens resurser, även om just denna kris berodde på samhällsliga faktorer. Resursfrågan hade dessutom aktualiserats tidigare av Romklubbens mycket populära, Robert Malthus-inspirerade skrift, *Limiths to growth* från 1972. Rachel Carsons farhågor om ett giftsamhälle i *Tyst vår* hade fått ett för Lundaborna närliggande exempel i och med skandalen med BT kemi i Teckomatorp 1977. Men fokus skiftade under 1970-talet från hotet av en ovarsam resursanvändning till hotet från kärnkraften

⁹⁷ Holmberg, Carl. S.15-20.

och den framtida energiförsörjningen.⁹⁸ Enligt historikern Sverker Oredsson kom den offentliga debatten under 1970-talet gå från en pessimistisk tillväxtkritik till en försiktigt optimistisk energisparande vision.⁹⁹ 1979 beslutar riksdagen om ett förslag på hur energipolitiken skulle rikta in sig mot förnyelsebara energikällor samt energieffektivisera byggnation.¹⁰⁰ Denna utveckling kan ses i ljuset av den gröna rörelsen förändring från de tillväxtkritiska mörkgröna alternativen till de mer utvecklingspositiva alternativen. Kärnkraften kom dock att uppmärksamma energifrågan på ett betydligt mer negativt sätt genom reaktorhaveriet i Three mile island, Harrisburg, 1979.

Decentralisering, energifrågor och inte minst kärnkraftsfrågan var ”på tapeten” i slutet på 1970-talets Sverige. Varken 1960-talets fria ”hippievåg” eller 1968-händelserna och efterföljande socialistiska kollektiva försök, hade enligt alternativrörelsen lyckats skapa realistiska alternativ för framtiden. Politiskt hade det skett en stor förändring i och med att de borgerliga partierna tog makten 1976, mycket tack vare ett, under 1970-talet, vitaliserat Centerparti. Gränserna mellan de politiska blocken och synsätten kan sägas ha öppnats upp genom detta. Jag menar att de sociala rörelserna i slutet av 1970-talet tvingades in i en ny förhandlande period där nya sätt för organisering och aktivism formerades. Solbyns platsskapande i denna miljö kan ses som ett aktivt val till att med sina egna liv påverka samhällets riktning. Genom att leva på ett annat sätt skulle Solbyn förhandla på vilka sätt det var *möjligt* att leva, och genom det, på vilka sätt det var möjligt att skapa alternativ.

Helhetens by

När den blivande solbygruppen första gången träffades, var det med siktet på en by som skulle bestå av andra värden och andra materiella former än omgivande samhälle. I protokollen framgår att deltagarna kom fram till två huvudlinjer om vad den nya byn skulle innehålla. Den första var en hälsolinje med fokus på ett hälsohem. Läsaren bör här ha i åtanke att initiativet tas av ett vegetariskt matlag i Lund varför hälsoaspekten blir central.¹⁰¹ Dessutom uppkom en pedagogisk linje där deltagarna önskade en alternativ pedagogik inom

⁹⁸ Oredsson, Sverker. *Svensk oro – offentlig fruktan under 1900-talets senare hälft*. Nordic academic press. Lund. 2003. S. 193.

⁹⁹ Oredsson, Sverker. S. 195-196.

¹⁰⁰ Regeringens proposition. 1978/79:115 om riktlinjer för energipolitiken. Stockholm. 1979.
<http://data.riksdagen.se/dokument/G203115/html> hämtat den 9 maj. 2011.

¹⁰¹ Tre av de intervjuade uppger det hälsosamma vegetariska levernet som anledning till att man kommit i kontakt med Solbyn. Intervju ROLF. 15 mars. INGRID. 21 mars. BRITTA. 28 mars. 2011. Solbyn.

byn; det som förordades var Waldorfpedagogik.¹⁰² Det är möjligt att det även vid denna tid var många intresserade från sjukvård och pedagogik, vilket uppmärksammats för senare tid.¹⁰³ Detta skulle då kunna ge en viss förklaring till att dessa två områden blev huvudlinjer. Det är anmärkningsvärt att gruppen inte lyfte miljöfrågan och energifrågan som huvudlinjer vid det första mötet, även om det nämns att miljövänlighet och energisnålhet skulle eftersträvas. Detta ändrades delvis till det andra mötet cirka en månad senare då det inkommit förslag på hur byn skulle se ut. Förslaget "Helhetens by" som var utformat av en av deltagarna hade udden riktat mot ett "gift och skrotsamhälle".¹⁰⁴ Förslaget är starkt präglad av holistiska idéer där allt ses som samspelande, vilket förs över till tanken om att leva miljövänligt i samklang med naturen.¹⁰⁵ Författaren poängterar det alltigenom planerade, "[...]vi KAN tillsammans upprätta det som först behövs för ett genomförande, nämligen en komplett planläggning."¹⁰⁶ Detta knyter an till Ronny Ambjörnssons beskrivning av utopistens vilja att planera livet in i minsta detalj.¹⁰⁷ Förslaget ligger därför nära den utopiska gröna platsen men långt ifrån samhället.

För att gå vidare på detta spår går det att återkoppla till Hetheringtons läsning av heterotopibegreppet. Ordning och planering blir svar på ett samhälle som ses som allt för oordnat.¹⁰⁸ Förslaget "Helhetens by" visar på en vilja att skapa ordning i det som uppfattas som ett partikulärt samhälle genom att betona helhet. Trots avståndstagandet och skapandet av något annat, ville man ändå ha kontakt med vissa delar av övriga samhället. Arbete och utbildning är två värden som platsen Helhetens by bör vara nära enligt förslaget. Det handlar främst om att vara nära genom att kunna ta sig dit på ett enkelt sätt. Vissa delar av planen som presenterades verkar ha lockat de som närvarade på mötet, vilket märks av ett granskat exemplar där ord som energiförsörjning och avstånd till kärnkraftverk markerats.¹⁰⁹ Men eftersom författaren till planen försvinner från protokollet tolkar jag det som att idéerna kring "Helhetens by" inte riktigt fick genomslag. Förslaget om en "Helhetens by" ligger nära hur de mörkgröna grupperna formulerade sina idéer om alternativa samhällen. Solbyn distanserade sig här från dessa grupper genom att minska på det som kännetecknar det mörkgröna. Denna tendens förstärks av informationen från ROLF att gruppen i början diskuterade tre alternativ:

¹⁰² Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 15 okt. 1978.

¹⁰³ Persson, Bengt & Karsten, Eva. S. 32.

¹⁰⁴ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Principplan "Helhetens by". 9 nov. 1978.

¹⁰⁵ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Principplan "Helhetens by". 9 nov. 1978.

¹⁰⁶ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Principplan "Helhetens by". 9 nov. 1978.

¹⁰⁷ Ambjörnsson, Ronny. *Det okända landet – Tre studier av svenska utopister*. Gidlunds. 1981. S. 7.

¹⁰⁸ Hetherington, Kevin. S. 46.

¹⁰⁹ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Principplan "Helhetens by". 9 nov. 1978.

Och i den gruppen fanns det olika intressen, det fanns sådana som ville ha ett kollektivhus inne i Lund och sådana som ville ansluta sig till någon bondgård på Österlen som odlade ekologiskt, och sen fanns det en tredje grupp som ville ha någon förortsbebyggelse till Malmö och Lund, så att man kunde jobba i de städerna. Och det blev den här senare gruppen som visade sig störst och drog till sig flest anhängare.¹¹⁰

Det sista alternativet var det som vann flest anhängare och Solbyn distanserade sig från de tungt symbolladdade platserna staden och den traditionella gården. Genom att kunna röra sig mellan de två, kunde platsen ta del av både landsbygden och staden. Intrycket av en heterotopi som riktar sig mot två håll blir starkt när Solbyn placerades på en tänkt fysisk plats mellan två olika typer av symbolladdade platser. Relationen mellan dessa två platser är det som skapar platsen Solbyn, vilket ligger i linje med Masseys platsbegrepp.¹¹¹ Genom att Solbyn skapas i relation till båda dessa platser och inte endast i motsättning till en typ av plats måste Solbyn förstås mer dynamiskt. Närheten till samhället har dessutom inte bara en idémessig funktion, att ta del av kultur och bildning, utan närheten skulle också underlätta det materiella. Vatten, el och avlopp var tvunget att finnas i närheten för bygget.¹¹² Genom att redan här ställa upp dessa krav ställer sig platsen Solbyn i konflikt med idén om ett självförsörjande samhälle vilken var vanlig i de mörkgröna alternativen. Platsen är redan efter den första månaden beroende och formad av sociala relationer till utbildning, arbete och materiella relationer till infrastruktur.

Plats för vad

Detta stycke bygger till stor del på de tre frågeformulär som skickades ut under 1980-1981 för att undersöka hur intresset för en ”Solby” såg ut och vilka saker och värden som sågs som viktiga för de intresserade. Enkäterna var ett unikt tillfälle då alla de intresserade, på ett liknande sätt, hade möjlighet att uttrycka sin åsikt om vad platsen Solbyn skulle vara.

Överlag var gemenskapen väldigt viktigt för de intresserade. Dels genom att få möjlighet till *aktiviteter* som gemensam matlagning, dels att få mer gemenskap genom *närhet*.¹¹³ I tidigare forskning har man fokuserat på att se gemenskapen som ett viktigt värde på grund av det stora

¹¹⁰ Intervju, ROLF, 15 mars. 2011. Solbyn.

¹¹¹ Massey, Doreen. 1994. S. 168.

¹¹² Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 26 nov. 1978.

¹¹³ Pärm: Solbypapper – Ritningar, enkätsvar m.m. Enkätsvar från Bl.a. Marianne, Kerstin, Roland.

antal ensamstående som sökte sig till Solbyn.¹¹⁴ Jag menar att denna vilja också kan förstås som ett uttryck av en offentlig debatt där staden och samhället beskrivits som kallt och omänskligt, städer växte fram där man inte brydde sig om varandra.¹¹⁵ Detta ges uttryck för i enkätsvaren där några svarande vill få "[...]distans till nuvarande maskinkultur med hårdexploaterade betonghus[...]" och nå en "Så nära gemenskap med natur och människor som möjligt. En livsföring lyhörd för våra verkliga behov och känslor".¹¹⁶

Genom att poängtera gemenskapen visar enkäterna att gemenskap var något som inte antogs existera eller vara möjligt i staden. Detta kan tyckas underligt med tanke på det stora antal människor som bodde i staden. Det vore ju rent praktiskt mer möjligt för gemenskap där. Här är det relevant att lyfta in 1800-tals sociologen Fernand Tönnies begreppspär, *gemeinschaft* och *gesellschaft*.¹¹⁷ I sociologen Johan Asplunds läsning av begreppen ska *gemeinschaft* förstås som en gemenskap som innebär ett större djup och oberoende av ekonomi och handel, en naturlig enhet. Gemenskap har ofta kännetecknats av den traditionella byn där varje person hade en viss roll och handlingar och tjänster utfördes på grund av sociala strukturer och beroende. I en *gesellschaft* sker dessa saker till större del som rent ekonomiska transaktioner, det sociala livet är "uttänkt och konstgjort"¹¹⁸. Att bo nära varandra är i *gesellschaft* ingen garant för gemenskap. Solbyintressenternas gemenskap tolkar jag därför som ett uttryck för en vilja att röra sig mot mer *gemeinschaftslika* b(er)oendeförhållanden.

Dessa förhållanden antar de intresserade uppkomma genom aktiviteter som exempelvis gemensam matlagning. Den av Solbyn intresserade Birgit, poängterar exempelvis att hon vill ha "nödvändiga" saker gemensamt.¹¹⁹ Att utföra vardagssysslor, som tidigare skett privat, tillsammans skulle få folk att leva mer gemensamt. Genom detta skapas strukturer för ett görande av den gemensamma platsen Solbyn. Genom att göra saker gemensamt får också platsen Solbyn en karaktär av gemensamhet. Dessa tankar tangerar Allan Preds teori om människors handlingar som centrala i uppbyggnaden av en viss typ av plats. Redan från början var det också viktigt med en lokal där tanken om gemenskap kunde realiseras. Gemenskapshuset blev tanken i materiell form, en delplats inom Solbyn där de boende skulle

¹¹⁴ Lindén Palm, Karin. S.121.

¹¹⁵ Holmberg, Carl. S.53-57.

¹¹⁶ Pärm: Handlingar III. Sammanställning av frågeformulär 1. Våren 1980.

¹¹⁷ Se Tönnies, Ferdinand. *Gemeinschaft und Gesellschaft: Abhandlung des Communismus und des Socialismus als empirischer Culturformen*. Leipzig. 1887.

¹¹⁸ Asplund, Johan. *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*. Bokförlaget Korpen. Göteborg. 1991. S. 67.

¹¹⁹ Pärm: Solbypapper – Ritningar, enkätsvar m.m. Enkät. Birgit.

kunna mötas och umgås.¹²⁰ Trots att den fysiska utformningen förväntades ge gemenskap var det många som menade att det var för dyrt med gemensamt kök, istället kunde kollektiv matlagning ske hemma hos varandra eller i det planerade hälsohemmet.¹²¹

Men det var inte bara strukturer i den materiella omgivningen som var viktig för gemenskap. En del personer påpekade att det var viktigt att gruppen drevs av en gemensam vilja eller mot gemensamma mål.¹²² De inblandade tryckte på att de skulle använda sig av personliga nätverk för att få in verkligt intresserade människor. För detta skickade föreningen 1979 ut ett utskick om en "Gemenskapens by" där intresserade kunde komma till Vänskapens hus i Lund;¹²³ alltså innan enkäterna var utskickade. Likformighet och instängdhet kan ses som en konflikt med principplaner och uttalade mål om att skapa "så stor spridning som möjligt på yrken och åldrar, invandrare och svenskfödda."¹²⁴ Vissa uttryckte en oro för att det bara skulle bli en liten grupp människor som blev styrande.¹²⁵ Det finns också i enkäterna svar som pekar på en önskan om att skapa ett tillåtande område utan klasskillnader eller diskriminering i byggnaderna genom överdriven lyx.¹²⁶ Platsen fick inte bli "en elitby med endast duktiga och starka".¹²⁷ Jag menar att en konflikt mellan det instängda och det öppna blir tydlig i ovanstående exempel.

I viljan till öppenhet ser jag kopplingar och relationer till de tidiga moderniseringskritiska rörelserna. Även inom dessa uttrycktes en vilja om inkludering. Då var det främst att inkludera och komma bortom de klasskonflikter som man såg i staden, genom formulerandet av en gemensam högre idé.¹²⁸ Detta återfinns även inom Solbyn men det är tydligt att det utöver klass också uppkommit en vilja till att överbrygga skillnader mellan etniska grupper och åldersgrupper. Som jag tolkar enkäterna är det gemenskapen som ska överbrygga denna konflikt. Konflikten antas försvinna i och med att de intresserade flyttar in tillsammans. På detta sätt göms de konflikter som kan finnas mellan olika synsätt vilket också är tydligt i de tidiga moderniseringskritiska rörelserna. Olikheter kan finnas men de antas kunna hanteras av

¹²⁰ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 21 januari & 11 mars. 1979.

¹²¹ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Medlemsbrev. Sammanställning av enkäter. 6 november. 1983.

¹²² Pärm: Solbypapper – Ritningar, enkätsvar m.m. Enkät. Lydia & Christina.

¹²³ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Utskick "Gemenskapens by"

¹²⁴ Pärm: Handlingar III. Principplan. "Principer för Helhetens by i Malmö-lundregionen"

¹²⁵ Pärm: Solbypapper – Ritningar, enkätsvar m.m. Enkät. Ulla.

¹²⁶ Pärm: Solbypapper – Ritningar, enkätsvar m.m. Enkät. Monica.

¹²⁷ Pärm: Handlingar III. Sammanställning av frågeformulär 1. Våren 1980.

¹²⁸ Bergquist, Magnus. Kap. Klassarbete och social reformering. S. 83-94.

det gemensamma. En stark konsensusstanke lyser igenom i detta, konflikter kan upplösas genom samtal och liv tillsammans.

Relationerna tillbaka i tids-rummet blir också tydliga eftersom de intresserade, uttalat, sökte något som liknade eller påminde om äldre tiders föreställda bebyggelse. Platsen Solbyn blir till och formas av idéer om en annan plats, den traditionella byn. Detta märks genom att det framkom önsknings om att Solbyn skulle byggas i gammaldags stil.¹²⁹ Men det är tydligt att det inte var samma romantiska idéer som präglade Solbyn som den tidigare gröna vågen. Solbyn ratade idén med att skapa en alternativ plats genom övertagande av en äldre gård, för att istället bygga nytt. Detta förstärker bilden av Solbyn som en plats mellan samhälle och den gröna utopin. För att använda sig av Masseys platsbegrepp står Solbyn inte i motsats, utan i ständig relation till dessa två typer av platser.¹³⁰ Det sätt som intresserade av Solbyn och det gröna alternativet i stort ändå söker en äldre bebyggelse kan vidare förstås som ett sätt att skapa relation till en annan maktposition. Massey menar att sökandet efter "sense of place" ofta handlar om att söka sig till ett tids-rum där man uppfattar sig ha makt eller där ens idéer är de normala.¹³¹ Att vilja likna det tidigare bysamhället handlar alltså också om att kommunicera med ett tids-rumsligt uttryck där Solbyns värden kring generationssamarbete, gemenskap och närhet antogs vara dominerande. Solbyn förkastade inte det moderna samhället för att leva mer traditionellt utan intog en prövande position till båda. Solbyn byggs upp genom denna speciella sammansättning av idéer och relationer.

Det var många som önskade boende i närheten till natur och att ha en relation med denna genom exempelvis odling.¹³² Som en potentiell Solbybo uttryckte sig ville hon "avskilja civilisationens störande ljud och släppa in naturljuden"¹³³ Även om naturen alltid finns med i beräkningen är det sällan som just idén om att leva i närhet till naturen framkommer tydligt i föreningens protokoll. Det verkar helt enkelt räcka med att röra sig nära naturen för att skapa en alternativ plats, vilka värden som söks i naturen var självklart för de inblandade. Gränsen mot samhället fungerade mer som motstånd än gränsen mot naturen. Gränsen mot natur handlade om att komma så nära natur som möjligt utan att tappa kontakt med kultur, samhälle och arbete.

¹²⁹ Pärm: Solbypapper – Ritningar, enkätsvar m.m. Enkät. Ingrid.

¹³⁰ Se Massey, Doreen. 1994. S. 155.

¹³¹ Massey, Doreen. 1994. S. 169.

¹³² Pärm: Solbypapper – Ritningar, enkätsvar m.m. Enkät. Bengt, Lisbeth, Roland.

¹³³ Pärm: Solbypapper – Ritningar, enkätsvar m.m. Enkät. Gertrud.

Jämförelse och positionering

Under de inledande åren skedde en intensiv positionering till andra platser. De intresserade reste runt till olika platser som, på grund av liknande tankegångar, kunde vara av intresse för projektet. Bland annat besöktes byn Tinggården i Danmark under april 1982.¹³⁴ Detta samhälle ansågs likna det Solbyn sökte. Tinggården var dock inte speciellt inriktat på de gröna idéerna, snarare var det de sociala bitarna som var speciella. I verksamhetsberättelsen för 1982 går det att läsa att: "[...] energisparandet hade inte slagit igenom i byggandet."¹³⁵ Jag menar att detta pekar mot att de engagerade ville att Solbyn skulle vara något nytt, platsen positioneras mot denna danska by med hjälp av en ökad fokusering på miljöteknik. Genom att göra det, tog Solbyn också avstånd från den tidiga gröna vågen där miljötankarna inte handlade om ny teknik utan kontakt med natur och med äldre tiders teknik. Solbyn skulle vara pionjärer och ligga i framkant när det gällde det energisnåla och miljövänliga. Genom att kommunicera och jämföra sin egen plats med Tinggården öppnas det upp för det gemensamma där, men Solbyns medlemmar sökte något mer. För att stega framåt i tiden syns att Solbyn redan här formulerar en vision som vilar på högre samhällelig nivå. Solbyn är ett exempel på en vision som "Tänker globalt och agerar lokalt" genom att generalisera konsekvenserna av tekniken i sitt boende till hela världen. Den tidiga gröna vågen kan sägas mer arbetade efter mottot "tänk lokalt agera lokalt". Solbyns idé om teknikutveckling och globala utblick kan också knytas till idén om den mer ordnade heterotopin. Solbyn ville visa på att det gick att ordna samhället, hela samhället, på ett mer energisnålt sätt. Gröna vågen bröt upp ordningen medan Solbyn skulle försöka göra den bättre.

1983 fick Solbyn upp ögonen för ett systerprojekt utanför Karlstad, Tuggelite. Detta projekt var betydligt mindre men hade samma idéer som Solbyn och föreningen bestämde sig för att upprätthålla kontakt med dem.¹³⁶ Tuggelite brukar räknas som den första ekoby i Sverige. Till skillnad från Solbyn var Tuggelite ett betydligt mindre projekt och drevs av personer som hade stora kunskaper inom ekologiskt byggande. En del av de som startade Tuggelite hade varit med och utformat boken *Välsviken* vilken diskuteras i nästa avsnitt.¹³⁷ På grund av de kunskaper som redan fanns inom Tuggeliteprojektet kunde de arbeta relativt autonomt i planeringen, något som var svårt för Solbyn

¹³⁴ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Verksamhetsberättelse. 1982.

¹³⁵ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Verksamhetsberättelse. 1982.

¹³⁶ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 5 mars. 1983

¹³⁷ Norbeck, Martha. *Tuggelite*. <http://www.ekoby.org/cs1.html> hämtat den 9 maj 2011.

Akademisk utformning och beroende

Solbyn skapades i Lund, en plats som andas akademi. Universitetet är för många liktydigt med staden. Det är därför ingen slump att Solbyn formas i relation med den akademiska världen. I intervjun med ROLF framkommer det att det i starten var väldigt få som hade de praktiska kunskaper som krävdes för att förverkliga Solbyn. De intresserade var därför tvungna att söka sig till utomstående för hjälp.¹³⁸ Som flera andra forskare redan konstaterat bestod, och till viss del består, Solbyn till stor del av personer med utbildningar inom sjukvård och pedagogik.¹³⁹ Medlemmarnas kunskaper i framförallt ”mjuka” ämnen var inte relevanta för det miljötekniska perspektiv Solbyn vilade på. Redan under första året tog representanter för Solbyn kontakt med den nydisputerade arkitekten Krister Wiberg som i sin forskning fokuserat på ekologiskt byggande. Wiberg knöts snabbt till projektet och framförde sina idéer på hur Solbyn skulle kunna utformas.¹⁴⁰ Föreningen tog också kontakt med Lunds tekniska högskola för att få hjälp. De intresserade hade vägar in i den akademiska världen och visste var hjälp kunde sökas. Tidigt rekommenderade och införskaffade föreningen också boken *Välsviken* från Centrum för tvärvetenskap i Göteborg, vilken undersöker möjligheterna för en ”hållbar” bebyggelse.¹⁴¹

Dessa kontakter är inte konstiga, Solbyn var ett pionjärprojekt. Jag anser det dock viktigt att lyfta upp tidigt att den akademiska prägeln, och det sätt som Solbyn använde sig av akademien kom att forma Solbyn i väldigt hög grad. Det är också tydligt att det var en viss typ av kunskap som söktes via kanaler som kändes ”naturliga” för de som var med i starten. Jag menar att eftersom Solbyn så tidigt tog kontakt med arkitekten och lät denne göra en första skiss och plan blev gruppen, på ett sätt låst i vissa tankar. De tankar om byggnad som förs fram vid det första mötet med arkitekten Wiberg är i stort sett de som längre fram blir verklighet.¹⁴² Frågan är om det skulle kunna varit på något annat sätt? Framförallt är det rimligt att anta att det hade varit svårt att föra fram sina nya tankar till kommunen utan stöd från någon med kunskaper i ekologiskt byggande. För de inom byggnation oerfarna solbyborna kan denna kontakt därför ha setts som mer frigörande och underlättande än begränsande. Projektet blir trots allt beroende av expertkunskaper och skiljer därför ut sig från

¹³⁸ Intervju. ROLF. 15 mars. 2011. Solbyn.

¹³⁹ Exempelvis i Persson, Bengt & Karsten, Eva. S.32.

¹⁴⁰ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 24 september. 1979.

¹⁴¹ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 20 maj. 1979. Boken som åsyftas är Olsson, Kåre & Tengström, Emin.(red.) *Välsviken – resultatet av en förstudie*. Göteborg. 1976.

¹⁴² Exempelvis: Tung värmelagrande vägg, orientering i väderstreck och solinstrålning.

alternativrörelsens fokus på den aktiva människan.¹⁴³ Det är svårt att bortse från det akademiska inflytandet. Ett inflytande som gjorde Solbyn till något annorlunda inom alternativrörelsen.

Påverkan från exempelvis Centrum för tvärvetenskap är svår att belägga, Solbyn diskuterade aldrig boken *Välsviken* efter att den rekommenderades, men det är tydligt att idéerna som förs fram i denna är väldigt lika de som kom att styra planeringen för Solbyn.¹⁴⁴ Här finns det två möjliga förklaringar, antingen att Solbyn blev till och skapades i dialog med denna bok eller att idéerna var så allmänna och ”i tiden” att de uppkom på två platser vid ungefär samma tid. Troligen handlar det om att Solbyn rörde sig in i en viss ”diskurs” där det fanns vissa lösningar som antogs vara de självklara. Solbyn tog som sagt kontakt med en arkitekt ganska snabbt efter att föreningen startats, innan enkäten som diskuteras ovan skickades ut. Detta betyder att föreningen blev tämligen låst i vad som skulle kunna finnas i Solbyn och hur platsen skulle se ut. Förslagen och diskussionerna i de allra tidigaste protokollen har en öppen karaktär men efter ett tag blir det tydligt att det är vissa delar av Solbyn som ansågs realistiska och andra som sällan diskuterades.¹⁴⁵

Att Solbyn hade denna nära kontakt med den akademiska världen kan också ses som en utvecklingsoptimism och anslutning till ett visst kunskapsideal. Denna optimism präglar vissa av de gröna rörelserna och kanske tydligast de som precis som Solbyn har karaktären av en tvetydighet i sin motsättning mot samhället.¹⁴⁶ Just Solbyns optimism tolkar jag dessutom i ljuset av samhällets förändrade fokus från tillväxtkritik till energisparande åtgärder som Oredsson uppmärksammat.¹⁴⁷ Det skulle gå att tala om en mer positiv inställning till det moderna projektet och dess upplysningsideal än inom gröna vågens alternativ. Heterotopin kan som jag diskuterat vara både ett svar på en ordnad värld genom att bryta mot ordningen, eller ett försök att ordna världen bättre än omgivande samhälle.¹⁴⁸ När Solbyn satte stor tilltro till experter och akademi förstår jag det som ett steg i att närma sig en plats som är bättre ordnad än övriga samhället. Detta är, som jag lyft tidigare, ett brott med 1960- och 1970-talets

¹⁴³ Wiklund, Martin. S. 302-304.

¹⁴⁴ Från vilka tekniska lösningar till organisationsform som ett liknande område bör ha, återkommer både i Solbyplaneringen och i boken *Välsviken*. Boken nämns också på Solbyns hemsida. *Om Solbyn*. www.solbyn.org hämtat den 6 april 2011. Även Persson, Bengt & Karsten, Eva. S.20. uppmärksammar detta inflytande.

¹⁴⁵ Exempelvis talas det om att Solbyn skulle kunna ha egen mindre kooperativ produktion eller småföretag inom byn. Dessa finns inte med på de första ritningarna.

¹⁴⁶ Stolare, Martin. S. 306.

¹⁴⁷ Oredsson, Sverker. S. 195-196.

¹⁴⁸ Hetherington, Kevin, S.46.

alternativrörelse som ofta var negativt inställd till experter av olika slag.¹⁴⁹ Solbyn var en kritik mot ett samhälle vilket sågs som uppdelat och splittrat. Detta skulle Solbyn ändra på genom att ha ett helhetstänk där alla delar räknades med och vägdes in.

Solbyn anslöt sig därför till ett bildnings- eller utbildningsideal där lösningar kunde resoneras eller undersökas fram. Detta märks tydligt senare när platsen stod färdigbyggd, då det vanliga sättet att lösa problem som uppkom i och med användning av vissa områden eller redskap var med hjälp av utbildning. Gärna från någon inom gruppen.¹⁵⁰ Delvis knyter detta an till den akademiska världen men det finns också starka kopplingar till de tidigare sociala rörelsernas tendens att arbeta med studiecirkel.¹⁵¹ Solbyn startade som sagt i Lund och många av de intresserade var akademiker.¹⁵² Den sociala bakgrund som de intresserade hade, speglar både utformning och kunskapssyn. Platsen Solbyn byggs upp av relationer med den akademiska världen. Det akademiska seminariets diskuterande form med inriktning att nå det rätta eller rimliga svaret samt att utforma platsen med hjälp av de ”bästa” lösningarna är en del av vad Solbyn redan från början är. Det finns här en konflikt mellan det självförvaltande och expertkritiska ideal som Wiklund tillskriver alternativrörelsen¹⁵³ och den akademiska verklighet inom vilken Solbyn uppkom.

Få plats i systemet

Eftersom idén med Solbyn till stora delar var oprövad i Sverige var det svårt att få Lunds kommun och andra berörda institutioner med på noterna. Det är möjligt att myndigheternas ovilja eller oförstående kan förstås utifrån de kopplingar som de gröna idéerna hade till gröna vågen och företeelser som ansågs flummiga. Eftersom gruppen bakom Solbyn bestämde sig för att bygga nytt och inom en förortsbebyggelse kom de in i ett system av anpassning. En svår balansgång mellan normalitet och viljan att vara ett alternativ följde.

I nästan alla texter om Solbyns historia och även i intervjun med ROLF framförs en berättelse där Solbyn fick kämpa mot en ovillig och oförstående byråkrati.¹⁵⁴ Denna kamp berättas av de inblandade som en kamp vilken Solbyn vunnit och Lunds kommun och byggföretagen tillslut

¹⁴⁹ Wiklund, Martin. S. 310.

¹⁵⁰ Exempelvis studiecirkel i odling. Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 14 januari.1992.

¹⁵¹ Östberg, Kjell. *1968 – när allting var i rörelse*. Prisma. Stockholm. 2002. S. 172-173.

¹⁵² Persson, Bengt & Karsten, Eva. S. 32, 35-36.

¹⁵³ Wiklund, Martin. S. 310.

¹⁵⁴ Intervju. ROLF. 15 mars. 2011. Solbyn.

förstod.¹⁵⁵ Solbyn lyckades få igenom sina idéer. Det är sällan som denna berättelse fördjupas genom att se vad som faktiskt hände med platsen Solbyn i och med denna kamp.

Redan tidigt var det viktigt för Solbyprojektets medlemmar att ta kontakt med kommunen. Som jag visat på tidigare hade gruppen kommit fram till att projektet Solbyn skulle vara ett nybyggt område. Ett nybygge är sammankopplat med en mängd bestämmelser som Solbyn var tvungen att ta hänsyn till.

det var ju en massa saker som inte ingick i bestämmelserna i kommunalbalken, byggbestämmelser, som till exempel mulltoalett och jordkällare och att man skulle ha odlingsområde intill bostäderna¹⁵⁶

Solbyn hade i början svårt i kontakten med kommunen. Tjänstemännen var inte speciellt samarbetsvilliga och ”de blev mer och mer tveksamma”.¹⁵⁷ Detta ändrades när idén om Solbyn presenterades för det moderata kommunalrådet Lennart Ryde i Lund, som enligt ROLF ”var positiv och tyckte det var en intressant idé”.¹⁵⁸ Efter denna kontakt menar ROLF att det gick betydligt lättare i kontakten med tjänstemännen.¹⁵⁹ Föreningen tog dock kontakt med Ryde redan under våren 1979,¹⁶⁰ vilket betyder att motståndet från tjänstemannahåll inte kan ha varit speciellt långvarigt. I och med den förändrade inställningen från kommunalt håll gavs en möjlighet för Solbyn att tillsammans med kommunen formulera alternativet. Ett möjlighetsfönster öppnades. Detta innebar också att den alternativa platsen genom en relation till makthavare och akademi gavs stöd utåt i samhället. Solbyn blev ett ”realistiskt” alternativ genom att söka stöd från samhällets styrande. På så sätt kunde de distansera sig från gröna vågen. Gröna vågens projekt kunde bortförklaras och definieras som romantiskt av ett samhälle som denna ”våg” sökte minimal kontakt med. Solbyn var däremot tvungen att definieras som realistisk för att platsen skulle kunna bli en del av samhället. ROLF menar just i jämförelse med den tidigare alternativrörelsen att ”[...]vi var ju mycket mer realister än romantiker... i den vågen[...]”¹⁶¹

Den realistiska idén förstärks av att tankar om att köpa in mark för att senare bebygga avstyrdes. Meningen med detta markköp skulle vara att sätta press på politiker men, ”Detta

¹⁵⁵ Exempelvis Sandgren, Marie. ”Nu har Solbyn invigts”. *Sydsvenska Dagbladet*. 30 Maj. 1988.

¹⁵⁶ Intervju. ROLF. 15 mars. 2011. Solbyn.

¹⁵⁷ Intervju. ROLF. 15 mars. 2011. Solbyn.

¹⁵⁸ Intervju. ROLF. 15 mars. 2011. Solbyn.

¹⁵⁹ Intervju. ROLF. 15 mars. 2011. Solbyn.

¹⁶⁰ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 20 maj. 1979.

¹⁶¹ Intervju. ROLF. 15 mars 2011. Solbyn.

ansågs av en del vara lite halvmygel och inte tillämpligt.”¹⁶² Att genomföra projektet bakom ryggen på myndigheter ansågs alltså inte vara ett korrekt tillvägagångssätt. Ett sådant förfarande skulle äventyra Solbyns identitet som realistisk alternativ plats och möjligen också äventyra den faktiska tillkomsten av denna plats.

Solbyn blir ett exempel på hur en plats formas i samspel med omgivningen i form av kommun och samhälle. Detta trots att det som uttrycktes var en åtskillnad från detta samhälle. Genom detta är det svårt att betrakta Solbyn som en heterotopi i betydelsen motplats.¹⁶³ Den bättre ordnade platsen som var målet för Solbyn, utformades i samspel med de som ordnat samhället fel enligt Solbyn. Detta visar på hur en plats skapas i relation med samhället även om den innehåller avståndstagande dimensioner från just det samhället. Masseys relationella platsbegrepp blir i detta exempel väldigt uppenbart.

Sammanfattning

Fram till och med 1984 var Solbyn en plats av provande. Enkäter och protokoll visar upp en bredd av vad en alternativ plats som Solbyn kunde vara. Som plats dök Solbyn upp i gränsland, mellan stad och land men också mellan gröna vågens romantik och samhällets strikta procedurer. Solbyn var en plats som hade tydliga kopplingar till den tidigare gröna vägen genom exempelvis den större andlighet som Solbyn skulle ha, men också genom önskan att leva närmare en traditionell byform. På många sätt skilde sig dock Solbyn från dessa rörelser. Tekniken var redan från början en central del i Solbyn, övertagande av en gård eller kollektivhus ratades för att istället bygga nytt med fokus på ny energisnål teknik. I denna process fyller arkitekten och kontakten med akademien en central roll. Platsen Solbyn uppkom i samspel med ny forskning. Platsen formades också av det politiska läget, kärnvapenhotet var något som debatterades flitigt i samhället. Solbyns tänkta placering med distans till Barsebäck är en del av ett motstånd mot kärnkraft. I följande avsnitt kommer det också visas att Solbyn relaterar till kärnkraften på fler sätt.

¹⁶²Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 20 januari. 1980.

¹⁶³ Foucault, Michel. S. 252-253.

1985-1992 – Ett alternativ realiseras?

Under tiden 1985 till 1992 kom platsen Solbyn att ta steget från idéstadium och ritbord ut i verkligheten. Förväntan och förhoppningar genomsyrar protokollen och de inblandade gav sig in i en hektisk period. Omvandlingen från idé till fysisk plats innebar både möjligheter och begränsningar. Att faktiskt leva den alternativa platsen skulle visa sig vara betydligt knepigare än att tänka den.

Det går bra nu

1985 blev det klart att HSB skulle stå som byggherre för Solbyn.¹⁶⁴ Ett viktigt steg på vägen hade tagits och nu kunde planeringen sätta igång ordentligt. Solbyn organiserades som en bostadsrättsförening. När hjulen började rulla och Solbyn blev beroende av en utomstående aktör som HSB väcktes en oro kring HSB:s möjlighet att förverkliga Solbyns idéer. Skulle ”HSB svara upp mot Solbyns intentioner?”¹⁶⁵ Oro fanns för att det speciella med Solbyn skulle försvinna och det bara skulle bli ett ”vanligt” bostadsområde.¹⁶⁶ Även om Solbyn var menat att verka inom samhället genom att lokaliseras i en villaförort och att vara beroende av Lund och Malmö för arbete är det tydligt att platsen skulle vara ett alternativ, något annat än samhället i stort. Samtidigt var gruppen tvungen att hålla sig inom normalitetens gränser inför kommunens tjänstemän och HSB.

Planen för Solbyn var att det skulle vara 50 lägenheter.¹⁶⁷ I intervjun med ROLF kom det fram att Solbyn varit i kontakt med humanekologerna i Lund för att diskutera lämplig storlek på byn och då fått rekommendationen 30-50 hushåll.

[...]då tog vi faktiskt kontakt med professorn på humanekologiska institutionen. Och han sysslade ju med sånt där om hur stora människogrupperna skulle vara för att man skulle, å ena sidan inte komma för nära varandra och ha social kontroll på varandra för mycket, men å andra sidan inte skulle vara främmande för varandra.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Solbyn hade redan 1980 kontakt med HSB men inte förrän 1984 gavs klartecken till projektet och 1985 bestämdes att HSB skulle stå för det: Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Medlemsbrev. 18 juli. 1980, Medlemsbrev. 28 augusti. 1984 & Årsmötesprotokoll. 2 mars. 1985

¹⁶⁵ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 4 maj. 1985.

¹⁶⁶ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 4 maj. 1985.

¹⁶⁷ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 26/? 1985.

¹⁶⁸ Intervju. ROLF. 15 mars. 2011. Solbyn.

HSB ville bygga så stort som möjligt för att få bättre ekonomi i projektet vilket gjorde att det blev just 50 lägenheter.¹⁶⁹ Solbyns kontakt med den akademiska världen fortsatte alltså även under denna period och det akademiska förstärks. Kontakten med humanekologerna på Lunds universitet ser jag som ett tecken på hur platsen Solbyn skapas genom att söka en plats som är mer ordnad än samhället runt omkring. Platsen Solbyn är knuten till ett ideal om att finna den bästa lösningen. I Solbyn skulle det mesta redan vara bestämt, planeringen var väldigt lång och de intresserade hade god tid på sig att formulera idén om den alternativa platsen. Solbyn som heterotopi i bemärkelse annorlunda och bättre ordnad plats återkommer alltså, men idén om det planerade kommer längre fram visa sig vara svår att hålla liv i.

Under 1985 sträckte Solbyn ut sina kontakter längre genom att mer aktivt söka intresserade utanför de informella nätverk som tidigare använts. Annonser för att locka fler till projektet sattes in i tidningar som *Hälsa*, *Må Bra* och *Land*.¹⁷⁰ Solbyn hade redan tidigare under 1980 haft annonser ute i tidningen *Hälsa*¹⁷¹ men denna gång uppfattas annonsskrivandet på ett annat sätt. Relationen till samhället och intryck från avvikande åsikter kan därför sägas ha öppnats upp. De åsikter som uppkom i enkäterna om att sträva mot gemensamma mål med liknande vilja blir svårare att svara upp mot, om personer som inte vart med i utformandet av denna vilja bjuds in i projektet. Att öppna upp tolkar jag dock främst som ett uttryck för den oro som de intresserade kände för att Solbyn skulle bli alltför likriktat. Medlemmarna ville ha in fler familjer för att området skulle bli levande.¹⁷²

Kopplingar till idéer om äldre tiders bykonstellationer blir tydlig i det att Solbyn skulle vara en plats för alla där mötet mellan generationer var både givande mentalt och underlättande fysiskt. BRITTA uttrycker det som att de skulle ”hjälpa varandra...med det vi kunde...under olika tidsåldrar”¹⁷³ Redan i enkäterna var lantbruksbyn ett ideal som de intresserade vände sig till. Denna typ av plats var en av de tids-rumsliga platser som Solbyn formeras i samspel med. Solbyn skulle vara en djupare gemenskap. De boende på platsen skulle hjälpa varandra som om de var en enda stor familj, vilket jag kommer visa exempel på nedan. Bilden av lantbruksgården lyfts fram som ideal, där alla hjälper till med att klara av vardagen. Solbyn som alternativ plats förväntades alltså inte bara bli till genom utformning och tekniska lösningar. Själva livet där, görandet av plats, skulle öppna upp för Solbyn som ett alternativ.

¹⁶⁹ Intervju. ROLF. 15 mars. 2011. Solbyn.

¹⁷⁰ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 26/? 1985.

¹⁷¹ Pärm: Tidningsurklipp 1. Annon. *Hälsa*. Augusti. 1980.

¹⁷² Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 4 maj. 1985.

¹⁷³ Intervju. BRITTA. 28 mars. 2011. Solbyn.

Att leva i nära gemenskap är en del av alternativet till staden och Solbyn kan därför kopplas ihop med den offentliga debatt om stadens alienerande utformning som fördes under mitten och slutet av 1970-talet.¹⁷⁴

Från idé till verklighet

När området var bestämt till kvarteret Riddarsporren i norra Dalby 1984, och en första plan över hur området skulle se ut blev klar, kunde alla grupper sätta igång. Efter detta skedde en rejäl ökning av intresserade till föreningen, medlemsantalet dubblas nästan över bara ett år.¹⁷⁵ Tyvärr var det endast en entreprenör "Kullenbergs" som la ett bud som låg inom föreningens lånemöjligheter. Eftersom det endast fanns en entreprenör kunde denna ställa krav på totalentreprenad, det vill säga att entreprenören själv bestämmer hur området byggs med tanke på materialval och vissa tekniska lösningar.¹⁷⁶ Solbyn hade liten möjlighet påverka och var tvungna att rätta sig efter Kullenbergs förslag. Planen för Solbyns blivande invånare hade hela tiden varit att de skulle vara med i planeringen av området.¹⁷⁷ Om Solbyn ska förstås som en heterotopi i Hetheringtons andra mening, en plats som är mer och annorlunda ordnad än omgivande samhälle,¹⁷⁸ innebar denna förändring ett stort problem. När gruppen förlorade kontroll över planeringen förlorade de också kontrollen över idén och möjligheten att ordna platsen på ett annorlunda sätt. Även om det mesta redan var bestämt hur det skulle se ut på området, med hjälp av arkitekt och landskapsarkitekt, innebar totalentreprenaden en förändring. Solbyn lämnade i praktiken över planeringen och färdigställandet till en aktör som representerade det samhälle som de skulle vara ett alternativ till. Mycket kom också att ändras för att spara pengar.

Det område som bestämdes, var från början lutande vilket skulle optimera solinstrålning in i lägenheterna. Detta fick ändras både på grund av ekonomiska skäl samt bestämmelser kring tillgänglighet.¹⁷⁹ Genom att plana ut marken blev det billigare och lättare att lägga rör och kablar samt gjorde det mer tillgängligt för rullstol. Men förändringen gjorde också att

¹⁷⁴ Wiklund, Martin. S. 286.

¹⁷⁵ Det sker en ökning av medlemmar från 73 st. 1984 till 142 st. 1985. Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Årsberättelse 1984 & Verksamhetsberättelse 1985.

¹⁷⁶ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Medlemsbrev. 22 jan 1987.

¹⁷⁷ Exempelvis. Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 2 mars. 1985.

¹⁷⁸ Hetherington, Kevin. S. 46.

¹⁷⁹ Intervju. BRITTA. 28 mars. 2011. Solbyn. & Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Verksamhetsberättelse. 1987.

solinstrålningen blev mindre vilket förstärktes av att området trycktes ihop och huskropparna kom närmare varandra. Den värmevägg som skulle lagra värmeenergi under dagen bantades också bort under processen och ersattes med en tung betongvägg.¹⁸⁰ Dessa förändringar kom att få stora konsekvenser för de boendes energikostnader och Solbyn som alternativ miljövänlig plats. Platsen Solbyn förändrades genom institutionaliseringen. Karaktären av motplats förminskades genom att delar av det som skulle utgöra det alternativa bantades bort. I och med de speciella och ojämlika sociala relationer som styrde byggandet av Solbyn omformades platsen. Solbyn fick karaktären av en plats som präglades av omgivande samhälle istället för att vara något som stod i motsättning till detta, vilket var tanken från början.

Inte som det var tänkt

De två problem som de intervjuade kommer tillbaka till, är dels att husen hamnade för nära varandra och i för svag lutning så att solenergin inte kunde tas tillvara på ett effektivt sätt, dels att det är väldigt lyhört i husen. Jag menar att dessa två oönskade förändringar är uttryck för ett större problem.

Den egna lägenheten skulle vara ens privata fristad i den gemensamhetstörstande Solbyn. De boende hade minskat på boyta för att ha dessa extra kvadratmeter till gemensamma ytor. När det privata inte blev lika privat som de hoppats, är det lätt att föreställa sig att det uppstod irritation. Ljud gjorde folk uppmärksamma på offentligheten samtidigt som växthusen blev väldigt exponerade på grund av de smala gångarna. Den förändrade balansen mellan privat och offentligt som Solbyn skulle stå för, innebar i detta fall problem. Som INGRID menar kan det vara viktigt att kunna stänga dörren efter sig och få ett privat rum. INGRID hade besökt andra typer av boende där det privata nästan var icke existerande och tyckte att detta blev för mycket.¹⁸¹ I relation till dessa mer kollektiva platser öppnade Solbyn för ett mer privat leverne där det skulle vara möjligt att dra sig tillbaka. När detta inte gick laddades platsen Solbyn med för mycket gemenskap för vissa.

Förändringen att jämna ut marken och flytta husen närmare varandra var inte bara ett problem när det kom till konflikten mellan det privata och det offentliga. Eftersom det gjorde att

¹⁸⁰ Persson, Bengt & Karsten, Eva. Sid 12-16.

¹⁸¹ Intervju. INGRID. 21 mars. 2011. Solbyn.

solinstrålningen inte blev lika stor som planerat minskade denna åtgärd också på energisnålheten. De lägenheter som hamnade i skugga förlorade miljö- och ekonomiska vinster som skulle ges av växthusen och solinstrålningen.¹⁸² För de boende i dessa lägenheter blev det betydligt svårare att leva miljövänligt, att göra den miljövänliga platsen Solbyn. Dessa lägenheter blev, på ett helt annat sätt än det var tänkt, beroende av elvärme. De höga elkostnaderna väckte diskussion under den första tiden.¹⁸³ Och under det tidiga 1990-talet diskuteras den direktverkande elen vidare då vissa såg problem med denna.¹⁸⁴ ”vi var ju många som var lite missnöjda med att vi har direktverkande el här på området.”¹⁸⁵ som ANDERS uttrycker det.

Missnöjet bör inte bara förstås på grund av att de boende ville spara el utan också med anledning av att den direktverkande elen i stor utsträckning kom från kärnkraft. Redan i den första planeringen hade Solbyn försökt att distansera sig från kärnkraften rent fysiskt genom att vilja bygga sin by långt från Barsebäcksverken. Den direktverkande elen skulle bara vara ett komplement till solenergin och tanken verkar vara att denna inte skulle utgöra en stor del av uppvärmningen. Enligt arkitekten Wiberg var direktverkande el det bästa eftersom det snabbt kunde kompensera om solen inte värmdes på vid exempelvis molniga dagar.¹⁸⁶ Problemet med den täta bebyggelsen innebar alltså inte bara att vissa fick en ekonomisk börda som de inte hade räknat med utan också att platsen blev beroende av en energiform och plats som Solbyn ända sedan starten tagit avstånd från. Frågan om beroende och kontakt med kärnkraftverket fick symbolisk tyngd. För de med dålig solinstrålning hade boendet i Solbyn genom sina kopplingar till kärnkraften blivit något annat än det resurssnåla, och till viss del oberoende, boende som var planerat.¹⁸⁷ I och med detta startade ett intensivt arbete för att få till stånd ett vindkraftverk i Solbyn. Tyvärr för de boende var det inte gynnsamt att bygga vindkraftverk i närheten av byn. Vissa fortsatte då att arbeta för att vindkraftslösningar på någon annan plats.¹⁸⁸

¹⁸² Bülow-Hübe, Helena & Blomsterberg, Åke. S. 37-38.

¹⁸³ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Dagordningsfrågor till möte 20 februari. 1988.

¹⁸⁴ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 11 februari. 1991.

¹⁸⁵ Intervju. ANDERS. 21 mars. 2011. Solbyn.

¹⁸⁶ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 11 februari. 1991.

¹⁸⁷ Jag kommer inte ge mig in i debatten om kärnkraften är miljövänlig eller inte. Det viktiga är att den utifrån Solbyns grundprinciper inte sågs som miljövänlig utan som något som den miljövänliga Solbyn skulle distansera sig från.

¹⁸⁸ Intervju. ANDERS. 21 mars. 2011. Solbyn.

En miljövänlig plats, miljövänliga delplatser?

De stora förändringarna som hade skett med boendet under byggandet hade minskat på hur alternativ platsen kunde ses som. Solbyn som helhet hade svårt att leva upp till sin miljöprofil eftersom det som skulle vara en av de stora skillnaderna mot omgivningen, energisnålheten, hade fått mindre betydelse. Det märks en förskjutning i fokus, från husen ut i området, under den första tiden. På detta sätt kan Solbyns utveckling förstås som en uppdelning i delplatser. Husen blev en besvikelse, därför fick andra delar inom Solbyn större roll. Den alternativa platsen skulle realiseras i gemenskap, och närhet till naturen i Solbyns utemiljö. Under den första perioden är det främst naturen som upptar Solbybornas tid. På det område som är avsatt för odling sätts det första året med potatis som ska delas mellan de boende.¹⁸⁹ Detta kan ses som ett tydligt uttryck för att det var den nyttiga odlingen som var prioriterad. I exempelvis koloniträdgårdarnas begynnelse var just frågan om jordpäron ”en het potatis” som delade odlarna. Nyttan med potatis var stor men det ansågs inte speciellt vackert av de som företrädde en mer skönhets- och bildningsinriktad odling.¹⁹⁰ Odlingen i Solbyn relaterade till den nyttiga naturen och det ekologiska. Naturen kunde fungera i samspel med människan genom att kunna användas för odling av mat. Solbyn som plats ville visa på att detta samspel var möjligt. Att Solbyn har odling i närområdet ger dels uttryck för en vilja att vara i naturen dels en vilja till större mått av självförsörjande och oberoende.

Denna linje förstärks om vi följer grödorna in till förvaringen. I Solbyn byggdes ett antal jordkällare som skulle kunna användas av de boende till förvaring av grönsaker. De boende skulle kunna ta upp sina grödor och direkt placera dem i jordkällaren. Delplatserna kopplades på detta vis ihop. Jordkällarna symboliserade miljövänligheten och energisnålheten genom att de skulle fungera som incitament för de boendes miljövänlighet. Jordkällaren skulle uppmana att odla själv och leva av det som gick att producera i närområdet. Dessutom kunde källaren uppmana till stora inköp som kunde förvaras bra och på så sätt minska onödiga resor till matvarubutiker. Jordkällarna kan också ses som ett uttryck för en relation till det dagspolitiska läget. Risker och rädslan för kärnvapenkrig materialiserades i jordkällarna eftersom dessa är av en modell som ska kunna fungera som skyddsrum. Självförsörjningsidealet ska därför inte bara ses som ett uttryck i odlingarna, att vara självförsörjande på mat. Det kan också förstås med utgångspunkt i ett tänkt framtida skräckscenario där de boende skulle behöva klara sig utan omgivande samhälle. Frågan är om denna aspekt spelade någon större roll för de boende

¹⁸⁹ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 11 juli 1988.

¹⁹⁰ Bergquist, Magnus. S. 153-160.

eftersom denna fråga inte diskuteras i protokollen efter inflyttning.¹⁹¹ Oavsett diskussion var denna aspekt en del av vad Solbyn var. Intrycket förstärks av att arkitekten som ritat Solbyn och varit mycket aktiv i tillblivelsen, gjorde en modell av en ”skuggby” som just var ritad med utgångspunkt i ett framtida krisläge.¹⁹²

Mulltoaletterna var nästa steg, det var denna del som skulle sluta kretsloppet. I mulltoaletterna skulle näringsrik mull skapas för att sen spridas på odlingarna. Eftersom tekniken var obeprövad hade de större lägenheterna även installerats med snålspolande toaletter. Detta innebar att det var möjligt att bryta kretsloppet. Att bryta kretsloppet genom att inte använda mulltoaletterna var också ett sätt att bryta det inom den privata sfären. De boendes miljöarbete genom odling och jordkällare skedde i offentligheten där de boende kunde ”kontrollera” varandra medan toaletterna var privata. Det märktes också ganska tidigt att det var en del problem med mulltoaletterna, särskilt de i tvårumslägenheterna där de dubbla systemen inte fanns.¹⁹³ Detta skulle komma att innebära en stor förändring av Solbyn som miljövänlig plats vilket kommer synas mer under senare perioder.

Genom att se dessa tre miljövänliga delplatser som sammankopplade bildar de en relationell kedja där en aktivitet i den ena förstärker anledningarna till att använda de andra delarna. Dessa tre delar ser jag som ett uttryck för kretsloppstanken som exempelvis ANDERS ger uttryck för när han menar att han vill ”minimera mitt fotavtryck [genom] att försöka knyta kretsloppen”¹⁹⁴ Solbyn skulle vara en plats där denna tanke, och möjligheten till detta, var mer utvecklad än i omgivande samhälle. Kretsloppen skulle knytas och det gavs möjlighet till detta inom Solbyn. De sociala och materiella relationerna fungerar alltså inte bara utåt i samspel med ett samhälle ”därute” utan byggs också upp inom platsen Solbyn. Relationerna ger denna plats en viss karaktär, något som gör att det går att utskilja Solbyn som en plats. Detta visar på att Solbyn varken kan reduceras till en viss tids samhällseliga struktur eller till att bara vara något som byggs upp inifrån platsen. Platsen skapas både inifrån och utifrån.¹⁹⁵

¹⁹¹ Just att jordkällarna skulle fungera som skyddsrum uppkommer dock i en intervju. Intervju. BRITTA. 28 mars 2011. Solbyn

¹⁹² TT. ”Dagens hus otrygga för människorna”. *Arbetet*. 25 augusti. 1987.

¹⁹³ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 7 augusti. 1989.

¹⁹⁴ Intervju. ANDERS. 21 mars. 2011. Solbyn.

¹⁹⁵ Massey, Doreen. 1994. S. 117-118.

En opolitisk plats

Under 1987 är det en medlem som menar att ”det är viktigt att föreningen i olika sammanhang poängterar att vi är en opolitisk förening med alla åsikter företrädda. Det har tydligen förekommit att vi ses som kommunister eller miljöpartister.”¹⁹⁶ I citatet märks en tendens till att hålla liv i den öppna attityd som präglar principplanen. Solbyn ska vara en plats för alla. Hållningen kan också ses som ett sätt att motverka en bild av Solbyn som alltför alternativ. Detta relaterar tillbaka till Solbyn som realistiskt alternativ och en plats som fortfarande är ”normal” trots att den är något annorlunda. Denna tendens förstärks när man senare motsätter sig att ha valaffischer inne på området.¹⁹⁷ Att Solbyn skulle kunna fungera som en samlingsplats för olika idéer lyser igenom starkt i den tidiga principplanen. Den idémässiga mångfalden lyfts också som en viktig beståndsdel av Solbyn av både KARIN och ANDERS.¹⁹⁸ Detta kan härledas till konsensusbetonande idéer om hur grupper och individer har en förmåga att, trots olikheter och ideologisk ståndpunkt, samarbeta för det allmännas bästa. Det märks en inkluderande hållning där platsen varken skulle skrämja bort vissa möjliga/faktiska boende eller bli en politisk extrem som kommunen och bostadsbolaget inte vill förknippas med.

I den tidiga moderniseringskritiska rörelsen var dessa värden också genomgående. Fokus låg på reform av individen, en reform som inte nödvändigtvis behövde ge uttryck för politik.¹⁹⁹ Det är också symptomatiskt att man inte talar om Föreningen Solbyn som politiskt obunden utan just *opolitisk*. Detta ser exempelvis Wiklund som kännetecknande för alternativrörelsen, att man stod bortom konflikten mellan höger och vänster.²⁰⁰ En möjlig tolkning är därför att Solbyn skulle byggas upp som en opolitisk plats inom vilken de olika boende skulle kunna förverkliga sina individuella projekt i ekologisk riktning. I flera av intervjuerna lyfter man också idén vilken stor ideologisk spridning det är hos de boende.²⁰¹ Genom att låta Solbyn ha denna öppna och tillåtande attityd i politiskt hänseende gör dock att platsen har en stark förmåga att förändras beroende på vilka som flyttar in. I de mörkgröna projekten verkar det ha

¹⁹⁶ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 25 april. 1987.

¹⁹⁷ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 16 april. 1988. Del II, ajournerat från 19 mars. 1988.

¹⁹⁸ Intervju. KARIN. 2 april. 2011. Solbyn & ANDERS. 21 mars. 2011. Solbyn.

¹⁹⁹ Se exempelvis Stolare, Martin. S. 309. Frågan kan dock ställas om denna självreformsidé är opolitisk, snarast knyter den an till det individuella projektet och idén om allmänna värden och därigenom till någon form av liberal grundsyn, även om det finns många kopplingar till socialism i utopisk form.

²⁰⁰ Wiklund, Martin. S.277.

²⁰¹ Framkommer i princip alla intervjuer på något sätt men extra tydligt i Intervjuerna med BRITTA. 28 mars. 2011. & INGRID. 21 mars. 2011. Solbyn

varit mer vanligt att människor slöt sig kring en idé som både var tydligt naturbejakande och politisk. En gemensam idé styrde platsen och om individen var missnöjd fick den flytta snarare än att personen omformade platsens mening.²⁰²

Genom att tolka Solbyn på detta sätt menar jag också att eftersom Solbyns invånare fick möjlighet att individuellt och utifrån sina egna behov formulera en ekologisk idé kan platsen ses som en brygga in mot dagens ”opolitiska” gröna politik. En politik där alla förväntas kunna sluta upp runt begrepp som hållbar utveckling och ekologisk konsumtion utan att ta hänsyn till politisk ståndpunkt.

Sökandet efter stabilitet

Solbyn kom efter färdigställandet in i en hektisk period och det fanns en stark vilja att arbeta och förverkliga alla de idéer som funnits i projektet. Ambitionsnivån var väldigt hög och enligt ANDERS var det fullbokat nästan varenda helg med aktiviteter.²⁰³ I protokollen märks att det var många saker som skulle samordnas och det uppkom diskussioner om hur mycket som kunde krävas av de boende. Enligt ANDERS tvingades de till slut att dra ner på aktiviteterna för att inte intresset skulle dö ut på grund av överarbete. I protokollet från den 10 oktober 1988 står det: ”Kritik framkom mot alla helgerna som upptagits av stora aktiviteter, det föder dåliga samveten om man inte kan vara med”.²⁰⁴ Att betala sig ur de gemensamma aktiviteterna var dessutom helt uteslutet.²⁰⁵

Solbyn som plats tvingas under de första åren in i en förhandling där invånarnas tid och vilja är central. Platser och relationer till det som ligger utanför Solbyn, som jobb och andra intressen hindrar Solbyn från att bli en plats där en ”ren” utopi kan komma till liv. Utifrån Doreen Masseys platsbegrepp går det att se att platsen Solbyn genom jobb i staden och de begränsningar och möjligheter som detta innebär skapas i relation till en omvärld,²⁰⁶ till något utanför Solbyn. För de som verkligen engagerar sig i byn med nästan all sin lediga tid blir det problematiskt att se att alla inte hinner med det. Platsen kan aldrig realisera utopin eftersom utopin endast kan bestämma det som ska ske inom byns gränser.

²⁰² Jonsson, Britta. Kap ”Fyra fallstudier av grupper”

²⁰³ Intervju. ANDERS. 21 mars. 2011. Solbyn.

²⁰⁴ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 10 oktober. 1988.

²⁰⁵ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 10 oktober. 1988.

²⁰⁶ Massey, Doreen. 1994. S. 168-169.

Viljan att skapa en by bär med sig en rad föreställningar om ett liv där alla hjälps åt och är engagerade i det dagliga livet, föreställningar om hur en bygemenskap i en förfluten tid fungerade. Det som blir problematiskt i Solbys vision, och verkställande av denna, är att man inte fullt ut reflekterade över de sociala och ekonomiska system som byggde upp denna typ av by. En bygemenskap i stil med den som föreställs i de tidigare protokollen är beroende av att de flesta befinner sig i byn under större delen av sin vakna tid och att mycket av ens arbete också finns i denna by. Hur stor kontakt solbyborna hade/var tvungna att ha med omkringliggande samhälle bestämde hur mycket de kunde engagera sig i byn.

Jag menar till exempel att det faktum att Solbyn inte bygger någon producerande verksamhet inom byn, vilket hade varit planen från början,²⁰⁷ ska förstås av den insikten att det inte gick att kombinera jobb utanför byn med jobb inuti. Det fanns idéer om att starta kooperativa småföretag inom byn för att minska på karaktären av ”sovstad”. Troligtvis också för att förstärka platsens identitet som självförsörjande. Denna idé genomsyrade även den tidiga moderniseringskritiska rörelsen som beskrivs av Stolare och bygger på att ”Kooperationen var frivillig. Den tvingade inte in individen i strukturer som den själv inte önskade ingå i.”²⁰⁸ Trots detta fria ideal var det rent praktiskt svårt att realisera i en tid där de flesta hade ett lönearbete och majoriteten av de som flyttade in var akademiker utan erfarenhet av kroppsarbete. Det självförsörjande idealet kunde bara närmas om exempelvis odling var ens *intresse* utanför ett lönearbete. Solbyn kan sägas kommit till i en vilja att närma sig gemeinschaftsliknande förhållanden. Asplund menar dock att det i Tönnies begreppspar ligger ett motstånd mot detta synsätt. Ett gemeinschaft kan aldrig *planeras* fram utan måste *växa* fram genom liv. Solbyn kan därför aldrig bli annat än *gesellschaft*.²⁰⁹ Vilket kan ge ljus åt det misslyckande som de mer arbetsinriktade och självförsörjande ideal lider av i Solbyn.²¹⁰

Vid en jämförelse med tidigare gröna alternativa platser går det att se att man i gröna vågens exempel försökte att klara sig på det som kunde produceras inom byn eller området. Det var från den egna närplatsen som huvuddelen av ens levebröd främst skulle komma ifrån. Ambitionen till självförsörjande var betydligt högre än i ekoby. I de gröna grupper som beskrivs av Britta Jonsson har två av de tre mörkgröna grupperna medlemmar som arbetar

²⁰⁷ Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990. Protokoll. 11 mars, 1979. Samt förslaget ”Helhetens by”.

²⁰⁸ Stolare, Martin. S. 311.

²⁰⁹ Asplund, Johan. S. 64-65.

²¹⁰ Om arbetesideal i gemeinschaft, se Asplund, Johan. S. 77.

utanför byn vilket gör att det oftare är undantag än regel.²¹¹ I Solbyn råder det omvända förhållandet.

Sammanfattning

Under perioden 1985 till och med 1992 blev Solbyn en fysisk plats. Förhoppningarna var stora. Nu skulle alla de idéer de intresserade haft kunna förverkligas. Verkligheten skiljde sig dock från idén vilket kom som en överraskning för vissa medan andra insåg att det aldrig skulle kunna bli precis som de önskat. Planen gick inte att följa till punkt och pricka och framförallt blev det svårt när byggnaderna inte blev som de hoppades. De enskilda initiativen fick en större roll²¹² vilket också gjorde att platsen mer konkret delas in i delplatser där vissa personer är drivande. Förhandlingar om tid och engagemang förändrade platsen Solbyn.

1993-2000 – Plats(er) i kris och förändring

Under perioden 1993 till 2000 ställdes Solbyn inför en rad svåra problem. Tydligast är den ekonomiska kris under främst 1992, vilken gav effekter inom Solbyn under efterföljande år. Protokollen domineras av ekonomiska frågor och byn kämpade med att få lägenheter uthyrda och försök till en ekonomisk omstrukturering. Solbyn var i högsta grad en del av samhället och brottades med samma problem som detta. Trots svårigheter drog ekobyen som alternativ till sig samhällets intresse, ekobyar började dyka upp på fler platser i Sverige. Hållbar utveckling var ett begrepp som gjorde entré inom politiken och Agenda 21-arbetet lokalt öppnade för engagemang i ekobyen som livsform.²¹³ Samtidigt började vissa solbybor tröttna på att ses som ett utflyktsmål, byn var först och främst ett boende. Bristande intresse för stormöten och gemensamma aktiviteter tvingade Solbyn att försöka formulera nya idéer för att hålla liv i ”solbyandan” inför det kommande 2000-talet.

²¹¹ Jonsson, Britta. Exempelvis S. 112. I alla de gröna grupper som Jonsson studerat får dock åtminstone någon av de boende bidrag i någon form.

²¹² Tydligt i Intervju. KARIN. 2 april. 2011. Solbyn

²¹³ Agenda 21 var en av de delar som utarbetades under miljökonferensen i Rio de Janeiro, 1992 vilken syftade till att förankra miljöarbetet på lokalt plan. Miljödepartementet. *Agenda 21 och Riokonferensen*. Publicerad 22 april 2004. Uppdaterad 8 april 2010. <http://www.regeringen.se/sb/d/6936> hämtat den 5 april 2011.

Teknisk innovation och miljöengagemang i Solbyn och samhälle

När Solbyn startade var det med en vilja att använda ny och nygammal teknik för att utveckla miljövänligt leverne. På det sättet tog platsen avstånd både från ett samhälle som i tiden för Solbyns uppkomst, av många, definierades som alltför inriktat på den ”rationella” tekniken och från den gröna vågens upplevda teknikfientlighet. Solbyn låg i framkant när det gällde miljövänligt byggande och att installera mulltoaletter hörde inte till vanligheten i nybyggen. Att detta var ny eller oprövad teknik märks av det stora arbete som Solbyn fick lägga ner på att övertyga kommun och byggherrar att deras alternativ var möjligt. När Solbyn var färdigbyggd var det flera saker som bantats bort av det som gjorde Solbyn speciellt, men det är viktigt att belysa att mycket fanns kvar.²¹⁴ Planen för Solbyn hade varit relativt stabil under planeringen av området och under mitten av 1990-talet började miljöarbetet slå igenom i resten av samhället. Sopsortering som funnits i Solbyn sedan starten slog igenom i övriga samhället och *Agenda 21* förde upp miljöinsatser på den politiska agendan. Miljöfrågan skulle inte bara lösas på global nivå utan kunde också lösas lokalt. Alternativrörelsens lokalsamhälle fick genom detta genomslag i samhällets institutioner. I *Agenda 21 - en sammanfattning* skriver man att ”Kommunerna har alltså en central roll när det gäller att upplysa och aktivera allmänheten i fråga om arbetet med en miljövänlig och hållbar utveckling.”²¹⁵ Under de första åren av 1990-talet hade vissa engagerade arbetat för att Solbyn skulle kunna göra mer i energifrågan och solkraft kontra vindkraft diskuterades.²¹⁶ Vindkraft var det som sågs som mest realistiskt och förslag fanns på att bygga ett vindkraftverk i anslutning till byn. Detta hade dock gått i stöpet på grund av att det helt enkelt blåste för lite på platsen. Istället arbetade de engagerade vidare med ett annat vindkraftverksprojekt vilket blev klart under 1993 där Solbyn och enskilda solbybor köpte andelar.²¹⁷

Under 1993 gjordes besök i den nybyggda ekobyen Myrstacken i Oxie utanför Malmö. De som besökte området imponerades av de tekniska lösningarna som fanns där, Myrstacken hade till exempel system för rening av BDT-vatten vilket Solbyn inte hade.²¹⁸ Solbyn blev här omsprungen i fråga om miljöteknik och frågan är vad som hände med platsen Solbyn när detta skedde. I relation till de nya ekobyerna var Solbyn inte längre det alternativ det en gång varit.

²¹⁴ Persson, Bengt & Karsten, Eva. S. 12-16.

²¹⁵ Miljödepartementet. *Agenda 21 – en sammanfattning*.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/86/84/6de2900f.pdf> Hämtat den 5 april 2011.

²¹⁶ Pärn: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 13 augusti. 1992.

²¹⁷ Årsredovisning. Brf Solbyn. 1993.

²¹⁸ Pärn: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 14 juni. 1993. BDT= Bad, Tvätt, Dusch

Samtidigt som det uppkom nya ekobyar med ny teknik blev det uppenbart att det uppstod problem med den teknik och den miljövänlighet som skulle präglade Solbyn. Mulltoaletterna användes i allt mindre utsträckning på grund av krångel, och sopsorteringen var ett återkommande bekymmer på stormötena.²¹⁹ Platsen Solbyn tvingades in i en omförhandling i relation till övriga samhället och andra miljöprojekt. Under hela perioden 1993-2000 fördes det fram åsikter om att Solbyn skulle tillsätta olika framtidsutredningar där Solbyn som miljöprojekt skulle utvecklas. Det diskuterades bland annat hur Solbyn skulle kunna stärka sin profil som ett miljöalternativ.

Ett talande exempel på detta är när Brf Solbyns styrelse trycker på för att Solbyn skulle utveckla det ekologiska.²²⁰ Relationen mellan samhället i stort och Solbyn höll på att förändras. Fram till denna tid hade miljöengagemanget gått från Solbyn och utåt. Det var Solbyn som i artiklar och undersökningar hade stått för de gröna lösningarna. Under denna period, 1993-2000 började det svänga. I slutet av 1990-talet var det istället det utomstående samhället som formulerade miljökrav för Solbyn att anpassa sig till, istället för tvärtom. Detta blir tydligt när platsen på HSB:s initiativ skulle upprätta en miljöplan.²²¹ Omgivningen hade blivit uppmärksam på miljöfrågorna och när de lyftes på globalt plan med företeelser som Riokonferensen förlorade platsen Solbyn sin roll som pionjär. Att Solbyn inte kunde ligga i spets hade dock fler anledningar, bland annat hade den ekonomiska kris som drabbat Sverige under 1992 gjort att miljöarbetet fått en undanskymd roll.

Den bittra verkligheten

Den ekonomiska krisen 1992 slog hårt mot hela Sverige och även mot Solbyn. Platsen Solbyn kunde inte vara en stabil enhet i kontrast till övriga samhället utan kom att påverkas av detta samhälles förutsättningar. Ett skeende som fick konsekvenser för vad platsen kunde vara och bli.

Ett exempel på hur en plats inom Solbyn omförhandlades i relation med den ekonomiska situationen under denna tid är den gemensamma lokalen ”Solrosen”. Den gemensamma lokalen var ett uttryck för den starka viljan till ett mer kollektivt liv som solbyborna hade. En

²¹⁹ Exempelvis: Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 12 september 1994 & Protokoll. 11 mars 1996.

²²⁰ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 12 december. 1994.

²²¹ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 13 januari. 1997.

vilja som kunde ses redan i de första enkäterna som skickades ut till intresserade under 1980-1981.²²² Lokalen skulle kompensera för en mindre lägenhetsstorlek och var finansierad genom bostadsrättens avgifter. Under 1993 diskuterades om det gästrum som de boende har fått använda skulle bli avgiftsbelagt.²²³ Gästrummet var en kompensation för de små lägenheterna. Med detta rum tillgängligt kunde de boende ändå ta emot besök. Gästrummet var alltså både ett resultat av små lägenheter och ett resultat av en vilja att vara öppen mot omvärlden. När en avgift för detta rum bestämdes, förhandlades också öppenheten utåt.²²⁴ Symboliskt kan avgiften förstås som en utestängande funktion samtidigt som det visade på att en del av gemenskapslokalen som skulle vara till för de boende, inte var deras på samma sätt. Det symboliska ägandet skulle flyttats från de boende till styrelsen och HSB. Avgiften för gästrummet avlogs enhälligt under detta möte men var ett exempel på hur Solbyn tvingades förhandla kring vissa principer i stunder av kris.²²⁵ 1994 kom förslag från styrelsen på hur Solbyn skulle kunna spara energi och vatten. Under denna punkt diskuterades det (livligt) fram att gästrummet skulle avgiftsbeläggas från första dagen man hyr det.²²⁶ Även odlingslotternas uthyrande diskuterades under denna period men det gjordes inga förändringar.²²⁷

Den dåliga ekonomiska situationen gjorde också att själva sammansättningen av personer förändrades. I intervju med KARIN framkommer att Solbyn till en början hade en vision om att de som flyttade in i Solbyn skulle leva som en stor familj, de som flyttade in skulle stanna.

[...]men annars har det ju varit en väldig omsättning, får man ju säga. Och det är klart, det kanske man inte tänkte på från början. Man trodde ju att de här 50 familjerna, vi skulle ju bli en väldigt stor familj alltså, alltid vara tillsammans. Men det gick ju i kras redan under de första åren.²²⁸

Doreen Massey har diskuterat hur denna bild av en homogen gemenskap ställs/ställts mot bilden av det fragmentariska livet i exempelvis den moderna staden.²²⁹ Tendenser till denna gemenskap och sökande efter enhet är synliga i Solbyn under de första åren. Till exempel skulle Solbyns interna kö tillämpas när någon flyttade ut. Denna kö utgick från början från

²²² Pärm: Solbypapper – Ritningar, enkätsvar m.m. Enkätsvar från Bl.a. Marianne, Kerstin, Roland.

²²³ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 18 januari. 1993.

²²⁴ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 9 Maj. 1994.

²²⁵ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 18 januari. 1993.

²²⁶ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 9 maj. 1994.

²²⁷ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 8 februari. 1993.

²²⁸ Intervju. BRITTA. 28 mars. 2011. Solbyn

²²⁹ Massey, Doreen. 1994. S.146-147.

Föreningen Solbys medlemmar vilket gjorde det problematiskt när Föreningen lades ner. Det slutna systemet öppnades upp. Under mitten av 1990-talet gjorde det förändrade ränteläget att lägenheterna i Solbyn blev praktiskt taget utan värde. Vissa tvingades flytta ut och sälja sina lägenheter till låga priser.²³⁰ Det är dock endast under 1995 som det märks någon markant ökning av överlåtelser då 10 stycken överlåter lägenheter, resten av åren ligger dessa runt 5 per år.²³¹ Detta kan verka märkligt eftersom åtminstone två av de intervjuade ger uttryck för att det under dessa år sker en stor utflyttning från byn. Denna känsla kan delvis förklaras genom att vissa lägenheter hade bytt ägare upp till 4-5 gånger fram till 1995.²³² Det hade skett en stor förändring i Solbys sammansättning under de första åren. Den andra förklaringen kan vara andrahandsuthyrning, vilket inte finns med som variabel i den statistik som sammanställts.

Under 1993 kommer det upp till diskussion om andrahandsuthyrning i Solbyn. Flera verkar vilja hyra ut för att flytta till billigare bostäder under krisen, eller att hyra ut för att vänta på bättre läge att sälja.²³³ I protokollet går det att läsa: ”Å ena sidan är det bäst för brf med fasta boende, å andra sidan känner ju alla till rådande svåra förhållande då det gäller att sälja”²³⁴. Solbyn fick problem i relationen mellan den ekonomiska situationen och den ideologiska bakgrunden. Platsen Solbyn kan sägas bygga på ett kooperativt ideal där gemenskapen bygger på ett individuellt val att uppgå i denna gemenskap. Att då inskränka individernas val genom att tvinga att sälja var problematiskt, men det omvända, att tillåta andrahandsuthyrning skulle inte bara skapa en instabil ekonomisk grund. Det skulle också utmana idén om platsen Solbyn som bygemenskap eller familj, där utflyttning skulle vara något sällsynt. Vid nästa stormöte meddelades också att styrelsen skulle bli strängare när det gällde regler för andrahandsuthyrning.²³⁵ Jag menar alltså att detta inte bara ska förstås som att man från styrelsens sida försöker skapa en stabil ekonomisk bas utan också att en friare uthyrning skulle utmana gemensamhetstanken. Det mått av idémässig homogenitet som förutsattes av den tidigare Föreningen skulle kunna upplösas. Platsen Solbyn, vilken planerats som en enhet, öppnades upp.

²³⁰ Intervju. BRITTA. 28 mars. 2011. Solbyn

²³¹ Statistik över boende i Solbyn. & Pärm: Årsredovisningar, Brf Solbyn. Årsredovisningar 1992-1997.

²³² Statistik över boende i Solbyn. Gäller lägenhet 42 och 31.

²³³ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 16 augusti. 1993.

²³⁴ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 16 augusti. 1993.

²³⁵ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 13 september. 1993.

Vems platser och vilka platser?

När inflyttning skedde under vintern 1987-1988 bestod de boende av många äldre och många mindre familjeenheter.²³⁶ Detta ändrades och barnen blev en större del av Solbyn under 1990-talet. 1988 var det 29 barn medan det bodde 61 barn i Solbyn 1994.²³⁷ INGRID formulerar sig skämtsamt så här om denna förändring: ”det som är intressant var ju att när vi flyttade hit, att det var inte så många barn. Men plötsligt så blev alla gravida.”²³⁸ Framförallt sker det en uppgång av både boende och andel barn från mitten av 1990-talet fram till början av 2000-talet.²³⁹

Det intressanta är att förändringen ställde nya krav och lyfte problem om vad platsen Solbyn var, och hur den skulle fungera. I planerna för Solbyn hade barn alltid varit en självklar del, det skulle finnas barn i Solbyn, dagiset som skapades i gemenskapshuset Solrosen var det tydligaste exemplet på detta. Men i grundplanerna är det svårt att se att några speciella platser för barnen planerades, framförallt inte i för de i de högre åldrarna. Under perioden när barnen blir fler och större börjar det komma upp klagomål på barnens rörelser inom platsen. ”Ungarnas bollsparkande mot husväggar är störande och uppförandet av ett bollplank diskuteras”²⁴⁰ Platsen Solbyn är en väl avgränsad yta med hus som står relativt tätt och det finns få utrymmen inom denna att leka mer rumskrävande lekar. Detta resulterar i att Solbyn mitt under den ekonomiska krisen blev pressade att investera i en del förbättringar för barnen, bland annat en bandyplan i anslutning till parkeringen.²⁴¹ I tanken om Solbyn som miljövänlig fanns att alla träd och buskar som skulle planteras skulle vara nyttiga, det vill säga gå att använda till mat eller till produktion av något slag. Genom att göra begränsning av vad som ska planteras inom Solbyn gjordes varje växt ekonomiskt och praktiskt värdefull. Detta synsätt blir problematiskt med barnens lek där en boll kan flyga rätt in i en bärbuske eller där det inte är lämpligt att klättra i plommonträden. Genom sin lek (och föräldrars vilja att hålla små barn nära) tvingar barnen Solbyn att förändras och skapa delplatser som är till för dem. Allan Preds teori om plats som något som skapas genom våra handlingar i dem får i denna förändring ett mycket tydligt exempel.

²³⁶ Persson, Bengt & Karsten, Eva. S. 32.

²³⁷ Statistik över Solbyboende.

²³⁸ Intervju. INGRID. 21 mars. 2011. Solbyn.

²³⁹ Se: Fig 2. S. 24.

²⁴⁰ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 13 juni. 1994.

²⁴¹ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 11 december. 1995. Förslag har tidigare uppkommit på en basketplan Protokoll. 12 september. 1994.

Samtidigt som platsen blev mer av en barnplats förhandlas också andra värden. Det naturliga intrycket av platsen Solbyn utmanades genom att en asfalterad yta till bandyplan skapas inom byn. Men även när det skapats delplatser för just barnen kunde det uppkomma problem. Vid ett möte uppkommer frågan att man borde flytta barnens gungor vilka förstör gräsmattorna.²⁴² Gräsmattan som ett uttryck för naturlighet utmanades av barnens lek, skönhetsintrycket och bilden av den orörda naturen förminskades.

Det gemensamma utmanas och förändras

Efter en hektisk period med gemensamma aktiviteter under de första åren kom en period där de boende i mindre grad ”gjorde” gemenskapen. De gemensamma arbetsaktiviteterna hade i Solbyns första år tagit en stor del av de boendes tid. Detta fick förändras för att det skulle vara möjligt att ha ett liv utanför Solbyn, eller upprätthålla ett familjeliv i Solbyn. Idén om att Solbyn skulle vara som en stor familj eller en enhet med en gemensam tanke hade fått ge vika för den verklighet som visade, att den tid personerna i Solbyn kunde lägga på det gemensamma skiftade starkt.

Stormötena fungerade som diskuterande kring Solbyn men också som gemenskaps-skapande. Under denna period gästades stormötet av allt färre. Mötena var sällan beslutsfärdiga vilket innebar 15 representerade hushåll och det diskuterades hur de skulle komma underfund med detta problem.²⁴³ Genom att färre gick på stormöten blev det också färre personer som ”gjorde” Solbyn till en gemensamhetsplats. Dels genom att de boende allt mer sällan träffas i större grupp och dels eftersom det är färre som diskuterar de frågor som sträcker sig utanför den egna lägenheten och rör alla i platsen. När man som Allan Pred ser att ”[...]the becoming of place, and all that takes place within a given area – is inseparable from the everyday unfolding of the structuration process in place(s).”²⁴⁴ blir det självklart att platsens symboliska gemenskap utmanades genom bristen på aktivitet. Att mötet sällan var beslutsfärdigt gjorde också att stormötet inte kunde ta beslut om det gemensamma och frågan är om Brf Solbyns styrelses ökade roll som jag uppmärksammat i miljöfrågan kan sökas här. När stormötet inte kunde ta beslut och många beslut var av stor ekonomisk betydelse är det troligt att styrelsen

²⁴² Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 14 juni 1993.

²⁴³ Exempelvis Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 10 maj. 1993 & Protokoll. 13 november. 1995.

²⁴⁴ Pred, Allan. S. 282.

fick överta ansvar för många delar av Solbyn. Men det gemensamma utmanades inte bara. Det sker också en förändring i hur gemenskapen fungerar.

En viktig del i sammanhållningen och den organisatoriska strukturen i Solbyn var arbetsgrupperna som delade upp sysslorna i delplatser och aktiviteter. 1995 berättar en mötesnärvarande att arbetsgrupperna ska byta namn till intressegrupper efter beslut med representanter från dessa.²⁴⁵ I praktiken ändrades inget men namnbytet hade ändå en viktig funktion genom en värdeförskjutning. Arbetsgrupperna och de senare intressegrupperna var till för att ta hand om platsen Solbyn i stället för att ha en vaktmästare, och för skapa sammanhållning. Det finns vissa viktiga saker att analysera i och med denna namnförändring. Ett arbete måste genomföras, det är inget som man kan välja i motsats till intressen. När Solbyn bytte namn på dessa grupper blev det också som att säga att Solbyn och dess delar var något de boende intresserar sig för (på fritiden) och inte något som de var tvungna att arbeta fram. Detta är en förändring av hur det gemensamma skulle skapas inom platsen. Det är också en förändring från idén om självförsörjande livsprojekt till ett intresse. Detta ligger i linje med forskningen om efterkrigstidens skiftande fokus från materiella till post-materiella värden.²⁴⁶ Grupper som Solbyn behövde inte kämpa för att få inkomst eller tillgång till jord. Deras projekt var mer ett intresse som låg ovanför de grundläggande livsbehoven. Arbetsgrupperna hade startats i slutet av 1970-talet och var präglad av detta vänsterinfluerade språkbruk. Efter hand som övergripande värden under 1980- och 1990-talet gick mer mot valfrihet är det inte underligt att arbetsgrupperna blir till intressegrupper.

Sammanfattning

Under perioden 1993-2000 hade platsen Solbyn förändrats på många sätt. En stor del av de stora förändringar Solbyn genomgick har jag kopplat till den ekonomiska kris som drabbar Sverige under början av 1990-talet. Delplatsers förändrade användning och en förändrad sammansättning av människor gjorde att vissa delplatser och värden fick backa medan andra lyftes fram av de boende. Det energisnåla fick stå tillbaka för gemenskapen. Samtidigt hade det visat sig svårt att hålla liv i den naturnära ideologin med kretslopp när färre använde mulltoaletterna och jordkällare. Det är tydligt att platsen har fungerat mer integrerande än assimilerande eftersom den nya sammansättningen av människor tilläts ändra på

²⁴⁵ Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 10 april. 1995. & Intervju. ANDERS. 21 mars 2011.

²⁴⁶ Salomon, Kim. *Rebeller i takt med tiden*. Rabén Prisma. Stockholm. 1996. S. 298.

originalplanen för Solbyn. Solbyn visar här att en plats, och viljan att söka sig bort från staden, inte måste vara konservativt. Plats är inte beständigt och oföränderligt. En skillnad märks här mot de betydligt mer idédrivna och assimilerande platser som undersökts av Britta Jonsson med flera. Under den första gröna vågen verkar ideologin stå fastare och höll de boende inte med fick denne finna ett annat alternativ.²⁴⁷ Under slutet av perioden börjar dock oro uppstå kring ifall Solbyn håller på att förlora sin ”anda” och ett faddersystem för nyinflyttade införs där dessa ska skolas in i platsen Solbyn.

2001-2010 – Gemenskap i ny form och framtidens miljöarbete

Under de senaste tio åren har Solbyn vid flera tillfällen försökt förnya sig och sitt miljöpolitiska arbete. Efter erfarenheterna från ett 1990-tal som på många sätt skapade ett brott med den tidiga visionen av Solbyn görs ett flertal försök att skapa olika typer av framtidsgrupper som skulle diskutera och formulera nya mål för Solbyn. I samband med detta skickade bostadsrättsföreningen ut en ny enkät till de boende för att diskutera framtiden. Samtidigt blir samhället runt omkring mer öppet för tankar kring miljövänlighet och ekologiska levnadssätt.

Gemenskap kring produktion eller konsumtion?

För att locka fler deltagare till stormötena bestämdes 2001 att dessa skulle göras mindre formella, fika skulle ordnas och en bestämd husgrupp skulle hålla i mötet.²⁴⁸ Detta är ett belysande exempel på hur Solbyn som plats har kommit att förändras under de senaste 10 åren. Det skulle inte längre vara det gemensamma arbetet eller nyttan med att komma på stormötena som skulle styra, utan för att det var trevligt. Detta intryck förstärks av att stormötet i november 2001 på styrelsens uppmaning bestämmer att det ska startas en ytterligare intressegrupp, trivselgruppen, som ska se över trivselregler i Solbyn.²⁴⁹ Under ett tidigare möte har medlemmarna också bestämt att pubaftnar ska anordnas i Solbyn.²⁵⁰ En pubafton i Solbyns gemenskapslokal är som något som ligger långt från den by med hälsohem

²⁴⁷ Skardhammar, Laura. ””Real revolution” in Kana commune”. *Scandinavian journal of history*. 33:4. 2005. S. 444.

²⁴⁸ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 13 maj. 2001.

²⁴⁹ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 11 november. 2001.

²⁵⁰ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 14 oktober. 2001.

och hälsoinriktning som Solbyn var under de första åren. Det är tydligt att hälsoaspekten har försvunnit i de gemensamma delarna. Pubaftnarna har levt kvar fram till idag och några av de intervjuade lyfter dessa som exempel på det gemensamma inom Solbyn.²⁵¹

Frågan som bör ställas är vad Solbyns gemenskap bygger på? Om läsaren drar sig till minnes enkätsvaren från den första perioden skulle arbete och vardagliga saker göra att det skapades mer gemenskap inom Solbyn. Den första tiden, under det sena 1980-talet och det tidiga 1990-talet var det gemensamma något som främst kopplades ihop med arbete. Den alternativa platsen handlade om att gemensamt ta hand om natur och lokaler inom Solbyn. Arbete och utbildning var centrala delar för att förstå vilka delar som utgjorde det gemensamma. Dessa delar har under perioden 2001-2010 haft en betydligt mer undanskymd roll även om de inte helt försvunnit.

Ett belysande exempel är hur gemenskapshuset Solrosen förändras som plats på grund av de aktiviteter som tar plats där. Gemenskapshuset var från början planerat med förskola, hantverksrum och fotolabb. Under 2002 kommer detta rums framtid upp på agendan. ”Vi diskuterade Hantverk rummets [sic!] funktion och möjliga framtida funktion. Vad ska hantverksrummet vara till för? Kan vi ha en storbilds TV där för att titta på film o.s.v?”²⁵² Denna förändring blir verklighet när en projektor sattes upp i detta rum.²⁵³ Hantverksrummet förändrades till att bli något annat än den producerande enhet som den varit tidigare. Genom att Solbyn placerar en projektor i hantverksrummet och att vävstolarna som stått där tidigare försvinner, förändrades platsen till att bli en plats för konsumtion. Den fyllde fortfarande en funktion som gemenskaps-skapande men på ett nytt sätt. Denna förändring medvetandegjordes också av vissa boende, ”Det ifrågasattes om vi skulle umgås framför tv...”.²⁵⁴ Platsen laddades också med en annan ålderstruktur, det blev mer en plats för de unga. Detta märks i medlemmarnas ökade fokus på kontroll av Solrosen som är tydligt i protokollen.²⁵⁵ Den blandning av, och samarbete mellan, människor i olika åldrar som skulle känneteckna Solbyn utmanas genom att ungdomarna skiljs från de vuxna. En gräns dras

²⁵¹ Exempelvis. Intervju. INGRID. 21 mars. 2011. Solbyn.

²⁵² Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 8 september. 2002.

²⁵³ Det är lite oklart när denna sätts upp men den 11 maj 2003 är det klart att den ska sättas upp och ett uthyrningssystem upprättas. Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 11 maj. 2003.

²⁵⁴ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 13 oktober.2002.

²⁵⁵ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 13 oktober.2002. & Protokoll. 8 februari. 2004.

mellan dessa grupper när vissa vuxna känner sig som ”Solbyns Hemliga Polis”²⁵⁶ när de kontrollerar ungdomarnas vara i de gemensamma lokalerna.

Solbyn, nyttig eller vacker?

När Solbyn startade, var det viktigt att de gemensamma ytorna skulle odlas med nyttiga växter. Det skulle vara bärbuskar och fruktträd till för att äta, träd som kunde användas till växtfärgning med mera.²⁵⁷ Detta kan förstås dels som en relation till en äldre by där växter och natur togs tillvara på för mänskliga behov, dels i relation till idén om att till viss del vara en självförsörjande plats i en hotfull värld.

Den nyttiga platsen utmanades under den sista undersökta perioden av den vackra platsen. I slutet av 2004 ville styrelsen ha en igång en diskussion om hur Solbyn skulle fungera i framtiden.²⁵⁸ Denna framtidsdiskussion blev först inte av, utan det föreslås att den sker i Solbyns interna medlemsbrev ”Solbybladet”.²⁵⁹ Senare verkar det som att det ändå skedde någon form av diskussion. Under hösten beslutades att det skulle ske en genomgång av grönområden för att tydligare koppla till de ursprungliga idéerna.²⁶⁰ Under sommaren 2005 hade odlingarna skötts dåligt och till året efter beslutades att den gemensamma delen av lotterna skulle stenläggas.²⁶¹ En åtgärd som minskade den gemensamma arbetsbördan. Framtidsdiskussionerna fortsatte och stormötet beslutade att utföra en enkät i Solbyn som skulle behandla vad de boende ville med platsen. I denna framkom att ”[...]skönhet är prioriterat av oss Solbybor[.]”²⁶² Hos de boende hade fokus flyttats från att Solbyn skulle vara nyttig till att platsen skulle vara vacker. Mötet tillsatte en ny grupp som skulle komma med idéer på hur området skulle kunna förskönas och en skönhetstävling (för platsen) utannonserades²⁶³

Skönhetsgruppen gör inte mycket väsen från sig i protokollen även om mötet uppmärksammar att det är positivt att det går att fokusera på andra saker än ekonomi

²⁵⁶ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 8 februari. 2004.

²⁵⁷ Pärm: Handlingar III. Principplan. Uppl. 2. November 1979.

²⁵⁸ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 14 november. 2004.

²⁵⁹ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 9 januari. 2005.

²⁶⁰ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 9 oktober. 2005.

²⁶¹ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 12 mars. 2006.

²⁶² Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 14 januari. 2007.

²⁶³ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 14 januari. 2007.

ibland.²⁶⁴ Skönhetsaspekten tar sig dock andra uttryck. Enligt INGRID är det flera lotter som omvandlas till mer trädgårdsliknande lotter än grönsaksproducerande.²⁶⁵ Den nya inriktningen mot skönhet kan till viss del ses som ett uttryck för ett förändrat synsätt på boendet i den samhälleliga debatten och populärkulturen. I intervjun med ANDERS framkommer att han anser att idén om boendet på senare år har blivit ett individuellt projekt där det gäller att visa upp ett vackert hem, ”man målar upp idealhem som egentligen mest går ut på att konsumera.”²⁶⁶ Yta och skönhet blir överordnat boendets funktion och roll som samhällsprojekt. Tävlings- och skönhetsaspekten som ANDERS talar om återfinns i Solbyn och frågan är om inte ett förändrat samhällsklimat har påverkat vilka saker som värdesätts i Solbyn. Trots att samhället ställs upp som en motpart, en motpart som innehåller värden som vissa vill distansera sig från, förhandlades Solbyn med detta samhälle. Boendet i Solbyn skulle vara något annat än konsumtion, det skulle vara att leva det miljövänliga och energisnåla livet. Personer som ANDERS uttrycker en vilja att hålla kvar vid detta, men uppenbarligen har samhällets normer trängt sig på och omförhandlat vad Solbyn är. Med min teoretiska ingång tolkar jag riktningen mot skönhet som ”i takt med tiden” även om boende som ANDERS fortfarande ser Solbyn som ett alternativ till dessa konsumtionsideal. Med utgångspunkt i det relationella platsskapandet menar jag att det blir tydligt att det större samhället inte främst påverkar Solbyn som en enhet. Hela Solbyn blir inte skönhets- eller konsumtions-inriktad på en gång, men när delplatser som odlingar och trädgård uttrycker nya samhälleliga värden omförhandlar de också hela platsen.

Vägen mot den vackra platsen är dock inte entydig, det finns exempel i protokollen på hur Solbyns grundprinciper om det nyttiga skulle hållas vid liv. Under 2007 informerades bland annat om ätliga ”ogräs” och utbildningar i trädbeskrning arrangerades.²⁶⁷ Enligt intervjupersonerna har det den senaste tiden flyttat in väldigt många unga människor med gröna idéer. Detta menar exempelvis BRITTA är ett resultat av att de gröna idéerna blivit allt mer populära och att frågor om miljön tydligt kommit upp på den politiska agendan i och med företeelser som klimatkonferensen COP 15 i Köpenhamn.²⁶⁸ Att Solbyn trots allt arbetar för att platsens specifika prägel ska behållas men ändå inte reagerar negativt när det blir ett totalt motsatt värde som uppkommer i enkäten, bör kanske ses som att en princip om engagemang

²⁶⁴ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 9 september. 2007.

²⁶⁵ Intervju. INGRID. 21 mars. 2011. Solbyn.

²⁶⁶ Intervju. ANDERS. 21 mars. 2011. Solbyn.

²⁶⁷ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 13 maj. 2007.

²⁶⁸ Alla de intervjuade ger uttryck för att miljöfrågorna är på den politiska agendan men tydligast märks det i intervjuerna med INGRID. 21 mars. 2011. & BRITTA. 28 mars. 2011. Solbyn.

var överordnat principen om nytta. Alla borde vara delaktiga och driva platsen framåt även fast riktningen inte är precis densamma som för 30 år sedan.

Den trygga platsen

Efter krisen på 1990-talet blev skadegörelse och inbrott i bilar vanligare ämnen i stormötesprotokollen än under den första perioden. Händelserna ägde främst rum i de buffertzoner som parkering och odlingsområde utgjorde.²⁶⁹ Under början av 2000-talet flyttade skadegörelsen in i platsen Solbyn på ett annat sätt. Till en början hålls ungdomar utifrån ansvariga.²⁷⁰ ”Hotet” antas alltså komma utifrån. Vid ett senare möte framkom det att ungdomar från byn betett sig illa i gemenskapshuset och någon ska därför prata med dessa.²⁷¹ Hotet var inte längre lika entydigt utifrån och jag tolkar detta som att det sker en förändrad syn på trygghet inom Solbyn. Det blir uppenbart att beteenden inom byn kan minska Solbyns karaktär av trygg plats. Ännu tydligare framkommer denna syn när ett besök görs av Länsförsäkringar för att tala om ”Grannar mot brott”.²⁷² Tryggheten som den ökade sociala kontrollen i Solbyn skulle innebära, blir genom besöket ifrågasatt och relationen till hot förändras. Solbyn som trygg plats hade bestämts i en relation till ett yttre hot, nu tvingades de boende överväga ett inre hot. ”Grannar mot brott” satte fokus på en fråga som ansetts som en ickefråga tidigare. I protokollen skriver man att det ”Känns konstigt att man ska behöva låsa när man går upp på lotten, men men.”²⁷³ Det kan dock diskuteras om det främst handlar om ett upplevt intrång eller om det faktiskt sker mer skadegörelse. En undersökning som inte kommer kunna fördjupas här.

Sammantaget ser jag denna förändring som ett symboliskt öppnande av platsen Solbyn. En del i detta öppnande är den förändrade geografiska strukturen runt om platsen Solbyn. Genom att de ytor som tidigare hade varit öppna, söder och norr om Solbyn nu hade bebyggts var det svårare att förstå platsen som något avskilt. Platsens enhet ifrågasätts och blir mer rörlig.

²⁶⁹ Exempelvis. bilinbrott, ”slangning” av bensen och bärplockning. Pärm: Solbyn, Protokoll, Stormöten 1988-1997. Protokoll. 16 augusti. 1993. & 9 september 1996.

²⁷⁰ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 10 juni.2001.

²⁷¹ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 14 oktober. 2001.

²⁷² Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 14 april. 2002.

²⁷³ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 14 april. 2002.

Under denna sista period började också staket runt odlingarna diskuteras på allvar. Staketen skulle tydligare visa att detta område var privat.²⁷⁴ Odlingarna var det enda område där det inte fanns någon tydlig avgränsning ut mot övriga samhället eftersom det tidigare fungerat som en passage mellan Solbyn och natur. Efter nybyggnationen söder om Solbyn var det istället en avgränsning mot samhället. Doreen Massey menar, som jag diskuterat tidigare, att man inte bör se platser som avgränsade utan som relationella.²⁷⁵ Diskussionerna om staket för odlingar menar jag därför bör tolkas som ett sätt där platsen Solbyn skapas i en ”gränsdragningsrelation” till sin omgivning. Att bygga ett staket och en gräns är ett uttryck för ett relationellt platskapande där Solbyns position som alternativ förändras och ifrågasätts genom inlemmandet i Dalby. Genom att tydligare visa på att platsen faktiskt är något annat, ett alternativ, kan platsen Solbyn hålla kvar vid denna idé.

Denna gränsdragnings förstärks genom att stormötet under 2004 beslutade att låta bli att stenlägga gångarna inom Solbyn. Argumenten för detta är att det skulle bli för dyrt och att ”Karaktären på Solbyn förändras om man lägger plattor”²⁷⁶ Troligtvis är dessa argument fullgoda men jag anser att den förändring av karaktären som de inblandade är negativa till inte bara rör det yttre (att Solbyn skulle likna en äldre traditionell by i mindre utsträckning). Det handlar också om att en stenläggning skulle kunna förstärka intrycket av ett vanligt bostadsområde och underlätta för utomstående att ta vägen genom byn. Genom att alla skulle kunna röra sig genom Solbyn skulle också värdet av att vara ett alternativ kunna förhandlas i Allan Preds görande mening. Att veta att det fortfarande finns ett visst mått av kontroll på vem eller vilka som rör sig genom Solbyn är ett sätt att skapa och hålla liv i idén om den trygga platsen.

Tre pelare blir en?

Solbyn kan sägas ha byggts upp och styrts av de tre pelarna miljövänlighet, energisnålhet och gemenskap som formulerades i principplanen 1985.²⁷⁷ Under Solbyns livstid har dessa pelare fungerat samlande men de har också varit mer eller mindre betydelsefulla under olika perioder.

²⁷⁴ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 14 september. 2008.

²⁷⁵ Massey, Doreen. 1994. S. 121.

²⁷⁶ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll 9 maj. 2004.

²⁷⁷ Pärm: Handlingar III. Principplan. Uppl. 6. februari 1985.

När det har gått 20 år sedan inflyttning är det egentligen dags att byta ut mulltoaletterna i alla lägenheter. Många hade då redan slutat använda dessa eller bytt till snålspolande vattentoaletter. I de lägenheter som från början bara hade mulltoaletter var det endast 5 hushåll som har kvar dessa 2005 och av alla som hade mulltoalett var det endast 16 hushåll av 50 som använde denna.²⁷⁸ Att byta mulltoaletterna visade sig dock vara väldigt dyrt vilket gjorde att byte av dessa inte ses som ett alternativ för bostadsrättsföreningen. På stormötet den 11 mars 2007 diskuterades på styrelsens förslag att mulltoaletterna plockas ut ur den gemensamma budgeten.²⁷⁹ De ekonomiska incitamenten för att ha kvar dessa kan för den enskilde i viss mån ses som ännu mindre än för hela byn och enligt bland annat ROLF är det väldigt få som fortfarande har kvar eller använder mulltoaletterna.²⁸⁰ Den svåra ekonomiska situationen under 1990-talet kan troligen förklara varför Solbyns styrelse anser det svårt att erbjuda denna service till de som faktiskt ville ha kvar mulltoaletterna. Men framväxten av ett samhälle där det ekologiska hade blivit en livsstil och individen fått ansvar för samhällets miljöarbete kan också spela in. Det var individen och inte kollektivet som skulle ta ansvar för att samhället utvecklades i miljövänlig riktning. På grund av sociala och ekonomiska relationer och lokalt görande har mulltoaletterna spelat ut sin roll. Redan när de lägenheter som hade dubbla system valde att inte använda mulltoaletterna började förändringen av denna delplats inom Solbyn. Dessa toaletter var en av de saker som faktiskt hade gått igenom planering och konflikt med myndigheter och som inte blivit bortbantad i byggnationen. När dessa var borta var det bara växthus och odlingslotter som rent fysiskt uttryckte att Solbyn var en plats för ökad miljömedvetenhet. Som jag visat ovan hade också odlingarnas roll förändrats för en del. Trots det lever ändå en diskussion i protokollen där det medlemmarna diskuterar miljövänliga och naturinriktade åtgärder och aktiviteter. Som jag ska visa nedan finns det också stora förhoppningar på denna del.

Det energisåla som skulle känneteckna platsen förändras inte mycket under perioden eftersom det inte skett några kollektiva förändringar för att göra husen mer energieffektiva. Det är fortfarande den direktverkande elen som är huvudkällan till energi även om Brf Solbyn och vissa medlemmar har andelar i vindkraftverket Vindela. Vid en intervju framkom det dock att det möjligtvis var någon förändring på gång och att de skulle byta system.²⁸¹ Trots det är husen fortfarande vid undersökningsperiodens slut väldigt välisolerade och det finns

²⁷⁸ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 11 december. 2005.

²⁷⁹ Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 11 mars. 2007

²⁸⁰ Intervju. ROLF. 15 mars. 2011. Solbyn.

²⁸¹ Intervju. INGRID. 21 mars. 2011. Solbyn.

ändå tekniska lösningar inom byn som skiljer ut den från konventionellt byggande som de ”tunga” väggarna och växthusen. Solbyn har under de senaste åren inte kunnat fungera som den energisnåla vägvisaren som kanske var tanken från början. Solbyn gör ändå försök för att komma vidare, och i protokollet från den 11 maj 2008 skriver de att det är just energifrågan de ska betona i kontakt med pressen.²⁸²

Gemenskapen inom byn är dock det som både protokoll och de intervjuade är ense om har levt kvar. Det jag uppmärksammat ovan, att det är en ny typ av gemenskap, uttrycks varken av protokollen eller av intervjupersonerna. Gemenskap inom platsen antas vara detsamma under hela Solbyns varande vilket jag menar är ett begränsat och till viss del felaktigt sätt att se platsens egenskaper. Gemenskap är det värdet som kanske tydligast levt kvar genom Solbyns historia och präglat platsen, men det är också det värde som genomgått flest förändringar. Med utgångspunkt i denna sena iakttagelse vill jag gå vidare till frågan om vilka framtidsutsikter som den alternativa platsen Solbyn står inför och hur framtiden ser ut för de idéer som präglat platsen.

Förhoppningar om framtiden

Solbyn startades som en vilja att visa på att det gick att skapa alternativa boendeplatser. Siktet var inställt på framtiden och utvecklingen skulle förändras bort från de värden som gruppen såg som icke önskvärda. Det är därför intressant att se hur Solbyn ser på framtiden idag. Hur ser möjligheten ut för liknande alternativa platser och hur kan Solbyns alternativ ses som en del i framväxten av dagens samhälle?

I intervjun med ANDERS menar han att platser som Solbyn är väldigt beroende av engagemang.²⁸³ Solbyns utveckling kräver personer som vill någonting, och beroende på vart de vill förändras Solbyn. Både han och INGRID hyser stora förhoppningar till de som flyttat in på senare tid. Hos dessa ser de en glöd och vilja att arbeta med de gröna idéerna.²⁸⁴ De jag talat med är relativt överens om att det just är engagemanget som är avgörande för hur Solbyn utveckla(t)s. Jag menar att det är tydligt att de intervjuade har en tendens att se Solbyns utveckling som först och främst beroende av inre faktorer; KARIN menar att ”[...] det skulle

²⁸² Pärm: Stormötesprotokoll, 971011-. Protokoll. 11 maj. 2008.

²⁸³ Intervju. ANDERS. 21 mars. 2011. Solbyn.

²⁸⁴ Intervju. INGRID & ANDERS. 21 mars. 2011. Solbyn.

finnas det här, inre engagemanget från början[...]”.²⁸⁵ Bara det finns personer inom Solbyn som är drivna går det att skapa ett alternativ enligt denna logik. Detta står i stark kontrast till hur Massey anser att en plats skapas.²⁸⁶

Framtiden är därför beroende av vad som sker inom byn, vilket förklarar den stora vikt som alla de intervjuade lägger vid initiativ inom platsen.²⁸⁷ Detta sätt att se platsen som beroende av initiativ inifrån kan förstås utifrån den större berättelsen om Solbyn som diskuterades ovan där Solbyn är resultatet av en kamp mot utomstående. Berättelsen om Solbyn som en plats som tillkommit genom individers starka engagemang, återberättas därigenom i förhoppningarna om framtiden.²⁸⁸

De gröna idéerna har på många sätt lyfts upp på samhällsnivå i den offentliga debatten idag. Här ser många av de intervjuade att det är ”deras” idéer som får genomslag och hur deras engagemang kan ha spelat in i denna utveckling.²⁸⁹ Detta förklaras av det stora intresse som Solbyn har rönt under åren. Här är det dock viktigt att lyfta in mig som intervjuare. Genom att jag kommer till Solbyn för att genomföra en undersökning bekräftar jag också den samhällsförändring som solbyborna upplever. Genom min undersökning visar jag på att deras idéer ligger i tiden, vilket kan spela in på deras förhoppningar om framtiden. Även om många är positiva är det endast en person som uttrycker en förhoppning att det ska byggas fler platser i Solbyns stil för att visa på andra värden, och motverka egofixering.²⁹⁰ Framförallt är det i tanken om gemenskap som det i intervjuerna framkommer idéer om påverkan på omgivande samhälle.

I intervjun med KARIN framkommer det att hon menar att Solbyns alternativ troligen har spelat stor roll för den hänsyn exempelvis HSB tar till gemensamhetsskapande strukturer i sitt byggande.²⁹¹ Solbyn kan mycket väl ha tjänat som exempel för HSB för att utveckla dessa strukturer. Solbyn är trots allt en del av HSB och deras gemenskap kan säkert ha inspirerat. För att lyfta detta resonemang ett steg skulle det också gå att säga att Solbyn är en del i allt tydligare framväxt av trygghet och närhet i en globaliserad och ”snabb” värld. HSB:s förändrade byggande knyter an till teorierna kring ”sense of place”. Frågan är vad som

²⁸⁵ Intervju. KARIN. 28 mars. 2011. Solbyn

²⁸⁶ Massey, Doreen. S. 168-169.

²⁸⁷ Alla de intervjuade lyfter att de nu är på gång att skapa en permakultur-odling.

²⁸⁸ Solbyn är resultatet av engagerade personers kamp men vad platsen är, kan inte bara ses som resultatet av dessa personers engagemang.

²⁸⁹ Exempelvis: Intervju. BRITTA. 28 mars. 2011. Solbyn.

²⁹⁰ Intervju. KARIN. 2 april. 2011. Solbyn.

²⁹¹ Intervju. KARIN. 2 april. 2011. Solbyn.

händer med städer där människor söker sig inåt till innergårdarnas platser istället för att mötas i det öppna rummet? Om drömmarna om den miljötekniska utvecklingen försvinner och endast gemenskap blir kvar, finns det kanske skäl att misstänka att dessa gemenskapsplatser blir de slutna "communitys" som forskare som David Harvey befarar?²⁹²

Alternativa boenden som Solbyn kanske inte kan vara ett realistiskt alternativ för ett helt samhälle men kan ändå tjäna som inspiration.²⁹³ Som INGRID menar är det vissa som kan tänka sig att bo som i Solbyn, men för många ses platsen som för intim.²⁹⁴ Solbyn ville visa på en väg mot ett mer miljövänligt samhälle vilket de inom Solbyn menade var hållbart. Idag är de flesta politiker rörande överens om att något måste göras för att skapa ett "miljövänligt" samhälle. Frågan är bara vilket alternativ som är önskvärt eller realistiskt?

Avslutande diskussion

Min studie av Solbyn är en slags mikrohistorisk studie som syftar till att ge exempel på ett specifikt platsskapande. Ett platsskapande som grundar sig på idéer som under den moderna perioden sällan uttryckts i plats. Jag ville med denna uppsats visa hur idéer omsätts i praktik men framförallt hur praktik, idéer och plats förändras i ett pågående samspel. Detta visar på vi aldrig enkelt kan bestämma platser som det ena eller det andra. Plats är aldrig självklart.

Att Solbyn uppkommer vid den tid den gör är inget sammanträffande. Som jag har uppmärksammat var det i tiden för Solbyinitiativet vanligt att tala om alternativ. Gröna vågen hade visat på att det genom att aktivt förflytta sig, gick att påverka och lyfta frågan om stadens och statens centralisering. Under 1970-talet breddades kritiken, det var inte längre bara de vänsterinriktade som talade om att återupprätta lokalsamhället. Under slutet av 1970-talet kom initiativet till ett nytt parti, Miljöpartiet, som siktade bortom höger-vänsterskalan. Det var ett klimat som rörde sig bort från de storskaliga centralstyrda socialistiska visionerna, riktades mot individen och presenterade idéer om livsreform och praktik.

Precis som med de moderniseringskritiska rörelserna under det tidiga 1900-talet var staden under denna period inne i en stark förändring. Snarare än en rädsla för hur det skulle se ut i

²⁹² Harvey, David. S. 325-326.

²⁹³ Precis nu i sluttampen av min undersökning kom en FN-rapport som istället menade att det var en ökad urbanisering som var vägen mot ett "hållbart samhälle" vilket ger en dyster prognos för ekobyarna. Bolling, Anders. "Urbanisering – jordklotets räddning?". *Dagens Nyheter*. Publicerat 13 maj. 2011.

<http://www.dn.se/nyheter/varlden/urbanisering--jordklotets-raddning> hämtat 14 maj. 2011.

²⁹⁴ Intervju. INGRID. 21 mars. 2011. Solbyn.

framtiden, kan 1970-talets kritik förstås som en utvärdering av den moderna stadens uppbyggnad. Miljonprogrammet var avslutat vid Solbyns tillkomst och hade visat sig innehålla stora brister. Framförallt sågs dessa områden som omänskliga ur social synpunkt. Bergquist menar exempelvis att gröna rörelser som kolonirörelsen kommit att diskuteras när staden och dess roll omförhandlas.²⁹⁵ Under hela det moderna samhällets framväxt har urbaniseringen inneburit att människor distanserar sig från naturen. Detsamma har skett på landsbygden. Jordbruket kunde under 1900-talet frigöra sig från odlingens baksidor genom att påverka utfallet mer aktivt med nya hybridarter och bekämpningsmedel.²⁹⁶ Att skapa ett alternativ som sökte kontakt med natur och miljö kan därför ses som det logiska motståndet i en urbaniserad värld.

Det första sätt i efterkrigstiden som detta motstånd uttrycktes tydligt var genom gröna vågens landsbygdskollektiv och det andra var ekoby. Landsbygdskollektiven hade ofta udden riktad mot konsumtionssamhället och som Jonsson har förklarar kan detta delvis ha sin grund i den ekonomiska kris vilken kan ha inspirerat gröna vågen till den ”svångremspolitik” som kännetecknade dessa.²⁹⁷ De drevs självförsörjningsideal, var inspirerade av holistiska idéer och var öppna för andlighet i bred bemärkelse. Ekoby var något annat än detta. Det är tydligt att Solbyn inte tog avstånd från samhället på samma sätt. Redan under föreningens första år var Solbyn i kontakt med myndigheter. Solbyn kännetecknas inte heller av någon form av svångremspolitik. Visserligen förekommer åsikter om att samhället kännetecknades av en ovarsam hantering av material och resurser, men genom att bygga nytt istället för att satsa på att bosätta sig i äldre byggnader eller i kollektivhus i staden tvingades Solbyn till stora satsningar. Dessutom var Solbyn genom detta val tvungen att formulera sitt alternativ i samråd med det samhälle som kritiserades.

Solbyn är därför något annat än gröna vågens mörkgröna alternativ. Solbyn är hela tiden i kontakt med samhället och vill påverka direkt. Teknik som växt fram i det moderna samhället skulle inte förkastas just på grund av kopplingen till det moderna utan man skulle leta efter de bästa lösningarna oavsett vart dessa uppkommit. På det sättet finns många kopplingar till den tidiga moderniseringskritiska rörelsen. Även där var tekniken ett hjälpmedel för att nå ett bättre samhälle, men tekniken skulle användas för människors skull och inte för att driva en ekonomisk maskin. Solbyns medlemmar såg sig som pionjärer inom det ekologiska

²⁹⁵ Bergquist, Magnus. S. 281.

²⁹⁶ Detta kallas populärt för den gröna revolutionen. Se McNeill, J.R. *Någotting är nytt under solen – Nittonhundratalets miljöhistoria*. SNS Förlag. Stockholm. 2003. S. 251-255.

²⁹⁷ Jonsson, Britta. S.147.

byggandet. De skulle visa att det gick att bygga på andra sätt och att boendet kunde vara annorlunda än i staden. Även om Solbyns kritik på många sätt kan ses som främst kulturkritisk ansåg gruppen att det var just i naturnära omgivning som den alternativa platsen skulle realiseras. En liknande känsla som gröna vågen sökte, eftersträvades även i Solbyn. Här fanns en längtan till form av bygemenskap. Naturen i sig antogs kunna ge värde till människor. Med koppling till forskningen om "sense of place" kan Solbyns placering i landsbygd förstås som en vilja till rotfasthet. Pionjärskap, rotfasthet och gemenskap verkar tillsammans och över de miljöinriktade perspektiven, om miljön och energisnålhet varit de överordnade värdena skulle denna flytt vara tämligen ologisk.

En by i förändring

Ingen plats är en isolerad ö. Med de orden skulle min undersökning av Solbyn kunna sammanfattas. Platsen Solbyn har genomgått stora förändringar under den undersökta perioden. Platsen har gått från ett samhällskritiskt alternativ till ett alternativ som upprätthåller många av de värden som samhället i stort formulerat. I ett längre perspektiv går det att se att Solbyn har rört sig från en mer kollektiv och produktiv plats till en mer intressebaserad och "nöjesinriktad". Ekonomiska belastningar, namnbyten och utnyttjande av delplatser visar att Solbyn har förändrats och förhandlats och att detta skett under påverkan både inifrån och utifrån.

Platser som Solbyn kommunicerar med andra platser och andra sociala värden. Samhället i stort gjorde att Solbyn som plats tvingades in i vissa omförhandlande processer. Den ekonomiska situationen har på många sätt påverkat Solbyn. Solbyn hade problem under den första delen av 1980-talet när Sverige fortfarande var i en ekonomisk svacka. När den ekonomiska situationen ändrades kom också platsen igång och kunde byggas. Ett tydligare exempel på hur ekonomi spelar in är den kris som drabbade Sverige under det tidiga 1990-talet. Detta gjorde att sammansättningen inom Solbyn förändrades och platsen blev något nytt. Samhällsförändringar påverkar sammansättning och därigenom det vardagliga livet.

Under början av 1990-talet kom de ekologiska frågorna upp på den globala politiska agendan genom konferensen i Rio de Janeiro 1992. Detta gav Solbyn legitimitet genom att devisen "tänk globalt agera lokalt" uttrycktes i arbetet med Agenda 21. Den ekonomiska situationen gjorde dock att de inte hade möjlighet att ta tillfället i akt. Diskussionen om kärnkraft

påverkade också Solbyns utformning och vilka delplatser som Solbyn skulle bestå av. Solbyn hade aktivt distanserat sig från kärnkraftverk genom sin fysiska placering men ändå inte kunnat undgå en närhet genom beroende av energi från just denna kärnkraft.

Solbyn har inte bara förändrats genom påverkan utifrån. Den har också förändrats genom praktik inom byn. Platser som Solbyn kan därför aldrig ses som något bestämt eller beständigt, även om de innehar en viss spårbundenhet. Genom praktik förhandlades vad Solbyn skulle vara och hur denna plats skulle användas. Det tydligaste exemplet är att Solbyns potential som alternativ miljövänlig plats förminskas genom den materiella utformningen. Med den förändrade byggnationen försvann flera miljötekniska lösningar och platsen kunde inte levas lika miljövänligt. Att mulltoalletterna inte användes i stor utsträckning gjorde också att Solbyn som plats blev något annat än vad som var tänkt från början. De boendes liv och handlingar har tillskrivit värden till olika platser inom och utanför Solbyn. Genom denna värdekodning skapas olika platser som har möjlighet att ändra karaktär. En delplats som odlingarna har, för vissa, genom förändrad praktik gått från att vara en plats för arbete och självförsörjning till att vara en plats för avkoppling. Personer inom Solbyn rör sig och använder platser på nya sätt, vilket med utgångspunkt i Allan Preds teori gör att platsen blir något annat än den tidigare varit. För att platser ska bli en speciell plats krävs alltså att platsen också levs på ett särskilt sätt. När platsen Solbyn förändras i den riktning jag uppmärksammat blir det också svårt att benämna den som alternativ eller miljövänlig. Platser förändras dock inte bara genom praktik *inom* en plats, utan också genom det sätt, på vilket människor rör sig *genom* och *mellan* platser och därigenom upprättar kommunikation mellan platser.

Inom platsen Solbyn kommunicerar olika delplatser med varandra. Det tydligaste exemplet på denna kommunikation är det sätt som delplatser sammankopplas. Hur bostadens utformning påverkar vad som sker i gemensamhetshuset, hur lottens användning påverkar användning av jordkällare. Genom att görande förändras i en delplats tvingas också de platser som står i relation till denna att förändras. Detta är ett exempel på att platser är ömsesidigt beroende vilket uttrycks av både Massey och genom heterotopibegreppet.

Platsen Solbyn kommunicerar också med andra platser och sociala strukturer. Att många av de boende inom Solbyn är beroende av en utomstående arbetsplats gör att den ursprungliga planen med Solbyn blir svår att realisera. Platserna konkurrerar om tid och att faktiskt ha ett arbete någon annanstans gör möjligen att platsen Solbyn tvingas bli något annat än en

arbetsplats. Det självförsörjande idealet som delvis eftersträvas i Solbyns start är sammankopplat med en plats i ett historiskt tids-rum och kan därför inte helt enkelt överföras till det tids-rum där platsen Solbyn skapas.

Relationer till olika platser är inte jämlika och det är lättare för vissa värden att influera Solbyn än andra. Solbyn har lätt kommunicera med den administrativa, och akademiska platsen Lund eftersom de intresserade och boende har kopplingar till dessa platser på olika sätt. De personer som utgör Solbyn har tidigare relationer till dessa platser vilket gör att Solbyn också tillåter dessa värden att påverka i högre grad än exempelvis lokalsamhället i Dalby. Masseys platsbegrepp tydliggörs genom att platsen inte kan reduceras till och identifieras endast som en delplats i Dalby eller en ekoby eftersom detta skulle ge en bristfällig och till viss del missvisande bild av vad som kännetecknar platsen Solbyn.

Sammantaget är det problematiskt att säga att Solbyn eller andra platser endast är det de utger sig för att vara. En ekoby som Solbyn står i ständig relation med samhälle och förhandlas hela tiden genom de boendes görande. Men görandet begränsas också av den mall för platsen som Solbyns invånare och intresserade satt upp. Vissa förändringar är svårare att genomdriva än andra eftersom de står i för stark konflikt med det som ses som den grundläggande ideologin. Platser är därför inte helt omformliga beroende på vilka som bor där eller hur samhället i stort ser ut. Platser kommunicerar också med en historisk kontext. Solbyn är en del av ett alternativt platsskapande i ett längre perspektiv. Solbyn förhåller sig till en längre idétradition där vissa förhållningssätt är de givna och andra uteslutna. Även om en plats aldrig kan sägas vara bestämd eller beständig som jag menade ovan, kan den ändå innehålla dimensioner som minskar möjligheterna till förändring. En viss spårbundenhet inom platser bör därför uppmärksammas.

Solbyn - ett försök till definition.

Solbyn som plats är vid sin start något som kan skrivas in som en förlängning av det som kallats den gröna vågen. Det var ungefär samma saker inom samhället som Solbyn och gröna vågen reagerade på. Att söka sig ut i naturen var ett vanligt sätt för dessa alternativ att handla. Jag tolkar avståndet från staden i båda dessa fall som ett platsmässigt motstånd. Hur dessa grupper sökte sig ut till naturen och vart de sökte sig skiljer sig dock betydligt. Jag har därför uppmärksammat ett brott med den gröna vågen. Solbyn sågs av inblandade som ett mer

realistiskt alternativ än den romantiska gröna vågen.²⁹⁸ Avståndet till staden var i första hand symboliskt för Solbyn. För gröna vågen hade det också handlat om att minska den rent fysiska kontakten med denna typ av plats. Platsen Solbyn skulle fortfarande ha kontakt med staden och framförallt med det arbetsmässiga och kulturella utbud som denna stad erbjöd. För att koppla till forskningen om moderniseringskritik lutar gröna vågen mer åt civilisationskritik och Solbyn mer åt kulturkritik. Platsen Solbyn präglades också av en minskad kollektivism i relation till den gröna vågen. Solbyn positionerade sig mellan gröna vågens exempel med stor gemenskap och ofta delad ekonomi och övriga samhälles individualiserade eller kärnfamiljsbaserade uppdelning i lägenheter och villor. En anpassning av det alternativa platsskapandet till samhällets normer kan därför skönjas. Denna anpassning är en del i platsens upplevda ”identitet” som mer realistisk än tidigare alternativ.

Men som jag pekat mot tidigare, kan platsen Solbyn inte ses som något helt nytt. Platsen liknar den tidiga moderniseringskritiska rörelsen genom sin tvetydiga inställning till utvecklingen och staden. Platsen staden har motstått kritik av två slag, antingen som något dåligt i sig, vilket kan symboliseras av gröna vågens motplatser, eller som dålig på grund av dess utformning. I detta synsätt sammankopplas den tidiga gröna rörelsen under början av 1900-talet, med ekobyarna. I båda dessa rörelser var det främst stadens inverkan rent kulturellt som var problematisk. Staden främjade inte gemenskap eller närhet till naturen men kunde förbättras genom planering. Teknik var inte något dåligt i sig utan på det sätt den användes. Båda dessa uttryck kan därför anses ligga närmare ett kulturkritiskt perspektiv än civilisationskritiskt. Genom att använda den nya tekniken på andra sätt kunde platserna förhandla samhället. Det finns dock stora skillnader i hur denna förändring skulle ske. För den tidiga rörelsen var livet som bonde fortfarande ett alternativ som sågs som realistiskt. Tekniken skulle användas för att skapa gemensamhet och naturnära boende som lantbrukare. För platsen Solbyn var detta uteslutet och udden riktades tillbaka in mot staden. Tekniken skulle användas för att förändra allt byggande oavsett vart detta skedde. Alla platser kunde bli ekologiska platser i Solbyns vision. I viss mån kan man också säga att Solbyns vision har inspirerat samhället. Exempel på de idéer som Solbyn hade, finns idag förverkligade i och med byggandet av ”slutna system” och passivhus i områden som exempelvis Västra hamnen i Malmö. Hittills verkar dessa lösningar främst riktats mot platser som kännetecknas av en kapitalstark population och frågan är om de kan spridas till fler områden.

²⁹⁸ Intervju. ROLF. 15 mars. 2011. Solbyn.

Jag har i denna uppsats använt mig av begreppet heterotopi för att förstå platsen Solbyn. I Michel Foucaults anda har en heterotopi förstått som en motplats, en plats som genom sin existens ifrågasätter samhället runt omkring. Detta stämmer in på platsen Solbyn. Genom att bygga en annorlunda plats ville Solbyns medlemmar visa på att det gick att organisera samhället på ett annorlunda sätt. Genom att formulera ett alternativ som krävde en hel mängd ny teknik och oprövade lösningar kan Solbyn som plats, ses som en motplats till omgivande samhälle.

I Foucaults anda är dock denna motplats beroende av den ram som samhället utgör. I jämförelse med kolonirörelsen i Göteborg var och är Solbyn ”ett gränsland som både var en del av samhället, och ett försök att överskrida ramarna för detta samhälle.”²⁹⁹ En tydligare bild av Solbyn visas därför om heterotopi, istället för att stå emot något står mellan något och i relation till dessa saker. Solbyn är något annorlunda, men det är något annorlunda som inte ställer sig i direkt motsatsförhållande till staden eller samhället utan formuleras och byggs upp tillsammans med denna. Heterotopi kan därför inte alltid förstås som ett enkelt motsatsförhållande utan också som mellanförhållande. Förledet *hetero* i heterotopi betyder skillnad eller avvikelser, och inte mot. Ett mått av nyansering krävs för att förstå vad platsen Solbyn var och är. Att jag anser att heterotopibegreppet bör nyanseras ytterligare än den uppdelning som Hetherington gör i ordnad och oordnad, är troligen ett resultat av mina övriga teoretiska verktyg. Med Masseys relationella platsbegrepp och Preds kroppsliga strukturering får alla platser en större karaktär av rörlighet och beroende istället för avståndstagande. När det gäller Solbyn anser jag att min undersökning visat att det finns giltiga skäl att tolka platsen på detta sätt. Solbyn befann sig i en svår balans mellan sitt alternativ och samhällets godkännande och tvingades därigenom att ändras men också att ändra. När en plats som Solbyn förflyttas från utsidan till insidan av ett samhällssystem förändras inte bara Solbyn utan också detta system. Jag skulle därför vilja känneteckna Solbyn som, det i inledningen presenterade begreppet, *kritisk mellanplats*. En plats som är något annorlunda och formulerar ett alternativ till sin omgivning men ändå aktivt använder sig av och anpassar sig till denna omgivning. Jag menar dock att begreppet kritisk mellanplats bör placeras under begreppet heterotopi. Den kritiska mellanplatsen är ett förtydligande av en viss typ av heterotopisk plats.

²⁹⁹ Bergquist, Magnus. S. 255.

Ett alternativ eller beståndsdel?

Den alternativa platsen Solbyn kom till under en period då den naturnära alternativa platsen stod högt i kurs. Det skulle gå att avfärda Solbyn som en senkommen del av gröna vågen, men detta vore för enkelt. Solbyn är något annat. Jag har redan visat att Solbyn inte tog avstånd från samhället. Platsen skulle utvecklas i tillsammans med detta samhälle. Detta gjorde att Solbyn blev något annat. I och med att Solbyn redan från start behövde anpassa sig till samhällets krav skapades en plats som var öppen för förändring. Gröna vågens kollektiv levde ofta mer strikt efter en plan, de som inte ställde upp på denna fick flytta. Solbyn hade också en plan men denna var inte lika strikt och platsen var i hög grad öppen för individuella avvikelser. Solbyns platsskapande och hanterande av nya tendenser kan sägas vara mer integrerande än assimilerande. Det nya tilläts förändra vad platsen var. Detta gjorde att platsen Solbyn också fick en god förmåga att ta sig igenom olika perioder med olika ideologiska och socio-kulturella preferenser. Men det gjorde också att platsen som alternativ var svår att bibehålla. Platsen Solbyn har till viss del förlorat sin roll som alternativ i ett samhälle där det överallt talas om ekologi och hållbar utveckling.

Platser som Solbyn kan sägas kännetecknas av integrering. Platsen skulle enligt principplanen bestå av en blandning av människor. Den förändrades i takt med att boende byttes ut och deras livssituation förändrades. Platsen integrerades i samhällssystemet genom att vara med om att förändra hur man bygger och skapar boende. Genom att bli en del av samhällssystemet och en vilja att påverka inifrån ligger Solbyn också nära det som brukar kallas den svenska modellen. Ett system som kännetecknas av fredliga lösningar mellan parter där politiska motkrafter bjöds in och lyftes upp av det styrande samhället. Historikern Jens Ljunggren talar om hur detta sätt att bemöta radikala rörelser även tidigare under 1970-talet varit kännetecknande för Sverige.

Sverige var integrationspolitiskt. Radikala yttringar skulle bemötas och införlivas i politiska processer för att bli till drivkrafter i välfärdsutveckling. Genom att ta vara på protesterna kunde staten täcka in ny områden som ungdomsfrågor, jämställdhet och miljö samt agera offensivt på etablerade områden inom arbetsmarknad och kultur.³⁰⁰

Alternativet tonas ner, kläs i normalitetens dräkt och blir en del av det etablerade samhället samtidigt som det förändrar detta samhälle.

³⁰⁰ Ljunggren, Jens. *Inget land för intellektuella – 68-rörelsen och svenska vänsterintellektuella*. Nordic academic press. Lund. 2009. S. 204.

ANDERS uttrycker en känsla av att ”dagens miljötänkande är mer institutionaliserat”³⁰¹ Jag menar att Solbyn till viss del kan ses som en del av denna institutionalisering av alternativrörelsen. Solbyn kom till ungefär samtidigt som alternativrörelsen lyckades formera sig som ett parti i Miljöpartiet. Solbyn arbetade också, som jag visat ovan, fram sitt alternativ i samspel med det samhälle som de kritiserade. Genom Solbyn kunde miljöfrågorna föras över till kommuner och andra myndigheter.

Historikern Kjell Östberg menar att radikala rörelser under 1960- och 1970-talet inte bara var något som skulle införlivas i staten, de radikala rörelserna själva var beroende och ofta välvilligt inställda till staten, trots kritik riktad mot den.³⁰² Denna utveckling stämmer in på Solbyn men är anmärkningsvärd. En rörelse som på många sätt är negativt inställd till staten och stora centrala lösningar borde rimligen inte söka den kontakt med myndigheter som Solbyn gjorde. Det är av denna anledning som jag menar att Solbyn var en del i institutionaliseringen av miljö- och alternativrörelsen. Om jag generaliserar, förändrade platser som Solbyn miljökritiken och genom det kunde de lättare samarbeta med myndigheter. Det gjorde att det blev den typ av kritik som Solbyn formulerade, som kom att påverka samhällets institutioner. Solbyn, och andra ekobyars avstånd från vissa av de mer tillväxtkritiska delarna av miljörelsen kan därför ge viss förståelse till varför dessa ideal sällan diskuteras som ett alternativ i dagens miljödebatt. Solbyns väg var framförallt att satsa på nya energikällor och investera i nya typer av byggande. Detta ligger mycket nära hur lösningarna på dagens miljöproblem ser ut i den offentliga debatten. Ny miljöteknik, och ekologiska varor inom vad som kallas för ”grön ekonomi” är den väg som anses realistisk.³⁰³

Fokus på integrering är också en förklaring till varför Solbyn trots problem finns kvar än idag. Genom att förändra sig efter nya sätt att leva och nya normer har Solbyn lyckats finnas kvar som en alternativ plats. Istället för att lägga ner när platsen inte blev exakt som visionen eller svår att förverkliga, vilket verkar känneteckna gröna vågen,³⁰⁴ förändrades platsen Solbyn. På detta sätt skiljer sig denna typ av plats från gröna vågens kollektiv och kan ses som mer realistisk i ett längre perspektiv. Samtidigt gör fokus på integrering att platsen förlorar lite av sin roll som alternativ. Solbyn är fortfarande något annorlunda men inte lika tydligt det samhällskritiska alternativ som platsen var i slutet av 1970-talet. Framförallt eftersom Solbyn

³⁰¹ Intervju. ANDERS. 21 mars. 2011. Solbyn.

³⁰² Östberg, Kjell. *1968 – när allting var i rörelse*. Prisma. Stockholm. 2002. S. 158-163.

³⁰³ Exempel: Miljödepartementet. *Nationellt klimatarbete – Sverige ledande in i den gröna ekonomin*. Publicerat 21 december 2006. Uppdaterat 22 september 2010. <http://www.regeringen.se/sb/d/8756> Hämtad den 4 maj 2011.

³⁰⁴ Jonsson, Britta. *Alternativa livsstilar i 70-talets Sverige*

och dess invånare ganska snabbt efter byggandet slutade att rikta sig utåt och endast visades som alternativ när samhället sökte upp dem. Genom att se Solbyn med dessa glasögon förlorar också Solbyn lite av sin politiska potential. Det miljö- och kulturpolitiska alternativet som gröna vågen *och* ekobyen ändå var, har i Solbyns form mer fått karaktären av ett individuellt projekt för de boende. När Solbyn efter några år inte längre visade sig utåt i samma utsträckning fick platsen mer karaktären av att "bara" vara ett annorlunda sätt att bo för de inom projektet. Denna förändring är dock inte nödvändigtvis framme vid sitt slut. Kanske finns det anledning för de boende att även fortsättningsvis sätt hopp till de engagerade unga som flyttar in.

Utsikter från en akademisk plats

Forskningen kring de moderniseringskritiska rörelserna och grupperna har tidigare koncentrerats kring idéer. I denna uppsats har jag velat placera och platsbestämma ett visst uttryck för dessa idéer. Med hjälp av tre synsätt på platsbegreppet har jag sett hur ekobyen och Solbyn kan ses som, nu i modifierad form: kritisk mellanplats, relation och process. Inom detta område finns det dock mycket mer att göra. De olika uttryck som moderniseringskritik uppstått som, har inte på ett systematiskt sätt undersökts komparativt över tid. Vilka var skillnaderna mellan dessa olika former av kritik? De moderniseringskritiska rörelserna har bestått av flera delidéer vilka fått olika uttryck i exempelvis, vegetarianism, andlighet, arbetssyn och bildning. Dessa är alla delar av moderniseringskritiken som även de skulle kunna studeras mer noggrant.

I arbetet med Solbyn jag uppmärksammat att motpolen till alternativet inte alltid är så självklar. Det är inte nödvändigtvis det moderna som Solbyn riktar sig mot. Moderniseringskritiken har setts som samlande för kulturkritik och civilisationskritik. Frågan som uppkommer är hur vi ska se på dessa yttringar i framtiden. Om världen nu ska benämnas som postmodern, kan liknande kritik inte benämnas som moderniseringskritisk. Detta ställer frågor. Ska vi överge modernitetskritik när vi talar om dessa grupper? Handlar det istället om uttryck för olika former av samhällskritik? En samhällskritik som riktar sig mot det dominerande sättet att organisera detta samhälle, eller finns det faktiskt beröringspunkter som gör det mer lämpligt att skilja ut denna samhällskritik som just moderniseringskritik? Denna fråga är möjligtvis en fråga för andra discipliner än historia men trots det en fråga värd att uppmärksamma. En annan fråga är om det verkligen framförallt är bort från något som dessa

grupper vill, eller är det till naturen? En plats som fått symbolisera allt det som det moderna eller postmoderna samhället inte anses vara.

Jag menar också att jag visat att platsbegreppet i synnerhet och geografiska perspektiv i allmänhet kan ha en mer aktiv roll inom den historiska forskningen. Platser förändras och förhandlas över tid och kan fungera som argument och uttryck för en viss utveckling. Platser fungerar som samlade politiska uttryck och relationer. Platser kan uttryckas som motstånd och som typiska tids-rumsliga skeenden. Därför skulle den historiska forskningen också kunna breddas genom att betona exempelvis hur platser har fungerat och använts i tider av förändring.

Referenser

Källor

Otryckt material:

Pärm: Förteckning över dem som bor i Solbyn.

Pärm: Handlingar III.

Pärm: Solbyn i Dalby, Protokoll och brev 1978-1990.

Pärm: Solbypapper – Ritningar, enkätsvar m.m.

Pärm: Stormötesprotokoll 971011-.

Pärm: Tidningsurklipp 1.

Pärm: Årsredovisningar, Brf Solbyn.

Intervjuer:

Intervju ROLF. Solbyn den 15 mars 2011. Inspelad.

Intervju INGRID. Solbyn den 21 mars 2011. Inspelad.

Intervju ANDERS. Solbyn den 21 mars 2011. Inspelad.

Intervju BRITTA. Solbyn den 28 mars 2011. Inspelad.

Intervju KARIN. Solbyn den 2 april 2011. Inspelad.

Tryckt material

Bülow-Hübe, Helena. Blomsterberg, Rolf. *Solbyn i Dalby – utvärdering av en energisnål radhuslägenhet med glasrum*. Rapport TABK-92/3003. LTH. Lund.

Persson, Bengt. & Karsten, Eva. *Solbyn före inflyttningen – Tillkomst, inflyttning och befolkning*. Byggforskningsrådet. Rapport R10:1990.

Sandgren, Marie. "Nu har Solbyn invigts". *Sydsvenska Dagbladet*. 30 Maj. 1988.

TT. "Dagens hus otrygga för människorna". *Arbetet*. 25 augusti. 1987.

Övrigt tryckt material, Internet

Bolling, Anders. "Urbanisering – jordklotets räddning?". *Dagens Nyheter*. Publicerat 13 maj. 2011. <http://www.dn.se/nyheter/varlden/urbanisering--jordklotets-raddning> hämtat 14 maj. 2011.

Miljödepartementet. *Agenda 21 och Riokonferensen*. Publicerad 22 april 2004. Uppdaterad 8 april 2010. <http://www.regeringen.se/sb/d/6936> hämtat den 5 april 2011.

Miljödepartementet. *Nationellt klimatarbete – Sverige ledande in i den gröna ekonomin*. Publicerat 21 december 2006. Uppdaterat 22 september 2010. <http://www.regeringen.se/sb/d/8756> hämtat den 4 maj 2011.

Norbeck, Martha. *Tuggelite*. <http://www.ekoby.org/cs1.html> hämtat den 9 maj 2011.

Njord. *Lista över Sveriges ekobyar idag och på gång*. <http://ekobogotland.se/106.html> hämtat den 14 maj. 2011.

Regeringens proposition. 1978/79:115 om riktlinjer för energipolitiken. Stockholm. 1979. <http://data.riksdagen.se/dokument/G203115/html> hämtat den 9 maj. 2011.

SCB. *Demografiska rapporter, 2008:5. "Ungdomars flytt hemifrån"* http://www.scb.se/statistik/publikationer/BE0701_2008A01_BR_BE51BR0805.pdf hämtat den 31 mars 2011.

SCB. Demografisk analys, flytt hemifrån. http://www.scb.se/Pages/TableAndChart_180464.aspx hämtat den 31 mars 2011.

Solbyn. "Om Solbyn". www.solbyn.org hämtat den 6 april 2011.

Litteratur

Ambjörnsson, Ronny. *Det okända landet – Tre studier av svenska utopister*. Gidlunds. 1981.

Asplund, Johan. *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*. Bokförlaget Korpen. Göteborg. 1991.

Bergquist, Magnus. *En utopi i verkligheten*. Magnus Bergquist & Etnologiska Föreningen i Väst-Sverige. Göteborg. 1996.

- Casey, Edward S, *The fate of place – a philosophical history*. University of California press. Los Angeles. 1998.
- Casey, Edward. *Getting back into place – Toward a renewed understanding of the place-world*. 2nd Ed. Indiana University Press. Bloomington. 2009.
- Cresswell, Tim. *Place – A short introduction*. Blackwell Publishing. Malden, USA. 2004.
- Dalen, Monica. *Intervju som metod*. 1. uppl. Gleerups utbildning. Malmö. 2008.
- Fonow, Mary Margret & Cook, Judith A. (eds.) *Beyond Methodology – Feminist Scholarship as lived research*. Indiana University Press. Bloomington & Indianapolis. 1991.
- Foucault, Michel. *Diskursernas kamp*. Symposion. Stockholm/Stehag. 2008.
- Giddens, Anthony. *Central problems in social theory: action, structure and contradiction in social analysis*. Macmillan. London. 1979.
- Hansson, Lars & Thor, Malin (red.) *Muntlig historia*. Studentlitteratur. Lund. 2006.
- Harvey, David. *Justice, nature & the geography of difference*. Blackwell. Oxford & Massachusetts. 1996.
- Hetherington, Kevin. *Badlands of modernity – heterotopia and social ordering*. Taylor & Francis e-Library. 2003.
- Holmberg, Carl. *Längtan till landet - Civilisationskritik och framtidsvisioner i 1970-talets regionalpolitiska debatt*. Göteborgs universitet, Historiska institutionen. Göteborg. 1998.
- Jonsson, Britta. *Alternativa livsformer i 70-talets Sverige*. Uppsala universitet. Soc. Inst. Uppsala. 1983.
- Jöborn, Anna. *Tuggelite, Solbyn*. Chalmers tekniska högskola. 1986.
- Ley, David. "Styles of the times: Liberal and neo-conservative landscapes in inner Vancouver, 1968-1986". *Journal of historical geography*. 13:1.1987.
- Liedman, Sven-Eric. *I skuggan av framtiden*. Albert Bonniers förlag. Bonnier pocket. 1999.

- Lindén Palm, Karin. *Bostadsmiljö, ekologi och vardagsliv – en studie av två ekobyar*. I Lundgren, Lars J. (Red) *Livstil och miljö – Värderingar, val, vanor*. Byggforskningsrådet m.fl. Stockholm. 1999.
- Ljunggren, Jens. *Inget land för intellektuella – 68-rörelsen och svenska vänsterintellektuella*. Nordic academic press. Lund. 2009.
- Massey, Doreen. *Space, place and gender*. Polity Press. Cambridge. 1994.
- Massey, Doreen & Jess, Pat (eds.). *A place in the world*. Open University. 1995.
- McNeill, J.R. *Någonting är nytt under solen – Nittonhundratalets miljöhistoria*. SNS Förlag. Stockholm. 2003
- Olsson, Kåre & Tengström, Emin. (red.) *Välsviken – resultatet av en förstudie*. Göteborg. 1976.
- Oredsson, Sverker. *Svensk oro – offentlig fruktan under 1900-talets senare hälft*. Nordic academic press. Lund. 2003.
- Pred, Allan. "Place as Historically Contingent Process: Structuration and the Time-Geography of Becoming Places" *Annals of the Association of American Geographers*. 74:2. 1984.
- Relph, Edward. *Place and placelessness*. Pion. London. 1976.
- Salomon, Kim. *Rebeller i takt med tiden*. Rabén Prisma. Stockholm.
- Skardhammar, Laura. "Real revolution" in Kana commune". *Scandinavian journal of history*.33:4. 2005.
- Stolare, Martin. *Kultur och natur – Moderniseringskritiska rörelser i Sverige 1900 – 1920*. Göteborgs universitet. Historiska institutionen. Göteborg. 2003.
- Thompson, Paul. *Det förgångnas röst - den muntliga historieforskningens grunder*. Gidlund. Stockholm. 1980.
- Tuan, Yi-Fu. *Space and Place*. University of Minnesota Press. Minneapolis. 1977.
- Turner, Victor. *The ritual process – structure and anti-structure*. Aldine de Gruyter. New York. 1995. (orig. 1969)

Tönnies, Ferdinand. *Gemeinschaft und Gesellschaft: Abhandlung des Communismus und des Socialismus als empirischer Culturformen*. Leipzig. 1887.

Wiberg, Krister & Persson, Bengt. *Ekobyar- ett förslag till definition*. Boverket. 1991.

Bilaga 1 - Frågor & teman

Namn:

Ålder:

Barn:

Civilstatus:

Yrke/utbildning:

Uppväxt? landsbygd/stad:

Med i projektet sen:

Inledning

- Hur skulle du beskriva Solbyn för en utomstående?

Första kontakt och idéer

- Hur kom du i kontakt med projektet Solbyn/ Vad fick dig att engagera dig för förverkligandet av Solbyn?
- Hur fick du upp ögonen för ”gröna” idéer?(Om detta är en anledning till att man bor i Solbyn)

Förhoppningar och erfarenhet

- Vilka förhoppningar hade du på projektet/boendet?
- Har du levt eller verkat inom liknande projekt tidigare? Erfarenhet av andra typer av ”experimentellt” boende?

Praktik i Solbyn

- Hur lever du och har levt i Solbyn? (vilka platser används, deltagande i gemensamma aktiviteter)
- Vad eller vilka delar av Solbyn har du använt dig av och engagerat dig i?

Förändring

- Upplever du att Solbyn har förändrats under tiden du bott här/varit aktiv? Hur?

- Delplatsers förändring?
- Tror du att själva Solbyn har förändrat dig och ditt liv? Gör den fysiska utformningen av Solbyn att du lever ett annat liv?(ex tillgång till odlingslott, närhet till natur)
- I början av projektet och i föreningens principprogram uttalar man sig att Solbyn ska vara öppen för alla. Är det något som har realiserats? Mångfald?
- Solbyns förhållande och kontakt med sina grundprinciper och ideologi?

Den alternativa platsen

- Solbyn som alternativ eller del av samhället?
- Solbyn som alternativ samtidigt som de boende i högsta grad varit beroende av omgivande samhälle?
- Solbyn som mer aktiv plats än omkringliggande bebyggelse med bland annat små företag, specialpedagogiska skolor och hälsohem. Varför tror du att de planerna försvann?

Samhälle och framtid

- Hur ser du idag på liknande projekt? Redan några år efter Solbyn började kommuner jobba för ekobyar, och idag är miljöintresset väldigt stort.
- Framtiden för ekobyar eller naturnära ”hållbar”bebyggelse?

Bilaga 2 – De intervjuade

ROLF

Man, född 1925. Aktiv i Solbyn sedan starten 1978 men flyttat ut ur projektet under mitten av 1990-talet på grund av personliga skäl. Är frånskild och har 3 vuxna barn. Är uppväxt i stad. Pensionerad läkare.

Har varit en ledargestalt under hela Solbyns historia och varit aktiv i kontakten med myndigheter och HSB. Stort engagemang i de flesta delarna av Solbyn.

INGRID

Kvinna, född 1952. Aktiv i Solbyn sedan ca 1980 efter att ha sett en annons i tidningen Hälsa. Är frånskild och har ett barn. Uppväxt i mindre stad. Arbetar som distriktssköterska. Sökt sig till Solbyn dels på grund av gemenskapen dels den vegetariska livsstilen. Det sociala är mycket viktigt.

ANDERS

Man, född 1961. Aktiv i Solbyn sedan runt byggstart 1987. Gift med 3 barn. Uppväxt på mindre ort. Arbetar som biolog.

Ser Solbyn som ett naturligt steg i ett liv av aktivt miljöengagemang. Aktiv i energifrågor och driven i miljöarbetet.

BRITTA

Kvinna, född 1927. Aktiv i Solbyn sedan ca 1982. Frånskild med 4 vuxna barn. Uppväxt i förort till större stad. Pensionerad lärare.

Aktiv inom den vegetariska rörelsen, inspirerad av Are Waerland. Tidigare engagerad i annat projekt men bytte till Solbyn. Aktiv i bland annat jordkällare och mulltoaletter och den utåtriktade verksamheten.

KARIN

Kvinna, född 1949. Aktiv i Solbyn sedan ca 1984. Gift med 2 barn. Uppväxt på landsbygd. Arbetar som arbetsterapeut.

Politisk aktiv under 1960-1970-talen. Feministiska grupper och alternativrörelsen. Aktiv i Solbyn i det mesta men tydligt drivande bakom dagiset Solstrålen och även aktiv som vicevärd.